

Ida Marie Selvnes Pettersen

Fra strandet hval til miljøsymbol – en gåsenebbhvals historie sett i lys av aktør-nettverksteori

Masteroppgave i Studier av kunnskap, teknologi og samfunn (STS)

Veileder: Terje Finstad og Per Østby

Mai 2020

Ida Marie Selvnes Pettersen

Fra strandet hval til miljøsymbol – en gåsenebbhvals historie sett i lys av aktør-nettverksteori

Masteroppgave i Studier av kunnskap, teknologi og samfunn (STS)
Veileder: Terje Finstad og Per Østby
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for tverrfaglige kulturstudier

Kunnskap for en bedre verden

Læringsutbytte

Denne masteroppgaven inngår i masterprogrammet i **Studier av kunnskap og teknologi (STS)**.

Masterutdanninga i studier av kunnskap, teknologi og samfunn har tre hovedmål:

1. Å gi kandidatene inngående kunnskaper om sentrale perspektiver innenfor fagfeltet Science and Technology Studies - STS (studier av kunnskap, teknologi og samfunn).
2. Å kvalifisere kandidater til avansert arbeid med teknologi- og kunnskapsprosesser i næringsliv, i utredningsarbeid, i administrasjon, politikkutvikling, kunnskapsledelse, forskning og innovasjon.
3. Å gi kandidatene utfyllende kunnskaper om faglige og sosiale dimensjoner ved tverrfaglige prosesser, og om hvordan slike prosesser bør organiseres.

Kunnskaper

Kandidaten har:

- avansert kunnskap om hvordan vitenskap og teknologi utvikles, brukes og implementeres i samfunnet med spesielt fokus på RRI (Responsible Research and Innovation), dvs. samfunnsetisk tenking omkring dette
- kunnskap på et høyt nivå om så vel historiske som samtidige endringsprosesser knyttet til vitenskap, ekspertise, demokrati og teknologi
- inngående kunnskap om hvordan vitenskap og teknologi samproduseres med sosiale, politiske og økonomiske aktiviteter på ulike samfunnsområder

Ferdigheter

Kandidaten kan:

- analysere og forholde seg kritisk til problemstillinger knyttet til teknologiutvikling og -bruk, og derigjennom se flere tilnæringsmåter og mulige utfall
- identifisere og arbeide selvstendig med praktiske og teoretiske problemer knyttet til effekter av vitenskap og teknologi i konkrete samfunnsmessige sammenhenger
- utføre avansert kunnskapsmekling i forbindelse med tverrfaglige prosjekter og prosesser

Generell kompetanse

Kandidaten kan:

- sette seg inn i og analysere omfattende faglige problemkompleks innenfor en relevant etisk ramme
- anvende sine kunnskaper og ferdigheter på nye områder gjennom tverrfaglige dialoger med eksperter fra andre fagområder
- selvstendig vurdere og bruke ulike framgangsmåter for å bidra til innovasjon og nyskaping på en bevisst og samfunnsetisk måte
- formidle resultater av eget faglig arbeid på en selvstendig måte, både til allmennhet og andre eksperter, muntlig og skriftlig

Sammendrag

Marin plastforsøpling er et alvorlig miljøproblem som har blitt mye omdiskutert i både media og i politikken de siste årene. På verdensbasis havner 8-12 millioner tonn plast i havet hvert eneste år, og 94% av dette legger seg på havbunnen. Plast er et holdbart produkt som brytes sakte ned, og nedbrytningsprosessen kan ta flere hundre år. I tillegg til at plasten utgjør en trussel for havet og naturen, har den også alvorlige konsekvenser for dyrelivet i havet og på land. Studier har vist at en stor andel av sjøfugl, fisk og hvaler har plast i magen, og flere miljøorganisasjoner jobber derfor iherdig for å stanse plastforsøplingen. Marin plastforsøpling har også de siste årene vært et viktig tema for norsk politikk, og regjeringen bevilget 70 millioner kroner til strandrydding i 2020.

Oppgavens problemstilling er å undersøke *hvordan en strandet hval på Sotra ble gjort til et symbol på marin plastforsøpling*. Masteravhandlingen baserer seg på kvalitativ metode, og da mer spesifikt på tekstanalyse av medieartikler og politiske dokumenter. Datamaterialet består av avisartikler fra større mediehus, debattinnlegg, TV-programmer, i tillegg til enkelte stortingsproposisjoner og stortingsmeldinger. Som teoretisk rammeverk anvender jeg aktør-nettverksteori, som er et perspektiv tilhørende STS-fagfeltet.

Masteravhandlingens bakteppe er gåsenebbhvalen som strandet på Sotra i januar 2017. Da hvalen ble slaktet, fant forskerne over 30 plastposer og annen småplast i hvalens magesekk. Oppgavens tre analysekapitler springer ut ifra de tre ulike fasene jeg har identifisert i plasthvalens historie: før plasten ble funnet, den første måneden etter plastfunnet, og de tre siste årene etter plasthvalfunnet sett i retrospekt (2017-2020).

Media har vært det kanaliseringsobjektet som har lagt til rette for at nettverket rundt plasthvalen har kunnet ekspandere og endre seg. Plasthvalen ble først og fremst gjort til et miljøsymbol og til et argument i kampen mot marin plastforsøpling fordi media valgte å publisere saker om hvalen. På grunn av disse publikasjonene ble flere aktører interessert og innrullert, og hvalens betydningsinnhold endret seg fra å være «strandet hval», til å bli «plasthval». I kapittel 5 fremstår plasthvalen som et grenseobjekt, da aktørgruppene mobiliserer hvalen litt forskjellig. I kapittel 6 blir denne multiple identiteten samlet, da vi ser at aktørenes oversettelse smelter sammen og hvalens identitet som symbolsk hval blir standardisert. Plasthvalen går fra å være noe materielt, en biologisk hval, til å bli gjort til en symbolsk idéskapning. Dette kaller jeg for en omvendt oversettelsesprosess, og den står i kontrast til noen av Latour og Callons arbeider med å studere hvordan noe går fra å være abstrakt til å være noe materielt.

Abstract

Marine plastic pollution is a serious environmental problem that has been discussed a lot in media and politics over the last years. On a global basis, 8 to 12 million tons of plastic end up on the ocean every year, and 94% of it settles on the seabed. Plastic is a durable product that decomposes slowly, and the decomposing process can take several hundred years. In addition to plastic posing as a threat to the ocean and nature, it also has serious consequences for animal life at sea and on land. Studies have shown that the big portion of sea birds, fish and whales have plastic in their stomach and the several environmental organizations therefore work zealously to stop plastic pollution. Marine plastic pollution has also over the last years been an important subject for Norwegian politics, and the government appropriated 70 million kroners to beach cleaning in 2020.

The question of this thesis is to investigate how a beached whale on Sotra was made a symbol of marine plastic pollution. The master's thesis bases itself on qualitative methods, and even more specifically on text analysis of media articles and political documents. The data material consists of newspaper articles from bigger media houses, debates, TV shows, in addition to some parliamentary propositions and state messages. As a theoretical framework, I apply actor-network theory, which is an STS perspective.

The backdrop of the master's thesis is the Cuvier's beaked whale that beached on Sotra in January 2017. When the whale was cut open, scientists found over 30 plastic bags and other plastic pieces inside the whale's stomach. The thesis' three analytic chapters originate in the three different phases I have identified in the history of the plastic whale: before the plastic was discovered, the first month after the discovery, and the last three years after the discovery of the plastic whale seen in retrospective (2017-2020).

Media has been the channeling object that has facilitated the network around the plastic whale, and which allowed it to expand and transform. The plastic whale was first and foremost made an environmental symbol and an argument in the battle against marine plastic pollution because the media chose to publish articles about the whale. Because of these publications several actors were interested and enrolled, and the meaning of the whale transformed from being a "beached whale", into being a "plastic whale". In chapter 5 the plastic whale appears as a boundary object, as the actor groups mobilize the whale differently. In chapter 6 this multiple identity is unified, as we see the actors' translation melt together and the whale's identity as a symbolic whale is standardized. The whale transforms from being material, a biologic whale, into a symbolic creature of ideas. I name this a reverse translation process, as it's in contrast to some of Latour and Callons works with studying how something transforms from abstract into something material.

Forord

Endelig ferdig med fem fine år som student på NTNU! Dette har vært en fantastisk reise, og jeg har blitt kjent med så mange fine mennesker gjennom disse årene. Å jobbe med denne masteroppgaven har vært en lærerik og interessant opplevelse, og jeg sitter igjen med ny kunnskap og nye ferdigheter som jeg tror kommer godt med videre i arbeidslivet. Nå begynner en ny epoke i livet, og det blir rart å skulle forlate den velkjente og ganske behagelige studenttilværelsen.

Jeg ønsker å spesielt takke mine veiledere, Terje Finstad og Per Østby. Dere har vært til stor hjelp, og dere har kommet med mange fine innspill som har påvirket denne oppgaven på en veldig positiv måte. Hadde det ikke vært for dere, ville denne arbeidsprosessen blitt en ganske stusselig opplevelse. Jeg er veldig takknemlig for at jeg fikk akkurat dere som veiledere, og at dere har brukt så mye tid på å gi tilbakemelding på tekst gjennom hele året.

Til verdens beste klasse: jeg trodde aldri at jeg skulle bli en del av et så fantastisk klassemiljø på universitetet. Fra dag en har vi vært en sammensveiset gjeng som har funnet på mye gøy sammen, og jeg digger dere alle som en. Det blir utrolig vemodig å skulle pakke sammen snippsakene og vende snuten sørover, for jeg vet at ingen kan overgå dere. Jeg vil spesielt takke jentene på lesesalen for god hjelp, godt samarbeid og mye latterkrampe gjennom hele året, og jeg synes det er trist at vi har gått glipp av mye potensiell god stemning de siste månedene.

Jeg vil også rette en takk til alle andre som har hjulpet meg med denne oppgaven. Takk til Monika og Ulrika for gode faglige innspill. Deres hjelp og øye for de små detaljene gjorde oppgaven en hel del hakk bedre. En særdeles stor takk går også til verdens beste kjæreste og korrekturleser, Øyvind. Takk for god hjelp gjennom disse siste månedene, og for at du har holdt humøret mitt oppe med tørre vitser og varme klemmer. Du er best! Til slutt vil jeg takke familien for all hjelp og støtte gjennom fem år som student. Dere er gull verdt.

Trondheim, 20. mai 2020

Ida Marie Selvnes Pettersen

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1 – Innledning	1
1.1 - Plast som marint miljøproblem	1
1.2 - Søppelets historie – fra nattmann til kildesortering	2
1.3 – Tidligere forskning på hval	3
1.4 - Superhvalen	5
1.5 - Problemstilling og tematikk	5
1.6 - Oppgavens oppbygging	6
Kapittel 2 – Teoretisk perspektiv	8
2.1 – Fagfeltet STS	8
2.2 - Aktør-nettverksteori	9
2.3 – Kritikk av ANT	10
2.4 - Translasjon/oversettelse	10
2.5 – Talspersoner, grenseobjekter og multiple oversettelser	13
Kapittel 3 – Metodologisk fremgangsmåte	15
3.1 - Redegjørelse for valg av metode og datamateriale	15
3.2 – Beskrivelse av datamateriale og fremgangsmåte	16
3.3 - Håndtering av datamaterialet	17
3.4 - Analyse av datamateriale	18
3.5 – Datamaterialets validitet	19
Kapittel 4 – Hvalen som ble en vitenskapelig sensasjon	20
4.1 - Den strandede hvalen	20
4.2 – Hvalens rolle i nyhetsbildet i dagene etter avlivelsen	22
4.3 – Gåsenebbhvalen i tall	24
4.4 – Hvordan gåsenebbhvalen ble oversatt til en vitenskapelig sensasjonshval	25
4.5 - Den følsomme og symbolske hvalen	26
4.6 - Oppsummering av kapittelet	27
Kapittel 5 - Fra marinbiologisk sensasjon til plasthval	29
5.1 – En sjelden hval med plast i magen: forskernes oversettelse	29
5.2 – Miljøvernernes fremstilling av plasthvalen	31
5.3 – Politikernes fremstilling av plasthvalen	32
5.4 – Lekfolkets fremstilling av plasthvalen	34
5.5 - Gåsenebbhvalen i internasjonal presse	36
5.6 – Grenseobjektet plasthvalen	38
5.7 - Oppsummering av kapittelet	38
Kapittel 6 – Plasthvalen som kulturprodukt	40
6.1 - Marin plastforsøpling i media og politikken før januar 2017	40

6.2 - Plasthvalen i norsk miljøvern	42
6.3 - Den politiske plasthval	45
6.4 - Plasthvalen i kulturlivet	47
6.5 - Plasthvalen i dag	49
6.6 - Oppsummering av kapitlet	51
Kapittel 7 – Å gjøre noe til et miljøsymbol	53
7.1 - Oppsummering av analysekapitlene	53
7.2 - Oppgavens funn	54
Litteraturliste	57

Kapittel 1 – Innledning

Plasthvalen fikk hele verdens oppmerksomhet, og verdenspressen kom hit. Det skjedde takket være de gode initiativene som ble tatt her ute. Engasjementet dere har vist har ført til at det spres kunnskap og man finner løsninger på hvordan rydde strendene og havet. (...) Vi har et eget program i utviklingspolitikken som skal bekjempe marin forsøpling der regjeringen har satt av 1,6 milliarder kroner. Vi har bare ett hav. Dere har tatt fatt i problemet og vist verden hva som skal til. (Edwardsen, 2020).

Dette sa utviklingsminister Dag-Inge Ulstein den 28. januar 2020 under avdukingsseremonien av plasthvalmonumentet på Vindenes. På denne dagen var det nøyaktig tre år siden en sjelden gåsenebbhval med plast i magen strandet bare noen få meter unna der monumentet ble satt opp. Den samme hvalen skulle kort tid etter strandingen bli verdenskjent som «plasthvalen». Ulsteins sitat viser godt hvilken rolle mange mener at plasthvalen fikk i Norge i årene som fulgte etter funnet. Vi ser at Ulstein påstod at hvalen hadde hatt en viss påvirkningskraft på den norske befolkning når det kommer til å ta tak i den marine forsøplingen, og at dens symbolikk også i noen grad har påvirket politikken med tanke på den store pengesummen som har blitt satt av til å bekjempe problemet.

Tre år etter funnet av plasten i gåsenebbhvalen ble det publisert en artikkel på NRK med overskriften: «*fire av ti har endret plastvaner på grunn av plasthvalen*». I artikkelen står det også at man kan snakke om et «før» og et «etter» plasthvalen (Mossing & Algerøy, 2020). Dette forteller oss at plasthvalen har blitt tilskrevet en stor rolle i det økte fokuset på plastforsøplingen. Men hva var det egentlig som skjedde, og hvordan ble plasthvalen et symbol på den menneskeskapte marine plastforsøplingen? Jeg skal også forklare hvorfor plast i havet er et marint miljøproblem, i tillegg til å presentere tidligere forskning innen både hval- og forsøplingsfeltet.

1.1 - Plast som marint miljøproblem

Marin plastforsøpling er et av miljøproblemene som er mye omdiskutert i media og i politikken i dag. Miljødirektoratet skriver at det på verdensbasis havner 8-12 millioner tonn plast i havet hvert eneste år, og at 94% av dette legger seg på havbunnen (Miljødirektoratet, 2019). I begynnelsen av februar 2020 holdt statsminister Erna Solberg en tale ved åpningen av konferansen Hold Norge Rent (Solberg, 2020). Foreningen med samme navn som konferansen arbeider mot forsøpling i Norge, og da spesielt mot marin forsøpling. I talen sa statsministeren:

Plast på avveie er et stort miljøproblem. (...) Vi husker alle hvalen som strandet på Sotra for et par år siden, med magesekken full av plast. Hvalen minner oss om hvor viktig det er å gjøre noe med en av våre tids store utfordringer – forsøplingen av havet. (...) Strandrydding er blitt en stor aktivitet i Norge året rundt. (...) Regjeringen støtter opp om denne innsatsen. I år gir vi 70 millioner kroner i tilskudd til strandrydding (Solberg, 2020).

Solbergs tale illustrerer at den marine plastforsøplingen har blitt et betydningsfullt tema for norsk politikk, og at plasthvalen minner oss om at plast i havet er et stort og reelt

problem som det er viktig å gjøre noe med. Det at regjeringen i tillegg ga 70 millioner kroner i tilskudd til å rydde strender, viser at dette miljøproblemet er noe som politikerne tar på alvor.

Plast er et holdbart produkt som brytes veldig sakte ned. Denne kvaliteten er hovedårsaken til at plast i havet er et stort miljøproblem. Noen av de store plastbitene som havner i havet vil med tiden bli delt opp i mindre biter, helt til bitene er så små at de kalles «mikroplast». Plasten forsvinner ikke før bitene er så små at mikroorganismer kan bryte den helt ned til metan, karbon og vann. Denne prosessen kan ta flere hundre år, og nedbrytningsprosessen tar enda lenger tid i dypet enn i havoverflaten. Det er blitt estimert at kun 0,5 prosent av plasten i havet i Norge blir til mikroplast hvert år, og at størsteparten av dette skjer i strand og kystsonen - ikke på havets bunn (Miljødirektoratet, 2019). Dette vil si at uhorvelige mengder store biter av plast flyter rundt på havets bunn, og at det kommer til å ligge der i uoverskuelig fremtid med mindre noen kommer opp med en løsning på problemet.

I tillegg til at plasten forsøpler havet og naturen, utgjør den også en trussel mot dyrelivet både på land og i vann. Flere miljøorganisasjoner jobber målrettet mot å minske den marine plastforsøplingen på grunn av dette. WWF, verdens største miljøorganisasjon, sier på sin nettside at de jobber for å stanse plastforsøplingen på grunn av at det er «*en trussel mot alt dyreliv i havet*», og at «*alt fra de minste plankton til de største hvalene påvirkes av plasten*». De skriver også at «*sjøfugl er spesielt utsatt. En undersøkelse av havhester i Nordsjøen viser at hele 9 av 10 fugler har plast i magesekken*» (WWF, u.d.).

Den siste IPBES-rapporten (Intergovernmental science-policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services) til FNs naturpanel som kom ut i mai 2019, forteller oss at plastforurensningen er ti ganger så stor i dag som den var i 1980. Den har også dokumentert at den marine plastforsøplingen påvirker minst 267 arter. Dette inkluderer 86% av marine skilpadder, 44% av sjøfugler og 43% av marine pattedyr (Díaz, et al., 2019).

Norsk media har innsett at den marine plastforsøplingen er et kritisk problem, noe som gjenspeiles i antall artikler om temaet. Ved å søke på «plast i havet» på Atekst Retriever ser man at det i 2018 i Norge ble publisert 1574 artikler på nett og i papiraviser som inneholdt denne frasen. I 2019 var tallet 1111. Til sammenligning ble det publisert 901 artikler om plast i havet i 2017, og ikke mer enn 158 artikler i 2016. I 2015 var antallet 44. Disse tallene gir oss en god indikasjon på at interessen rundt temaet har fått et reallt oppsving de siste årene, i tillegg til at det var noe som skjedde fra 2016 til 2017 som gjorde at media publiserte langt flere artikler om plast i havet. Siden plasthvalen ble funnet i begynnelsen av 2017, velger jeg å trekke koblinger mellom dette og den økende mengden publikasjoner om temaet.

1.2 - Søppelets historie – fra nattmann til kildesortering

Hvilket forhold vi har til forsøpling har lenge vært et tema for samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning. Audun Århus' masteroppgave om fiskernes holdning og atferd knyttet til fenomenet marin forsøpling, tilbyr en samfunnsvitenskapelig vinkling når det kommer til forskning på forsøpling (Århus, 2018). Han skriver at det for blant annet kystbefolkningen i Norge og Russland har vært helt naturlig og logisk å kaste søppel på havet. På grunn av dette stammer en stor del av det marine plastavfallet fra fiskeriene langs kysten (Århus, 2018). Dette bekrefter også en studie laget av PNAS (Proceedings of the National Academy of Sciences). Studien fremlegger ny dokumentasjon som bekrefter

at plastsøppel i havet hovedsakelig skyldes at skip kaster tonnevis av søppel over bord (NTB, 2019).

Søppel, eller avfall som det også kalles, har vært en del av samfunnet vårt helt siden tidenes morgen. Mennesker i det moderne samfunn tenker gjerne på søppel som noe vi bare vil bli kvitt, og som er i veien for oss i hverdagen vår. Det er rett og slett noe vi ikke har bruk for, men som er et resultat av våre inngrodde vaner som forbrukere (Eriksen, 2011). Sosialantropolog Thomas Hylland Eriksen er i tillegg til Århus en av de som har en samfunnsvitenskapelig inngang til hvordan man skal forstå søppel. Dette skriver han blant annet om i boken «Søppel – avfall i en verden av bivirkninger» (2011). Eriksen skriver i boken sin at det tidligere ble produsert mye mindre søppel enn det blir gjort i dag. Årsaken til dette var at det meste ble gjenbrukt, da fortidens mennesker så på søppel som ressurser. Det søppelet som ble produsert bestod derfor i stor grad av menneskelige etterlatenskaper og aske, i tillegg til matrester av ymse slag. Etter at vi gikk inn i vår moderne tidsalder med all den produksjon av varer som det førte med seg, har søppelproduksjonen også vokst i tilsvarende grad. Hovedårsakene til at den globale produksjonen av søppel har vokst, er industrialisering, velstand og emballasje (Eriksen, 2011).

I dag har teknologi, logistikk og samfunnsorganisering tatt over for det som man i gamle dager kalte for «nattmannen», en litt mystisk skikkelse som gikk rundt om natten og ryddet opp i folks «nødvendige ærend». Likevel er søppel noe som folk flest misliker å tenke på, og i boka beskriver Eriksen søppel som «*det tiloversblevne, det uvedkommende, den utilsiktede bivirkningen og det overflødig og uønskede*» (Eriksen, 2011). Eriksen skriver også at Norge ofte presenterer historien om søppel i form av det moralske budskapet om at vi kaster for mye (ibid.).

En annen forfatter som tar opp temaet er Mary Douglas, som i sin bok «Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo» ser på symbolikken som er knyttet opp mot det som er «rent» og «urent» i ulike kulturer og livssituasjoner (Douglas, 2003). Noen forfattere som har en litt mer historisk vinkling til temaet, er Svein Carsten og Martin Melosi. Førstnevnte har blant annet publisert boken «Fortidens visjoner – fremtidens løsninger» (2018), mens Melosi har publisert boken «The Sanitary City» (2000). Carstens bok gir innsikt i renholdsverkets historie i Trondheim, og gir leseren et godt bilde på hvordan renovasjonsinfrastrukturen har utviklet seg. I tillegg viser den hvordan søppel, sortering og gjenbruk har blitt en del av den globale bevisstheten (Carstens, 2018). «The Sanitary City» forteller historien om utviklingen av sanitære tjenester i USA i tre ulike tidsepoker: før 1880, fra 1880-1945 og fra 1945 til i dag. De sanitære tjenestene inkluderer blant annet vannforsyning, avløpssystemer og renovasjonssystemer (Melosi, 2000).

1.3 – Tidligere forskning på hval

Det er med andre ord gjort relativt mye samfunnsvitenskapelig og historisk forskning på søppel og avfall. I så måte kan vi si at søppel og avfall er et viktig tema i kultur- og miljøstudiene. Samtidig handler denne oppgaven om forsøpling og en spesifikk hval. Dersom vi ser på sistnevnte forskningstema, ser vi at det har blitt skrevet mye om hvalfangst og hvalfangstmotstand (Haugdahl, 2013; Oslund, 2004; Kalland, 2009). Få historikere og samfunnsvitere har imidlertid skrevet om hvalens rolle i miljøsaker, selv om dette ofte dukker opp som et sidetema i debattene om hvalfangst (Haugdahl, 2013). Når det gjelder forskning på hval og plast i havet, er det så vidt jeg har sett hovedsakelig marinbiologer som har forsket mest på dette temaet. Innen dette feltet er det skrevet spesielt mange artikler om strandede hvaler med plast i magen (Secchi & Zarzur, 1999;

Lusher et al, 2015; Stephanis et al, 2013). Slik litteratur, som omhandler dyr som rene biologiske vesener, fokuserer utelukkende på artskaraktistikaene. Det den ikke legger vekt på er det kulturelle og symbolske aspektene som virker sammen med det biologiske i saker der dyr blir symboler for større miljøproblemer.

Dersom vi starter med biologien, tilhører gåsenebbhvaler artsgruppen «nebbhvaler». Nebbhvaler er de minst kjente av alle hvalene, og noen av de har aldri blitt sett mens de er i live. Grunnen til at vi likevel vet at de eksisterer er at det er blitt funnet døde eksemplarer som har drevet i land på strender. Nebbhvalenes naturlige territorier er hovedsakelig på dypt vann, langt fra land. Deres yndlingsmat er blekksprut, men de har likevel få eller ingen tenner å spise maten med (Skjervøy, 1997). Gåsenebbhvalen er en sjelden art i Norge, men en relativt vanlig art i store deler av resten av verden. De eneste stedene denne hvalen ikke regnes som vanlig å finne, er helt nord og helt sør på jordkloden (Flatekvål, 2017). Hvalen kan bli opptil 7 meter lang og 3000 kg tung. Selv om gåsenebbhvalen kalles for nettopp dette navnet på «folkemunne» og i mediene, så er det egentlige navnet på arten «*blekhodenebbhval*» (Lislevand, 2019).

Innen samfunnsvitenskapelige og humanistiske studier av dyr og naturfenomener, blir ikke dette presentert som ren biologi. Morten Haugdahl viser for eksempel at hvalen, for miljøbevegelsen, ble et symbol som representerte menneskets forhold til naturen (Haugdahl, 2013). Han konkluderer også med at hvalen både har blitt presentert som en økonomisk ressurs og som en sansende medskapning. Med andre ord viser han at det har vært endringer i hvordan hvalene og hvalfangsten har blitt oppfattet over tid (Haugdahl, 2013). Danske Anders Blok (2010) bruker aktør-nettverk-teori knyttet opp mot den såkalte «moderne hvalen». Denne teorien skal jeg komme nærmere inn på i oppgavens teoridel, da jeg kommer til å benytte meg av den i analysen. Blok foreslår her et alternativt rammeverk for mobil etnografi, som er bedre egnet til en sosial verden utformet i nettverksrelasjonelle termer (Blok, 2010).

Haugdahls doktoravhandling om forståelser og forvaltning av hval og hvalfangst kan sies å befinne seg i skjæringspunktet mellom feltene miljøhistorie og STS, da han her ser på hvalen som noe som er både natur og kultur (Haugdahl, 2013). Miljøhistorien omhandler i korte trekk forholdet mellom naturen og mennesket, samt hvordan dette forholdet endrer seg over tid (ibid). Med andre ord blir natur og kultur her sett på som noe uatskillelig, noe som ikke kan separeres fra hverandre. Feltet er faglig bredt på grunn av at det har blitt, og fremdeles blir påvirket av både antropologi, geografi og sosiologi (Haugdahl, 2013). Innen STS blir det også publisert artikler og bøker med et miljøhistorisk perspektiv, men da ofte koblet til teknologi og vitenskap. Kristin Asdal er en STS-inspirert forfatter som har publisert mye innen denne retningen av miljøhistorien, for eksempel: (Asdal & Hobæk, 2016). Innen miljøhistorien tar også forskningsartikler og bøker ofte form som historiske kronologiske fremstillinger (Haugdahl, 2013).

Innen samfunnsfaglig forskning om marin plastforsøpling har også Carmen Endresen Mæland (2018) skrevet masteroppgaven «Er plast i havet en krise?». Hun viser hvordan fenomenet plast i havet blir definert og presentert i den offentlige debatten ved hjelp av innholdsanalyse av politiske dokumenter (Mæland, 2018). Det hun konkluderer med her er at «*plast i havet blir innrammet som et globalt problem som krever globale løsninger*», men også at det blir «*innrammet som et individuelt ansvar hvor individuelle holdninger har stor påvirkning for håndteringen av problemet*» (Mæland, 2018).

1.4 - Superhvalen

I dette underkapittelet skal jeg se nærmere på begrepet «superhvalen». Dette kan gjøre det enklere å forstå hvordan gåsenebbhvalen kunne bli gjort til et symbol. Ifølge antropologen Arne Kalland preges debatter om hval og hvalfangst av at ulike typer hvaler, med til dels forskjellige biologiske karakteristikk, grupperes sammen til en symbolsk organisme som han kaller «superhvalen» (Haugdahl, 2013; Kalland, 2009). Forfatter Vera Sæther (2004) skriver at superhvalen er en hval med alle hvalartenes faktiske og innbilte egenskaper. Dette vil si at alle hvalartene til sammen blir sett på som én enkelt hvalart. Bakgrunnen til dette er at organisasjoner som ser på det som sin oppgave å verne hvalene bevisst har skapt denne forestillingen, slik at det skal bli «lettere» å føle sympati for hvalene som blir utsatt for fangst (ibid.). Om vi tenker på superhvalen, fremstår denne arten som verdens største dyr med verdens største hjerne. I tillegg er den da også en truet art som synger og kommuniserer ved hjelp av ekkolokalisering. I realiteten er det enkelte hvalarter som innehar disse egenskapene – og ikke alle sammen (Sæther, 2004).

Ifølge Sæther (2004) brukes superhvalen ofte som et symbol på menneskenes overgrep mot naturen, spesielt i tilknytning til miljøvern og -debatter (Sæther, 2004). Hvalen har vært et symbol på dette siden 70-tallet, da miljøvernerne for alvor begynte å demonstrere mot hvalfangst. Greenpeace er en miljøverngruppe vi spesielt kan trekke frem her, da de er en av gruppene som har vært mest aktiv når det kommer til hvalfangstmotstand (Haugdahl, 2013). Jeg skriver mer om den kulturelle hvalen i kapittel 4.

Arne Kalland (1993) skriver i sin artikkel om hvalsymbolisme: «*When Barstow points out that whales have come to symbolize concern for all life in this «waterplanet», this fact tells us more about human society and culture than about whales*». Dette vil si at det er vi mennesker som tillegger hvalen den symbolske meningen som den har fått, for symbolikken er ikke noe hvalen er født med. En hval som et biologisk vesen med sine typiske artskaraktistika er noe som ligger utenfor den kulturelle og symbolske sfære. Det er først når mennesket blir klar over hvalens eksistens og egenskaper at den blir noe mer enn natur og biologi. Vi gir den visse egenskaper, samt en særegen karakter som gjør det mulig for oss å opphøye den til noe mer enn bare et levende vesen som svømmer i havet. På den andre siden kan vi også argumentere for at hvalens biologiske side er menneskeskapt. Grunnen til dette er at det er vi mennesker som sorterer dyr etter biologiske egenskaper, og dermed kan vi påstå at biologi også er menneskeskapt. Dette er derimot en diskusjon jeg ikke skal gå nærmere inn på i denne avhandlingen.

1.5 - Problemstilling og tematikk

I denne masteroppgaven skal jeg undersøke hva som skjedde i tiden etter at plasthvalen ble funnet på Vindenes på Sotra den 28. januar 2017. Natur- og miljø saker får ofte god bistand fra mediene for å gjøre befolkningen oppmerksomme på at det eksisterer et problem som må løses. Denne saken er intet unntak. Plasthvalen ble et hett tema i det norske mediebildet i tiden etter funnet. Sverker Sörlin skriver om miljøkamp med bistand fra mediene i boken «Naturkontraktet», og han sier her at Greenpeace ble skapt i en symbiose med mediene (Sörlin, 1999, s. 227-228). Han skriver også at Greenpeace ikke hadde vært noen ting uten mediene, da det er mediene som dokumenterer og fotograferer aksjonene deres (ibid., s. 227-228). Det Sörlin skriver kan vi overføre til plasthvalsaken, da det her også var mediene som sørget for at den norske befolkningen fikk overvære det som skjedde etter at marinbiologene fra universitetet åpnet gåsenebbhvalens magesekk. På grunn av dette kommer jeg i all hovedsak til å ta utgangspunkt i avisartikler på internett for å besvare problemstillingen.

Som jeg skrev helt innledningsvis i dette kapittelet, viser media at plasthvalen har fått en viktig symbolsk rolle i Norge når det kommer til den marine plastforsøplingen. I tråd med dette, er denne oppgavens problemstilling: «*Hvordan ble en strandet hval på Sotra gjort til et symbol på marin plastforsøpling?*»

Det jeg ønsker å finne ut i denne masteroppgaven er altså hvordan en syk hval som strandet i den vestlandske skjærgården endte opp som et nasjonalt symbol på det store miljøproblemet som plast i havet utgjør. Min inngang til temaet er annerledes enn den tidligere forskningen jeg har presentert så langt, fordi det er ingen av disse som spesifikt har forsket på hvordan noe blir et symbol på et miljøproblem. Plasthvalen er et relativt nytt «fenomen» som bare har eksistert i noen få år, og dermed er det som jeg vet ganske få som har rukket å forske så mye på dette. Som tidligere nevnt har det blitt forsket en hel del både på marin plastforsøpling, og på hvaler og hvalsymbolisme – ja, til og med på hvordan man skal forstå søppel. Haugdahl (2013) så på hvordan hvaler har blitt forstått opp igjennom tidene ved å bruke innrammingsperspektivet. Jeg ønsker å tilby et litt annet perspektiv på temaet ved å analysere avisartikler for å finne svaret på hvordan mediene gjorde plasthvalen til et folkelig symbol på plastforsøpling. I kjent STS-ånd skal jeg åpne den svarte boksen (som her er media), for å finne ut hvilke underliggende prosesser som gjorde dette mulig.

Denne problemstillingen er interessant å se nærmere på fordi vi i dag lever i et samfunn der media er en stor del av hverdagen vår. Dermed kan man tenke seg at media indirekte er med på å forme samfunnet vårt ved at befolkningen leser og blir påvirket av det som blir publisert. Som jeg skrev over hadde plasthvalen mest sannsynlig aldri blitt noe mer enn bare en strandet hval om ikke det hadde vært for den massive medieoppmerksomheten. I så måte kan plasthvalen si noe om symbolenes rolle i miljøsaker. I dag lever vi i en verden med miljøtrusler på alle kanter. Vi har blant annet den globale oppvarmingen hengende over oss, samtidig som havet sakte om sikkert fylles opp med plast. Symbolet plasthvalen representerer i denne settingen alvorlighetsgraden av den marine plastforsøplingen. På grunn av dette ser jeg på det som særdeles interessant å analysere de prosessene som ligger bak skapelsen av symboler for dagsaktuelle miljøproblemer.

1.6 - Oppgavens oppbygging

For å undersøke dette nærmere, vil jeg trekke på teorier og begrep fra STS-feltet. Disse presenterer jeg i kapittel to. I kapittel tre presenterer jeg empirien og de metodiske innfallsvinklene jeg har brukt for å besvare min problemstilling.

I kapittel 4, det første empirikapittelet, undersøker jeg hvordan mediene skrev om hvalen da den første gang ble omtalt i nyhetene. Jeg skal diskutere hvordan hvalen kunne gå fra å være en helt vanlig strandet hval, til å bli presentert som en marinbiologisk sensasjonshval. Hvorfor ble egentlig marinbiologene så engasjerte i akkurat denne hvalen? I kapittel 5 skal jeg undersøke hvordan gåsenebbhvalen gikk fra å være en sensasjonshval til å bli en symbolsk plasthval som ga store ringvirkninger i hele samfunnet allerede kort tid etter funnet. I kapittel 6, skal jeg undersøke hvordan fremstillingen av plasthvalen har endret seg, med fokus på tiden fra januar 2017 til i dag, tre år etter funnet. Hva er det som har skjedd med de ulike aktørenes syn på og måte å forholde seg til hvalen på? I kapittel 7 runder jeg av oppgaven med å presentere det analysen har gitt meg svar på, og besvarer problemstillingen.

Slik bidrar kapitlene i denne oppgaven til å besvare problemstillingen ved at de til sammen belyser hvordan hvalen gikk fra å være en ting, en strandet hval, til å ende opp med å være noe helt annet, en plasthval og et dyr som ofte nevnes i politiske taler om plastforsøpling.

Kapittel 2 – Teoretisk perspektiv

I forrige kapittel presenterte jeg oppgavens problemstilling, som handler om hvordan en strandet hval ble gjort til et symbol på marin plastforsøpling. I denne oppgaven skal jeg derfor se nærmere på historien til gåsenebbhvalen som strandet på Sotra i januar 2017 – hvordan endte den opp som en verdenskjent plathval som symboliserer den marine plastforsøplingen?

For å besvare problemstillingen skal jeg anvende aktør-nettverksteori, som er et analyseverktøy som ofte blir brukt innen STS-fagfeltet. Mer spesifikt vil jeg benytte meg av blant annet translasjonsbegrepet i analysen, for å vise hvordan ulike aktører har bidratt til å gjøre hvalen til et symbol. Grunnen til at jeg har valgt denne inngangen er fordi translasjonsbegrepet hjelper oss til å se nærmere på hvordan dette kunne gå til, ved at vi studerer hvordan relevante aktører ble interessert og innrullert i nettverket. Jeg vil også benytte meg av nærliggende begrep som grenseobjekt og talspersoner.

I dette kapittelet forklarer jeg først hva STS er, før jeg går litt nærmere inn på aktør-nettverksteorien. Hvor kommer den fra, og hva handler den om? Jeg presenterer her også noe av kritikken som har blitt rettet mot ANT. Videre introduserer jeg translasjonsprosessen, og forklarer litt mer inngående om hvordan jeg skal anvende teorien i analysen. Hva er det vi egentlig forstår gjennom å bruke denne teorien for å besvare problemstillingen? Helt til slutt presenterer jeg noen andre relevante begrep innen ANT som kan hjelpe meg til å analysere empirien

2.1 – Fagfeltet STS

Vitenskapelig og teknologisk endring blir verken forstått som bare én lineær og kumulativ evolusjonsprosess, som framskritt eller utvikling, eller bare som en negativ prosess som bestemmer og dominerer tenkemåter og sosiale relasjoner. Vitenskapelig utvikling blir ikke forstått som en instrumentell fornuft som brer seg over og koloniserer alle livsområder. I stedet prøver man å få grep om teknovitenskap som noe verdslig, som historisk og kulturelt betinget, som foranderlige, lokale og spesifikke praksiser. (Asdal, Brenna, & Moser, 2001).

Dette skriver Kristin Asdal, Brit Brenna og Ingunn Moser i boken «Teknovitenskapelige kulturer». Det forfatterne sier her er litt av essensen i STS, som står for studier av kunnskap, teknologi og samfunn. STS er et tverrfaglig felt, og noe av det fagfeltet beskjeftiger seg med er studier av vitenskapelig og teknologisk endring, slik det står nevnt i sitatet over. Sitatet bryter med det synet som tilhører den *teknologideterministiske* måten å betrakte teknologi og vitenskap på. Dette går ut på at teknologi og vitenskap endrer mennesker og deres hverdagsliv, uten at menneskene nødvendigvis har noe de skulle ha sagt om den saken (Skjølsvold, 2015). Bruno Latour sier at «*vitenskapsproduksjon er en praksis; vitenskap gjøres*» (Latour, 1987). Dette er det motsatte av *internalistiske vitenskapsforklaringer*, som går ut på at vitenskapen selv forklarer hvordan den har blitt til og hvordan den skal forstås (Skjølsvold, 2015, s. 10).

«Opening the black box» er en metafor som ofte blir brukt av STS-forskere. Bruno Latour er en av de som har skrevet mye om temaet. Latour skriver at å åpne den svarte boksen vil si å studere produksjonen av vitenskapelige fakta og teknologiske artefakter (Latour, 1987). Altså, man går ikke ut ifra at vitenskap og teknologi er skilt fra samfunnet og det

som skjer der, men man velger heller å se på det som at det er like sosialt konstruert som alle andre ting som eksisterer i samfunnet (Skjølsvold, 2015). Når jeg skal finne ut hvordan plasthvalen ble et symbol på den marine plastforsøplingen, må jeg åpne den svarte boksen og se forbi spørsmålet om hva hvalen er. Det blir viktigere å undersøke hvordan ulike aktører arbeidet for å gjøre den strandede hvalen til et symbol.

STS er en fagretning som studerer det mange antar å ligge utenfor den menneskelige kontroll, og som ifølge mange er naturgitt. Man er opptatt av å finne ut hva som ligger bak at vitenskap, kunnskap og teknologi blir til, og for å gjøre dette så må man åpne den svarte boksen slik at man kan studere hvordan forskere og andre aktører arbeider for sin sak. Innen STS finner man også en rekke ulike teorier som kan anvendes for å studere hvordan for eksempel vitenskap, teknologi og samfunn konstrueres. Hver teori har ulik funksjonalitet, og det er ikke all empiri det passer å bruke for eksempel aktør-nettverksteori på.

2.2 - Aktør-nettverksteori

Jon Law skriver at ANTs spede begynnelse fant sted i Paris. Helt i starten var ANT en tilnæringsmåte, og ikke en fastsatt metode. I 1982 ble selve termen «aktør-nettverksteori» utviklet av Michel Callon (Law, 2007). ANT blir ofte delt opp i en tidlig og en sen utgave, og disse to utgavene har et litt ulikt fokusområde. Thomas Skjølsvold skriver at

(...) «Tidlig» ANT forstås som studier av hvordan vitenskapelige og teknologiske entreprenører arbeider for å vinne gehør og støtte, altså det de gjorde for å «få rett», mens sen ANT kan beskrives som en handlingsteori som er opptatt av hvordan handling, handlekraft, påvirkning og effekter sirkulerer (Skjølsvold, 2015, s. 70).

Skjølsvold påpeker også at den tidlige ANT var opptatt av at man skal ta utgangspunkt i empiri når man studerer hvordan teknologi og vitenskap blir til (ibid., s. 70). I denne oppgaven tar jeg hovedsakelig utgangspunkt i sen ANT, da mitt mål med problemstillingen er å studere hvordan handling sirkulerer mellom aktørene i nettverket.

Et sentralt synspunkt innen ANT, men også innen andre STS-retninger, er symmetriprinsippet. Inger Johanne Lyngø forklarer at symmetriprinsippet handler om at alle aktører i et gitt nettverk må sidestilles. Dette vil si at alle må tillegges lik verdi når det kommer til hvem og hva som har handlekraft og påvirkningskraft. Aktanter, altså ikke-mennesker eller ting, blir i denne settingen sett på som å ha like mye agens som menneskelige aktører (Lyngø, 2013). Dette er den måten symmetriprinsippet hovedsakelig brukes på innen ANT. Man kan også bruke symmetriprinsippet for å studere vitenskapelige suksesser og vitenskapelige feilskjær. Hovedpoenget er at man skal bruke samme begrepsapparat og metode for å analysere de teorier og faktaforslag som lykkes, så vel som de som mislykkes (Bloor, 1991).

Sett i lys av min problemstilling vil det ved hjelp av symmetriprinsippet være interessant å undersøke hvordan de menneskelige og de ikke-menneskelige aktørene agerer sammen, samt hvordan handlekraften mellom disse forflytter seg. Slik kan jeg finne ut hvordan gåsenebbhvalen på Sotra kunne ende opp som et symbol på den marine plastforsøplingen. Law skriver at: «*In actor-network webs the distinction between human and non-human is of little initial analytical importance: people are relational effects that include both the human and the non-human (...) while object-webs conversely include people*» (Law, 2007). I denne oppgaven studerer jeg aktørenes agering med hverandre innad i nettverket rundt

plasthvalen. Å studere dette kan muligens gi meg svaret på hvordan gåsenebbhvalen endret seg fra å være en ren biologisk hval, til å bli et symbolsk kulturprodukt.

2.3 – Kritikk av ANT

Latour skriver i artikkelen «On recalling ANT» at ordet nettverk har mistet den opprinnelige meningen etter at internett ble et faktum på 90-tallet. Da ANT ble grunnlagt betød ordet nettverk en serie av transformasjoner eller translasjoner, mens det etter internettets oppblomstring ofte har blitt tolket som transport uten deformering, en momentan, umiddelbar tilgang til all mulig informasjon (Latour, 1999). Latour skriver i artikkelen «On actor-network theory: A few clarifications plus more than a few complications» fra 1996, at translasjonsprosessen er et godt eksempel på hvordan ANT faktisk skal brukes. Årsaken til dette er at man vender blikket bort fra aktørene som statiske elementer i nettverket, og heller vender det mot forbindelsene mellom aktørene og det som skjer her (Latour, 1996).

En annen ting ANT har blitt kritisert for er å ha for mye fokus på makt og maktspill, og da spesielt i tilknytning til translasjonsbegrepet. Innen translasjonsmodellen, som jeg skal komme nærmere tilbake til, bruker man ofte metaforer som kan oppfattes som «krigsorienterte» (Skjølvold, 2015, s. 83). Ord som «allierte», «innrulling», «angrep» og «forsvar» går innenfor denne kategorien, og på grunn av dette skriver Skjølvold at «Aktør-nettverksteorien ble slik kritisert for å anlegge et machiavellisk syn på teknologi og vitenskap» (ibid., s. 83). At ANT ofte plasserer en enkeltaktør i sentrum av nettverket, for eksempel en vitenskapsmann, var også noe som mange mente var knyttet opp mot at teorien ofte dreier seg rundt at det er «den sterkeste som vinner» i maktspeillet, og at ANT derfor ble brukt til å studere hvordan de sterkeste aktørene vinner frem (Skjølvold, 2015, s. 82-83).

Ut ifra navnet kan man kanskje tro at aktør-nettverksteori (ANT) er en faktisk teori som man anvender på et datamateriale. John Law skriver at årsaken til at aktør-nettverksteorien ikke er en teori, er at en teori vanligvis forsøker å forklare hvorfor noe skjer. Han forklarer at ANT heller er et beskrivende verktøy som man kan bruke til å fortelle historier om «hvordan» relasjoner samles, eller hvordan de ikke samles (Law, 2007). Kristin Asdal påpeker at ANT er en slags empirisk filosofi. Hun sier at det ikke handler om å analysere aktører i deres sosiale nettverk, men at ANT er «et eksperiment for å forsøke å beskrive verden på interessante, rike, gode og nyskapende måter» (Asdal, 2013).

2.4 - Translasjon/oversettelse

Translasjon er et analytisk begrep innen ANT, som blir sentralt i min analyse. Problemstillingen går ut på å finne ut hvordan en hval kunne gå fra å bli oppfattet som en hval, og til å bli fortolket som noe annet. Translasjonsbegrepet stammer fra Michel Callons artikkel om kamskjell, fiskere og forskere fra 1986, men i denne oppgaven tar jeg utgangspunkt i den norske oversettelsen av artikkelen fra 2001 (Callon, 2001). På norsk kan man også bruke ordet *oversettelse* i istedenfor translasjon, da betydningen er den samme. Jeg velger derfor å bruke det fornorskede ordet videre i oppgaven. Callon innleder artikkelen med å presentere det han kaller en *oversettelsessosiologi*, og sier at målet med artikkelen er å demonstrere at den kan anvendes i «studier av vitenskapens og teknologiens rolle i struktureringen av maktforhold» (Callon, 2001, s. 91). Det er derimot viktig å påpeke at makt og maktforhold har en mye større rolle i Callons artikkel, enn det har i denne oppgaven. Han studerer i denne artikkelen hvordan tre marinbiologiske forskere vinner igjennom med et vitenskapelig forslag, og i en slik type analyse er det relevant å se nærmere på hvordan noen «får rett», og hvordan noen får «vitenskapelig

makt». I denne oppgaven har jeg ikke som mål å finne ut hvordan en aktørgruppe «vinner over» andre aktørgrupper, men som vi skal se oversettelsesbegrepet likevel relevant å anvende på empirien.

Kort fortalt handler kamskjellartikkelen om en oversettelsesprosess. Vi følger her tre forskere i deres arbeid med å innføre en japansk teknikk for å drive kamskjelloppdrett i en bukt i Frankrike. Med andre ord forklarer Callon hvordan denne kunnskapen blir forflyttet mellom to vidt forskjellige land. For at dette skal kunne bli mulig, er forskerne hovedsakelig avhengig av at tre ting skal skje. For det første må de overtale de lokale fiskerne til å bli med på prosjektet. For det andre må de få andre relevante forskere med på laget, og for det tredje er alt avhengig av at kamskjellene faktisk fester seg på havbunnen (Callon, 2001).

Oversettelsesprosessen består av fire ulike «faser». Callon påpeker at denne prosessen er dynamisk, selv om fasene som presenteres i artikkelen fremstår som atskilte og oversiktlige. I virkeligheten, sier Callon, overlapper disse fasene hverandre. At oversettelsesfasene fremstår som atskilte og oversiktlige er nok heller unntaket enn regelen. Under oversettelsesprosessen blir aktørenes identiteter, samhandlingsmuligheter og handlingsrom forhandlet om, samt avgrenset (Callon, 2001).

Det er også viktig å bruke samme begrepsapparat om alle aktører i nettverket når man foretar en oversettelsesanalyse. Som vist tidligere går dette ut på at ikke-menneskelige og menneskelige objekter skal tas med i betraktningen når man studerer de ulike fasene i oversettelsesprosessen (Callon, 2001). Callon innførte begrepet *generalisert symmetri* i forbindelse med lanseringen av oversettelsesbegrepet (ibid.). I Callons artikkel vil dette si at han bruker samme begrepsapparat på både de menneskelige og de ikke-menneskelige aktørene. Med andre ord viser han hvordan forskerne fikk kamskjellene til å feste seg på havbunnen, men også hvordan de fikk de lokale fiskerne og andre forskere med på prosjektet.

I min oppgave kommer jeg til å benytte meg av Callons oversettelsesbegrep i analysedelen, men for at jeg skal kunne gjøre det må jeg først gå nærmere inn på de fire ulike fasene i oversettelsesprosessen. Den første fasen Callon nevner i kamskjellartikkelen er *problematiseringsfasen*. Callon beskriver problematiseringen som en «dobbel bevegelse». I Callons tekst går den doble bevegelsen ut på at marinbiologene utpeker seg selv som et obligatorisk passeringspunkt, samtidig som at de bygger et nytt nettverk av ulike aktører som de vet må innrulleres for at de skal lykkes med oversettelsen (Callon, 2001, s. 98). At biologene er et obligatorisk passeringspunkt vil si at de får de andre aktørene til å innse at det er de som sitter på løsningen på problemet, og de gjør dermed seg selv til en uunnværlig del av nettverket som de andre aktørene må passere for å nå målet. Med andre ord får biologene de andre aktørene til å innse at det muligens lønner seg å inngå en allianse (Callon, 2001, s. 77-100). Problematiseringen går altså ut på at relevante aktører blir utpekt til å være med i arbeidet som beveger seg mot det å fullføre oversettelsesprosessen. I denne oppgaven kommer jeg til å se på hvilke aktører som kommer inn på banen etter at gåsenebbhvalen blir funnet, og hvordan disse etter hvert agerer sammen for at gåsenebbhvalen til slutt blir et symbol på den marine plastforsøplingen.

Fase to kaller Callon for *interesseringsfasen*. I den første fasen ble aktørene og deres mål identifisert, og i denne fasen er målet å «fremtvinge og stabilisere de andre aktørenes identiteter gjennom problematisering» (Callon, 2001, s. 101). Callon skriver at en aktør kan delta i flere problematiseringer samtidig, og at målet i interesseringsfasen derfor er at

en aktørenhet (i Callons artikkel er dette marinbiologene) enten kutter eller svekker koblingene mellom de andre aktørene og «konkurrerende» aktører (Callon, 2001, s. 101-104). Callon illustrerer dette med et eksempel fra kamskjellsaken, og viser at kamskjellene blir fysisk atskilt fra andre truende aktører (marine rovdyr, fiskere og havstrømmer) ved at de blir plassert trygt inne i nettingposer, som igjen blir lagt inne i samle-kasser som festes med slepetau og holdes på plass av et anker (Callon, 2001, s. 103). Slik får ikke kamskjellene mulighet til å bli en del av andre aktørers problematisering. Callon påpeker at interesseringen av de menneskelige aktørene foregår på en litt annen måte enn fysisk atskillelse, da dette foregår ved hjelp av argumentasjon og annen muntlig overbevisning i tillegg til vitenskapelige publikasjoner o.l. Interesseringsfasen går dermed ut på å legge et press på aktørene som senere skal innrulleres, samt å «*bryte med potensielle konkurrerende assosiasjoner og å konstruere et alliansesystem*» (Callon, 2001, s. 104).

Callons tredje fase i oversettelsesprosessen er *innrullingsfasen*. Kort sagt går dette ut på å definere og koordinere aktørenes roller. Callon skriver at «*interessering fører til innrulling når den lykkes*» (Callon, 2001, s. 105). Dette betyr at et sett med roller blir definert i interesseringsfasen, men at de ikke blir tilskrevet de ulike aktørene før de er fullstendig innrullert (ibid., s. 105). I Callons artikkel ser vi at det er vanskeligere å innrullere kamskjellene, da det viser seg å være komplisert å få dem til å feste seg til samle-kassene. Hvis dette ikke skjer blir hele prosjektet avblåst, og innrullingingen har mislyktes. Dette vil si at marinbiologene må *forhandle* med det som kan forhindre at kamskjellene fester seg, og i denne situasjonen er det først og fremst havstrømmene og andre parasitter som gjør det vanskelig (Callon, 2001, s. 105-107). Vi ser også ut ifra artikkelen at marinbiologene ikke trengte å forhandle med fiskerne for å få de innrullert, da disse allerede var helt med på notene. Callon understreker at det er flere mulige måter å innrullere aktører på, blant annet fysisk vold, forførelser, forhandlinger og betingelsesløs tilslutning, og at «*definisjonen og fordelingen av roller er et resultat av multilaterale forhandlinger der aktørenes identiteter bestemmes og utprøves*» (Callon, 2001, s. 107).

Siste fase i Callons oversettelsesprosess er *mobiliseringsfasen*. I denne fasen finner man ut om de innrullerte aktørene er representative, og om alle deltar på samme side i saken og trekker mot samme mål. I artikkelen kan vi lese at forskerne etter hvert kan se ut ifra forskningsdataene at kamskjellene endelig fester seg til samle-kassene, og suksessen blir representert av de tre marinbiologiske forskerne. Callon skriver at «*Idet transaksjonen lykkes og fullføres med hell, står vi igjen med tre individer som i egenskap av spesialister snakker på vegne av kamskjellene og fiskerne*» (Callon, 2001, s. 109). Dette vil si at alle aktørene som har vært med i oversettelsesprosessen er en viktig grunn til at det ble en suksess, men at bare en aktørgruppe blir stående som talsmenn for denne suksessen.

Når allianser har blitt dannet og opptre som én enhet, altså at aktørene blir mobilisert, er resultatet fakta, vitenskap og teknologi. Først når alle aktører er enige og trekker i samme retning, blir utsagn til faktautsagn, strandede hvaler til symboler og teknologiske nyvinninger til hverdagslige nødvendigheter. Mobilisering består av en rekke nødvendige forflytninger og forskyvninger, som Callon viser med å bruke kamskjellene som eksempel. Disse ble først transformert til larver, så til tall, deretter til tabeller og kurver som igjen ble representert på papirark som marinbiologene delte ut til andre forskere. Disse forskerne, sier Callon, har også blitt forskjøvet til konferanserommet der disse arkene blir delt ut (Callon, 2001, s. 109). Dette viser oss at de ulike forflytningene og forskyvningene som utgjør mobiliseringen skjer på flere ulike måter, og at vi sitter igjen med et stramt nettverk av forbindelser når disse er fullført. Dette nettverket består av konsensus, altså en felles enighet, men det er ingen garanti for at denne består for alltid (Callon, 2001, s. 112).

Callons artikkel tar for seg en situasjon som er helt ulik den situasjonen jeg tar utgangspunkt i, men jeg vil argumentere for at dette begrepsapparatet lar seg overføre til plasthvalsaken. Der Callon viser hvordan en idé, oppdrett av kamskjell, gradvis blir gjort til et prosjekt og så til en materiell installasjon, viser imidlertid denne oppgaven hvordan en materiell skapning, en strandet hval, gradvis blir gjort til et symbol og en idéskapning som kan brukes for å mobilisere både politikere og befolkning til aksjon mot marin plastforsøpling. I motsetning til Callon, viser jeg imidlertid at det ikke bare var en aktør som formulerte problemer i tilknytning til hvalen, men flere. Vi skal altså se at det foregikk endringer i relasjonene rundt hvalen som også endret dens identitet, og gjorde den interessant for stadig flere aktører.

2.5 – Talspersoner, grenseobjekter og multiple oversettelser

Bruno Latour skriver i boken «Reassembling the Social» om såkalte *talspersoner*. Dette begrepet går ut på at aktører snakker, eller formidler et budskap på vegne av objekter i et nettverk, og at budskapet endrer seg når det forflytter seg videre fra en person til en annen (Latour, 2005). Dette kan man også kalle for at objektet blir oversatt til noe annet. Ikke-menneskelige aktanter kan naturlig nok ikke kommunisere med andre aktører i nettverket, men ved at slike talspersoner «tar ordet» for dem, kan det på en måte virke som at budskapet kommer fra objektet selv. Talspersonene fører budskapet videre, men endrer det også i formidlingsprosessen (ibid.). Latour påpeker i boken at det kan være mange forskjellige talspersoner knyttet til et objekt (Latour, 2005). I saken om plasthvalen er det tydelig at hvalen selv ikke har mulighet til å formidle et budskap til verden gjennom å bruke ord. Likevel ble det ofte påstått at «hvalen kom med et budskap» (Edvardsen, 2020). Dette impliserer at noen har vært en talsperson på vegne av plasthvalen, og at hvalen har blitt oversatt til å være noe annet enn den opprinnelig var da den strandet på Sotra.

Som tidligere sagt nevner Callon begrepet obligatorisk passeringspunkt i forbindelse med problematiseringsfasen i oversettelsesprosessen (Callon, 2001, s. 98). Slike obligatoriske passeringspunkt er mest relevante om man analyserer caser som tar utgangspunkt i laboratorium o.l., da Callons tekst om kamskjell og forskere handler om hvordan tre marinbiologer innruller andre aktører inn i forsøket sitt. I denne oppgaven passer det bedre å bytte ut Callons OPP med Latours talspersoner. Grunnen til dette er at vi ikke kan identifisere én aktørgruppe som problematiserer hvalen, og som videre forsøker å mobilisere den til et symbol. I stedet ser vi flere aktører og aktørgrupper som snakker på vegne av hvalen, og som alle oversetter hvalen til noe annet enn en ren biologisk hval.

En som har et litt annet fokus på oversettelse innen ANT enn Callon, er Susan Leigh Star. Der Callon fremstiller marinbiologene som mektige nettverksbyggere, kritiserer Star nettopp denne måten å bruke oversettelse på. Hun påpeker i artikkelen «Makt, teknologier og konvensjonens fenomenologi» at er en stor forskjell når det kommer til å innrullere og mobilisere aktører innad i et avgrenset nettverk, og å gjøre det samme når aktørene har multiple medlemskap (Star, 2001). I sistnevnte fenomen lønner det seg å studere aktørenes tilhørighet i de forskjellige nettverkene, slik at man får innblikk i hvordan ulike aktører med ulike mål, interesser og sosial tilhørighet jobber sammen. Denne prosessen kan forløpe selv om aktørene ikke jobber mot det samme målet, men de drar likevel nytte av hverandres hjelp på veien mot sine respektive endeholdeplasser (ibid.).

Aktører eller aktanter (objekter) som har tilhørighet i to eller flere nettverk (eller sosiale verdener) kalles for «grenseobjekter», eller «boundary objects» på engelsk. Dette begrepet ble dannet av Star og Grisesmer i 1989, og deres hovedfokus var å se på hvordan aktører kan skape samarbeid rundt et grenseobjekt selv om de tilhører ulike nettverk (Star

& Griesmer, 1989). I artikkelen «This is Not a Boundary Object», skriver Star at «*Boundary objects are a sort of arrangement that allow different groups to work together without consensus*» (Star, 2010). Man kan også se dette i lys av Latours talspersonsbegrep. Hver aktør eller aktørgruppe som mobiliserer gåsenebbhvalen kan bli sett på som én talsperson.

Grenseobjekter kan minne om begrepet fortolkningsmessig fleksibilitet, som går ut på at ulike aktører fortolker teknologi, vitenskap eller objekter ulikt slik at det oppstår kontrovers (Skjølsvold, 2015, s. 18). Dette er derimot ikke det samme. Grenseobjekter er en måte for aktørgrupper å klare og forhandle seg frem til samarbeid på en god måte, selv om de ikke nødvendigvis ikke deler samme syn på samarbeidsobjektet. Dette vil si at grenseobjektet blir ulikt definert på grunn av at aktørene tilhører ulike sosiale verdener (Star, 2010). Fortolkningsmessig fleksibilitet handler i større grad om enkeltaktørers fortolkning av for eksempel vitenskapelige data, og her legges det mindre vekt på aktørenes tilhørighet i ulike sosiale verdener (Skjølsvold, 2015, s. 18).

Om man ser oversettelsesprosessen i lys av Stars idé om grenseobjekter, blir det mulig å se hvordan alle relevante aktører forsøker å innrullere og mobilisere et objekt. Nærmere bestemt hvordan de forsøker å gi objektet mening innad i sin egen sosiale sfære. Ved å studere grenseobjekter, kan det bli mulig å identifisere «*multiple translasjoner*», eller multiple oversettelser (Star, 2001). Dette begrepet kan man bruke om de ulike aktørenes mobilisering av grenseobjektet, og man kan få en dypere forståelse av at et fenomen eller et objekt kan bli oversatt på ulikt vis innad i ulike nettverk ved å anvende dette perspektivet i analysen (ibid.). Altså: alle aktørgrupper som forsøker å innrullere et grenseobjekt, forsøker samtidig å innrullere de andre aktørene ved at de vil «vinne frem» med sin definisjon av objektet. På den andre siden er det også mulig at et grenseobjekt kan bli oversatt uten at aktørene lykkes i å innrullere hverandre. Dette vil si at et grenseobjekt blir oversatt på flere ulike måter av flere aktører på samme tid. Ifølge Star har grenseobjektet multipel identitet i en slik situasjon (Star, 2001).

I oppgaven ønsker jeg å bruke teorien om grenseobjekter til å undersøke om plathvalen ble brukt som et argument for flere aktørgrupper. Videre vil jeg undersøke om disse argumentene ble relevante i oversettelsesprosessen som gradvis gjorde hvalen til et symbol, og om aktørenes fremstilling av hvalen skiller seg fra hverandre.

I dette kapitlet har jeg forklart hva fagfeltet STS er, samt gått nærmere inn på aktørnettverksteorien (ANT). Jeg har beskrevet Callons translasjonsbegrep, Latours talspersonsbegrep og Stars teori om grenseobjekter og multiple oversettelser, som alle er en del av ANT. Alle disse begrepene anvender jeg i oppgavens tre analysekapittel. I neste kapittel går jeg over på å forklare metoden jeg har brukt i arbeidet med denne avhandlingen.

Kapittel 3 – Metodologisk fremgangsmåte

Til nå har jeg presentert problemstillingen og forklart det teoretiske apparatet som jeg skal anvende for å besvare denne. I metodekapittelet skal jeg redegjøre for valg av metode og datamateriale, samt diskutere datamaterialets validitet. Jeg har brukt Thagaards bok om kvalitativ metode som kilde i dette kapittelet (Thagaard, 2018).

3.1 - Redegjørelse for valg av metode og datamateriale

Problemstillingen for denne oppgaven, er som tidligere nevnt: «*hvordan ble en strandet hval på Sotra gjort til et symbol på marin plastforsøpling?*». Da jeg gikk på folkehøgskole på en øy utenfor Bergen i 2015, ble jeg selv klar over hvor stort problemet med marin forsøpling faktisk er. En kald vinterdag i februar ble vi kjørt ut til en mindre øy i skjærgården for å rydde søppel. Godt over halve skolen plukket plastbiter og annet avfall i timevis, men likevel var det mye igjen da vi var ferdig for dagen. Etter dette kjente jeg på at situasjonen føltes litt håpløs, men at vi i alle fall hadde gjort noe. Da jeg noen år senere begynte på mastergraden i STS her på NTNU, husket jeg følelsen jeg hadde sittet igjen med den dagen i 2015. Jeg husket også at det noen få år tidligere hadde blitt funnet en hval på Sotra med over 30 plastposer i magen. Dette ga meg stor inspirasjon til temaet for denne masteroppgaven, og gjorde valget ganske enkelt. Første arbeidsproblemstilling kom jeg frem til i samtale med masterveilederne mine, etter at jeg hadde gjort det klart at jeg ville skrive om noe innen temaet «plast i havet». Problemstillingen som blir brukt i den ferdige utgaven av avhandlingen, valgte jeg et stykke ut i arbeidsprosessen. Grunnen til dette var at oppgavens hovedfokus ble tydeligere etter hvert som analysekapitlene ble ferdigskrevet.

For å besvare problemstillingen har jeg valgt å ta utgangspunkt i medieartikler, nettsider og andre relevante politiske dokumenter. Jeg velger å bruke media som datamateriale fordi plashvalen ble et viktig tema i det norske mediebildet i tiden etter den ble funnet. Det var mediene som sørget for at den norske befolkning fikk med seg saken om gåsenebbhvalen som døde med plast i magen, og derfor kan man også argumentere for at mediene var med på å gjøre plashvalen til et symbol på marin plastforsøpling. Ved å studere avisartikler om plashvalen, ser man hvordan den blir fremstilt av ulike aktører. Ser man på artikler fra like etter hvalen ble funnet, og sammenligner disse med artikler som ble publisert noen år etterpå, kan man også se hvordan fremstillingene av hvalen har endret seg over tid.

Her er det også viktig å påpeke hva medieartiklene egentlig representerer. En artikkel publisert av en avis representerer hovedsakelig avisens interesser. På en annen side representerer den også i stor grad journalisten. Det er journalisten som har bestemt hvilke spørsmål som skal stilles til de som blir intervjuet, i tillegg til hvilke uttalelser som skal med og hva som ikke skal med i artikkelen. På grunn av dette kan jeg argumentere for at en avisartikkel ikke gir et fullstendig bilde av hvordan aktørene fortolker plashvalen, men datamaterialet gir oss likevel et godt grunnlag for å kunne si noe om hvordan media fremstiller hvalen. Tross i dette har jeg valgt å dele inn aktørene og deres uttalelser om hvalen i ulike grupper, da disse iallfall gir oss et godt bilde på hvordan journalisten og avisen fremstiller deres fortolkning av den.

Jeg har valgt å anvende medieanalyse, samt analyse av andre verbale og visuelle uttrykksformer, for å besvare oppgavens problemstilling. Medieanalyse og analyse av verbale og visuelle uttrykksformer er begge kvalitative metoder. Thagaard skriver at en

viktig målsetting med kvalitative metode, er at vi oppnår en forståelse av sosiale fenomener (Thagaard, 2018, s. 11). Der kvantitative metoder fokuserer på tall og mengde, gir kvalitative studier oss mer inngående kunnskap om få enheter. Altså, kvantitativ metode passer godt hvis man skal studere «*fenomeners utbredelse og antall*» (Thagaard, 2018, s. 16), mens kvalitativ metode fremhever de prosessene og kvalitetene som ikke kan måles ved å studere kvantitet eller frekvens (Thagaard, 2018, s. 15).

Innen kvalitativ analyse finner vi fem ulike kategorier: observasjon, intervju, analyse av foreliggende tekster og visuelle uttrykksformer, analyse av audio- og videoopptak, og internett, der intervju og observasjon er de to vanligste (Thagaard, 2018, s. 12). Medieanalyse går under både analyse av tekster og visuelle uttrykksformer, og internett. Grunnen til dette er at en medieartikkel er en kombinasjon av både det visuelle og det verbale, samt at internettkategorien blant annet representerer analyse av nettsteder (Thagaard, 2018, s. 13).

Det som er fordelen med å analysere medieartikler på internett, er at det i mitt tilfelle har gitt meg tilgang på mange personers uttalelser om, og fremstillinger av plasthvalen. Disse fremstillingene har også vært enkle å få tak i, og selve prosessen med å finne empiri har derfor ikke vært spesielt tidkrevende. En negativ faktor med internett er at man ofte må være veldig påpasselig med at de kildene man bruker er pålitelige. Thagaard skriver at man aldri kan vite helt sikkert hvor den informasjonen vi søker faktisk kommer fra, fordi det er store muligheter for forfalskning. Dette vil si at nettsiders innhold kan endres uten at de blir markert, noe som bidrar til ustabil informasjon (Thagaard, 2018, s. 146). Når det er sagt, har jeg i min analyse holdt meg til medietekster og nettsider fra anerkjente og veletablerte aviser og mediehus. Muligheten for at avisartikler har blitt forfalsket er derfor liten.

3.2 – Beskrivelse av datamateriale og fremgangsmåte

Som tidligere nevnt har jeg tatt utgangspunkt i medieartikler og enkelte politiske dokumenter for å besvare problemstillingen. Disse består i stor grad av nyhetsartikler fra store nyhetsbyrå som NRK, VG, Bergensavisen, Bergens Tidende, Aftenposten og lignende. I tillegg til dette har jeg også analysert tre TV-programmer. De politiske dokumentene har jeg funnet på Stortinget og Regjeringen sine nettsider, blant annet referater fra stortingsmøter, stortingsproposisjoner, statsbudsjett og andre typer politiske dokumenter.

Da jeg satte meg ned for å finne empiri til oppgaven, måtte jeg først og fremst avgrense søkene mine til rundt den tiden da plasthvalen ble funnet. I denne oppgaven har jeg tre analysekapitler, der hver av kapitlene tar for seg en spesifikk fase i gåsenebbhvalens historie. Disse fasene er analytiske verktøy som jeg har brukt for å synliggjøre de endringene oppgaven viser. Etter å ha bestemt meg for hva jeg skulle skrive om, laget jeg et konsept som antydte sider ved utviklingen slik jeg kjente den da. Jeg bestemte meg for at den beste måten å få frem endringene i hvalens fremstilling, var å ta for meg ulike tidsepoker eller faser. Med andre ord ville jeg gruppere hendene, og det viste seg at disse sannsynligvis kunne grupperes i tre faser. Fasene ble derfor en måte å gruppere empiriarbeidet på. Disse fasene delte jeg hovedsakelig inn på grunnlag av spesielt en hendelse: da plasten ble funnet i hvalens mage.

Det første analysekapittelet, som da er kapittel 4, omhandler tiden fra gåsenebbhvalen ble funnet til plasten ble funnet i hvalmagen noen få dager senere. Relevant empiri for denne fasen fant jeg ved å avgrense søket fra 28. januar 2017 til 01. februar 2017. Jeg brukte hovedsakelig Atekst Retriever for å finne artiklene. Dette er en database over de fleste

norske avisartikler. Databasen har også en funksjon som viser statistikk over antall treff på det søkeordet innen den spesifikke tidsperioden man har søkt på.

Datamateriale knyttet til den første fasen fant jeg på Atekst Retriever ved å bruke søkeordet «strandet-hval», og valgte den tidsperioden jeg nevnte over. Jeg søkte også på «hval» og «gåsenebbhval», da forskerne oppdaget hvalens art i løpet av disse dagene. Jeg tenkte derfor at det også kunne dukke opp treff på dette søkeordet. Jeg brukte disse søkeordene til søk på google, i tilfelle Atekst Retriever ikke hadde fått med alle relevante artikler. I det andre analysekapittelet (kapittel 5) brukte jeg de samme søkeordene, men jeg søkte også på «plasthval», «plasthvalen» og «plast-hval» på både Atekst Retriever og Google. I dette kapittelet skulle jeg finne ut hvordan gåsenebbhvalen gikk fra å bli beskrevet som en vitenskapelig sensasjonshval, til å bli beskrevet som en plasthval. Dette kapittelet hadde fokus på februar måned i 2017, fra det tidspunktet plasten ble funnet i hvalen (01. februar). Jeg avgrenset derfor dette søket til februar 2017. Jeg tok også i bruk Google-trends for å finne statistikk over populariteten til søkeordet «Plastic whale», noe jeg viser mer inngående i kapittel 5.

I det siste analysekapittelet (kapittel 6), skriver jeg om hvordan gåsenebbhvalen ble gjort til et symbol på den marine plastforsøplingen, og jeg undersøker om det har skjedd noen endringer i fremstillingen av hvalen. Dette er knyttet opp mot den tredje fasen som jeg identifiserte da jeg grupperte empirien. Her er empirien knyttet til de tre siste årene, fra februar 2017 til begynnelsen av 2020. For å finne empiri til dette kapittelet, bruker jeg samme fremgangsmåte som i de to forrige kapitlene. Jeg brukte både Atekst Retriever og Google, og brukte søkeordene «gåsenebbhval», «gåsenebbhvalen», «plasthval» og «plasthvalen». Dette gjorde jeg for å være sikker på at jeg fikk med alle relevante artikler. Jeg avgrenset her søket fra 01.02.2017 til dags dato, slik at jeg var sikker på å få med nyere artikler om hvalen.

For å finne de politiske dokumentene som jeg brukte i kapittel 5 og 6, brukte jeg søkeordene «hval», «strandet-hval», «gåsenebbhval» og «plasthval» på stortinget.no og regjeringen.no. På Stortinget sin nettside går det ikke an å manuelt velge hvilken tidsperiode man vil søke innenfor, men man får en oversikt over hvor mange artikler som finnes med det søkeordet innen hvert år (F.eks. en artikkel i 2018, to artikler i 2017). Man kan også sortere artiklene ut ifra tema, sakstype og innholdstype. På regjeringen sin nettside er det samme løsning, men her kan man også velge hvilket departement som har skrevet dokumentet. Da jeg skulle finne relevante artikler om gåsenebbhvalen på disse nettsidene, valgte jeg å lese alle artikler som inneholdt søkeordene som jeg nevnte øverst i avsnittet. Slik kunne jeg være sikker på at jeg fikk lest alt som var relevant for oppgaven. De artiklene jeg fant sorterte jeg så etter de tre fasene som beskrevet tidligere.

3.3 - Håndtering av datamaterialet

Jeg begynte arbeidsprosessen med å skrive ut alle avisartiklene jeg fant om gåsenebbhvalen. Disse ble deretter organisert i permer, og jeg delte dem så inn etter de tre fasene som jeg hadde kommet frem til. For eksempel hadde jeg en perm med artikler som ble publisert før plasten ble funnet i hvalens mage. En annen perm inneholdt artikler fra den første måneden etter plasten ble funnet, og den siste permene hadde artikler som ble publisert gjennom de tre siste årene. Disse permene gjenspeilet altså oppgavens tre empirikapitler, slik at det ble lettere å analysere datamaterialet når den tid kom.

Jeg hadde også en mappe for andre relevante artikler som kunne komme til nytte senere. Denne besto blant annet av artikler om andre hvaler som har blitt funnet med plast i

magen, info om marin plastforsøpling og lignende. Jeg skrev ikke ut de politiske dokumentene som jeg anvendte i oppgaven, men lagret dem som bokmerker i nettleseren. Slik hadde jeg dem lett tilgjengelig for analyse. Når det kommer til de tre TV-programmene jeg analyserte, skrev jeg sammendrag av episodene slik at jeg kunne bruke dem i analysen på et senere tidspunkt.

3.4 - Analyse av datamateriale

I denne oppgaven har jeg brukt en såkalt *abduktiv* tilnærming. Abduksjon er posisjonert mellom induktiv og deduktiv analyse. Induktiv analyse går ut på at man utvikler teoretiske perspektiver på grunnlag av analysen av data, mens deduktiv analyse preges av at analysen tar utgangspunkt i et allerede valgt teoretisk perspektiv (Thagaard, 2018, s. 184). Thagaard skriver: «*En abduktiv tilnærming innebærer at vi både utvikler teori på grunnlag av systematiske og dyptpløyende analyser, og at vi tolker data i lys av eksisterende teori*» (Thagaard, 2018, s. 184).

Når jeg analyserte medieartikler for å skrive denne oppgaven, analyserte jeg tekstenes meningsinnhold. I følge Thagaard kaller man dette for *tekstanalyse*, og det innebærer å fortolke hva teksten betyr. Det går også ut på å undersøke hvordan mening blir skapt gjennom teksten, og gjennom de virkemidlene den benytter seg av (Thagaard, 2018, s. 117). Man kan også til en viss grad kategorisere det å analysere meningsinnholdet i en tekst som *diskursanalyse*. Thagaard skriver: «*Diskursanalyse fremhever hvordan personer skaper mening til det de beskriver, gjennom måten de uttrykker seg på*» (Thagaard, 2018, s. 120). Jeg velger likevel å hovedsakelig kategorisere min analysemåte som tekstanalyse, da Thagaard påpeker at diskursanalyse har et stort fokus på meningsskapelse knyttet opp mot «*kulturelt etablerte måter å snakke om bestemte temaer på*» (Thagaard, 2018, s. 118).

Jeg undersøkte hvordan gåsenebbhvalen har fått mening gjennom måten den har blitt fremstilt på i media. Thagaard påpeker at tekst omfatter både skriftlige og muntlige data (Thagaard, 2018, s. 117). Det første jeg gjorde da jeg skulle analysere datamaterialet, var å lese grundig igjennom alle avisartiklene, politiske dokumentene og sammendragene av TV-programmene. Slik fikk jeg god oversikt over innholdet, slik at jeg kunne danne meg et bedre inntrykk av gåsenebbhvalens historie.

Deretter kodet jeg alle artikler, dokumenter og sammendrag etter ulike aktørgrupper, slik at jeg kunne undersøke hvordan de ulike aktørgruppene fortolkning av hvalen ble fremstilt i avisartiklene. Å kode data er vanlig når man gjennomfører en kvalitativ analyse, og innebærer at man deler opp og markerer utsnitt av teksten med kodeord (Thagaard, 2018, s. 153). Jeg tok ikke i bruk kodeord under min koding, men markerte heller tekstfragmentene med ulike farger. Jeg knyttet de ulike fargene opp mot hver sin kategori. For eksempel så hadde uttalelser fra forskerne gul farge, mens uttalelser fra politikerne hadde rød farge. Jeg hadde nå fått samlet uttalelser om hvalen innen hver av aktørgruppene, noe som gjorde det enklere å skrive analysekapitlene.

Jeg skrev først alle analysekapitlene som flate empirifortellinger. Mens jeg gjorde dette, tenkte jeg på hvilken teori som passet å anvende på datamaterialet. Etter at analysekapitlene var ferdigskrevet, kom jeg frem til at ANT var den teorien som passet best for analysen. Til slutt skrev jeg igjennom alle analysekapitlene med teorien.

3.5 – Datamaterialets validitet

Før jeg begynte å samle empiri til oppgaven, måtte jeg finne ut om det var nok datamateriale å ta av. Jeg hadde hørt om plashvalen fra før, og visste at det hadde blitt skrevet en del om den i media. Det første jeg gjorde var derfor å gjøre et google-søk om den, i tillegg til et søk på Atekst Retriever. Jeg fant ut at det var ganske mange artikler om hvalen, og at det derfor var nok datamateriale å ta av. Jeg fant også ut at det var publisert færrest artikler om hvalen fra den ble funnet strandet, til plasten i magen ble funnet. Dette tenkte jeg at var logisk i og med at det er mye større nyhetsverdi i en hval fylt med plast enn i en vanlig strandet hval. Jeg konkluderte likevel med at de avisartiklene som fantes om hvalen før plasten ble funnet var mange nok til at jeg kunne gjøre en analyse av fremstillingen av hvalen i media.

En utfordring jeg hadde gjennom arbeidsprosessen, var at Atekst Retriever viste seg å være litt uforutsigbar med tanke på statistikkfunksjonen. Dette fant jeg ut ved at det noen ganger ble vist et ulikt antall avisartikler om et søkeord. For eksempel kunne det stå at det finnes 200 artikler om «gåsenebbhval», men neste gang jeg søkte så hadde antallet endret seg. Denne endringen kunne skje med bare fem minutters mellomrom mellom søkene. Derfor har jeg måttet ta de tallene som Atekst har servert meg med en klype salt. Jeg fant ut at tallene gav en indikasjon på hvor mange artikler som finnes istedenfor at det er et eksakt antall.

I de avisartiklene jeg har brukt i denne oppgaven, har jeg sett at svært mange aktører har knyttet gåsenebbhvalen opp mot den marine plastforsøplingen. Dette har jeg også sett i alle de politiske dokumentene, og i de TV-programmene jeg har analysert. Denne «gjentakelsen» av måten hvalen har blitt fremstilt på på, forsterker datamaterialets validitet. Med dette mener jeg at nesten alt av datamateriale jeg har brukt gjentar det samme utsagnet, noe som styrker det jeg kommer frem til i denne oppgaven: at gåsenebbhvalen blir gjort til et symbol på marin plastforsøpling.

Med tanke på hvor godt datamaterialet egner seg for å si noe om problemstillingen, mener jeg at det egner seg veldig godt til dette. Problemstillingen min tar opp hvordan gåsenebbhvalen blir gjort til et symbol på marin plastforsøpling, og måten man finner ut dette på er å analysere mediatekster som omhandler nettopp gåsenebbhvalen. Gjennom artiklene, TV-programmene og dokumentene får man innsyn i alle aktørgruppernes fremstilling av hvalen (forskere, politikere, lekfolk og miljøvernere).

Kapittel 4 – Hvalen som ble en vitenskapelig sensasjon

Lørdag den 28. januar 2017 svømte en hval inn mot land i Vindenes på Sotra. Der la den seg på grunt vann og satte seg fast. Noen naboer oppdaget hvalen rundt klokken 15.00 på ettermiddagen, og varslet deretter brannvesenet (Fjelltveit, 2017). Jan Vindenes var en av de første som fikk øye på hvalen. Han fortalte til Sky News at han kunne se hvalen fra huset sitt, som var omtrentlig 50 meter unna der den befant seg. Hvalen lå gjemt bak en liten trebåt, og det var allerede flere mennesker som flokket seg rundt den. Noen av publikummerne forsøkte å dytte den ut igjen med en åre, men hvalen lå likevel helt i ro uten å røre seg. Ifølge Jan Vindenes syntes alle som var til stede at det var spennende med en så sjelden gjest i Vindenes (Sky News, 2017).

I løpet av kort tid ble den strandede hvalen til en sensasjon i norske medier. Spørsmålene var mange. Hvorfor ville ikke hvalen svømme til havs igjen etter å ha fått hjelp? Var hvalen syk, selv om den ikke hadde noen synlige skader? Hvorfor hadde den forvillet seg inn i den norske skjærgården? Etter hvert som mediene beskrev hvalen, begynte forskerne å interessere seg for den. Dermed begynte diskusjonene om hvilken type hval dette var. Var det en velkjent grindhval, eller var det noe helt annet?

I dette kapitlet skal jeg undersøke hva som skjedde med den strandede hvalen en kald januardag i 2017, og de nærmeste dagene etter funnet. Hvordan kunne en helt vanlig strandet hval gå fra å være nettopp dette, til å bli til en vitenskapelig sensasjonshval? Jeg skal diskutere hvorfor hvalen var et sensasjonelt funn sett fra et marinbiologisk perspektiv, samt hvilke talspersoner som gjorde seg gjeldene i denne sammenhengen.

4.1 - Den strandede hvalen

Det første norske mediet som rapporterte om den strandede hvalen i Vindenes var NRK. De hadde plukket opp infoen på det lokale brannvesenets Twitterkonto (Vikøyr, 2017). Dykkere fra brannvesenet hjalp den store hvalen ut på åpent hav igjen. Kort tid etter returnerte hvalen, og la seg igjen tilbake på grunna. For andre gang måtte dykkerne ut for å hjelpe. Men da hvalen for tredje gang kom tilbake, ante de at noe var feil. Da de trodde den var syk tilkalte de Viltnemda (Fjelltveit, 2017). Bergens Tidende skrev den 30. januar 2017: «Det ble gjort flere forsøk på å få hvalen ut på dypt vann igjen, men hvalen kom tilbake og grunnstøtte tre ganger» (Andersson, 2017). Slik begynner fortellingen, med en hval av ukjent art som på grunnlag av vitnebeskrivelser kunne beskrives som syk.

Hvalen ble oppdaget av folk som bodde i det området den strandet i, og den ble fort en attraksjon i nabolaget. En stor, strandet hval var spennende og en eksotisk opplevelse i et lite lokalsamfunn på vestlandskysten. Det er ikke ofte man finner strandede hvaler like ved der man bor. Det er hovedsakelig fiskere, hvalfangere og andre mennesker som jobber på havet som har jevnlig «nærkontakt» med hval, eller som i det hele tatt får muligheten til å se hval i levende live.

Fiskeridirektoratet skriver: «Med strandet hval forstås hval som ligger på land eller på grunt vann. Som hovedregel bør slik hval avlives, og det bør ikke iverksettes ulike typer redningsaksjoner» (Fiskeridirektoratet, 2017). Fiskeridirektoratet påpeker også at store hvaler som observeres på grunt vann eller på stranden som regel bør bli behandlet som at de er syke eller svekket på annen måte. På grunn av dyrevelferdsmessige grunner bør ikke slike hvaler slepes ut til havs, men bli avlivet der de ligger eller få ligge i fred for å dø.

Grunnen til dette er at sleping kan føre til at hvalene blir påført unødvendige sår og skader (Fiskeridirektoratet, 2017).

Da brannvesenets forsøk på å få hvalen ut på åpent hav igjen mislyktes, ble det bestemt at Vitnemnda skulle kontaktes. Kort tid etter varslet Eivind Sangolt, representant for Viltmemnda, at hvalen hadde blitt avlivet med gjentatte skudd med storvilt rifle mot hjernen. Han uttalte at «*hvalen var syk, og er derfor blitt avlivet. Vi undersøker nå hvor syk den var*» (Vikøyr, 2017). Sangolt sa også at han «*vil tro det dreier seg om en grindhval*», og at det ikke var synlige skader på hvalen selv om oppførselen dens virket unormal (ibid.). Som vi ser ble altså hvalen til slutt avlivet i tråd med Fiskeridirektoratets regel, selv om det først ble satt i gang hele tre redningsaksjoner for å få hvalen ut til havs igjen.

Brannkonstabel Ronny Gilmore som var med på redningsaksjonen, uttalte til NRK at han antok at hvalen var 5-6 meter lang og omkring halvannet tonn stor. I tillegg la han til at den virket rolig og samarbeidsvillig, og at den frivillig svømte ut mot dypt vann igjen da de sprutet vann på den (Vikøyr, 2017). Nabo Jan Vindenes kommenterte at det var et trist øyeblikk da hvalen ble skutt, og at alle som så på følte seg grepet av stunden. Sangolt uttalte i et intervju til VG dagen den ble funnet:

Jeg vil tro det dreier seg om en grindhval, og når den er 5-6 meter lang, så er den gjerne utvokst, så den kan ha vært gammel. Det er ikke unormalt at den er inne i fjorden på denne måten. Det var ikke synlige skader på den, men oppførselen er jo unormal (Vikøyr, 2017).

Så langt i fortellingen har vi altså møtt den strandede hvalen som ble funnet i Vindenes på Sotra. Hvalen ble avlivet av Viltmemnda fordi den hadde en oppførsel som tilsa at den var syk, og dette var et trist øyeblikk for de som hadde møtt frem for å se på den. Den var så langt av uviss art, men Sangolt hadde en teori om at det var en helt vanlig grindhval. Spørsmål om den var gammel, hvilken art den tilhørte og hvorfor den var blitt syk svirret rundt (Vikøyr, 2017). Det at hvalen ikke hadde noen synlige skader, men likevel hadde vært syk, gjorde den til et lite mysterium.

På dette punktet i hvalens historie kan man si at mediene allerede hadde gjort seg selv til en viktig aktør, da de publiserte saker om den strandede hvalen bare timer etter funnet (Se Fjelltveit, 2017; NTB, 2017; Andersson, 2017; Vikøyr, 2017). Jeg velger å beskrive mediene som en viktig talsperson i fortellingens begynnelse. Dette gjør jeg fordi forskerne fra UiB, som senere skulle bli en viktig del av at hvalen ble oversatt til en vitenskapelig sensasjon, ble interessert og innrullert nettopp på grunn av det media skrev om hvalen. Med andre ord var forskernes interessering i hvalen en viktig årsak til at hvalen ble oversatt. Mediene hadde allerede gjort seg selv til en viktig og uunnværlig del av nettverket, da det var deres budskap som interesserte forskerne. Denne aktørgruppen velger jeg å kategorisere som av de viktigste når det kommer til den videre ekspanderingen av nettverket rundt gåsenebbhvalen. På den annen side kan man heller ikke se helt bort fra den påvirkningen blant annet brannmann Gilmore, Sangolt og Jan Vindenes hadde på disse nyhetssakene, med tanke på de uttalelsene de kom med om hvalen og hendelsesforløpet. Disse menneskene kan derfor også kategoriseres som talspersoner, altså at de formidlet et budskap på vegne av hvalen som aktant i nettverket.

Uten mediens interesse i saken, og dermed deres publikasjoner om hvalen, hadde det blitt vanskelig for flere aktører å bli innrullert. Men som vi skal se senere, så er media også

avhengig av at aktørene bidrar med stoff til nyhetssakene for at de skal ha noe nytt å skrive om. Forskerne ved Universitetet i Bergen er et godt eksempel på en slik aktørgruppe.

4.2 – Hvalens rolle i nyhetsbildet i dagene etter avlivelsen

Den 29. januar 2017, dagen etter avlivelsen, publiserte Bergensavisen en sak om at hvalen var blitt heist opp på land (Jetmundsen, 2017). «*Vi festet en vaier i sporen på den og heiste den opp med en truck*», sa Jarle Vindenes til avisen. Planen var å frakte den til sjøs, for så å senke den ned på bunnen. Da de fikk beskjed om at Universitetsmuseet ønsket å undersøke hvalen, ble beslutningen endret (Jetmundsen, 2017). Terje Lislevand, som er forsker ved Universitetet i Bergen, uttalte følgende:

(...) vi ble interessert i denne hvalen da vi så sakene om den på nettet på lørdag. Jeg tror ikke dette er en vågehval som det har blitt antydnet. Vi tror det er en type nebbhval. Det er blant annet fordi har (sic) en delfinaktig snute (Jetmundsen, 2017).

Dettet sitatet illustrerer godt at det var medias oppslag som gjorde forskerne fra UiB interessert i hvalen, slik at de endte opp med å ta kontakt med de som hadde funnet den strandet i Vindenes. Lislevand understreket også at han ikke spesifikt kunne si hvilken art det var. Grunnen til at de var interessert i å undersøke den nærmere var muligheten for at den var en sjelden nebbhvaltype (ibid.). Da forskeren ankom Vindenes på formiddagen den 29. januar, hadde det samlet seg mange skuelystne. Lislevand tok bilder og DNA-prøver av hvalen. Dette skulle hjelpe forskerne til å finne ut hvilken art den tilhørte, skriver Bergensavisen (Jetmundsen, 2017). Journalisten påpekte at det kanskje ikke var siste gang man skulle høre om Vindenes-hvalen. Lislevand sa også at: «*viser det seg å være en sjelden art, kan det være vi tar med skjelettet til museet og stiller det ut*» (Jetmundsen, 2017). Først trodde altså forskerne at den strandede hvalen var en helt vanlig hval, og ikke av vitenskapelig interesse. I løpet av søndagen endret dette seg da flere eksperter kunne konkludere med at det mest sannsynlig dreide seg om en gåsenebbhval (Flatekvål, 2017).

Dagen etter at uttalte Lislevand:

-Blant annet har en polsk ekspert sett på bilder, sammen med flere andre norske, og de sier alle det samme: Dette er en gåsenebbhval. Så vidt jeg vet, er dette første eller andre gangen en hval av denne typen er observert i Norge (Flatekvål, 2017).

Bergensavisen skrev også at gåsenebbhvalen var nøyaktig 2020 kilogram tung og 6 meter lang, og den ble derfor regnet for å være en nesten fullvoksen hval. Denne hvalarten kan nemlig bli maksimalt syv meter lang (Flatekvål, 2017).

Forskerne fra UiB ble interessert i hvalfunnet på grunn av de nyhetssakene som media publiserte den 28. januar, altså den dagen hvalen ble funnet. Dagen etter var de på plass for å inspisere hvalen selv, og disse undersøkelsene der en rekke forskere og eksperter deltok, førte til at hvalens «sanne» identitet ble avslørt. Med andre ord brukte forskerne marinbiologisk kunnskap til å oversette den strandede hvalen til en skapning som var av ekstraordinær biologifaglig interesse. Med medias hjelp skulle dette føre til at hvalen ble fremstilt som en vitenskapelig sensasjonshval. De norske forskerne fra UiB interesserte både utenlandske og andre norske forskere til å være med å finne ut hvilken art hvalen tilhørte. Man kan forklare dette som at de forflyttet interessen sin over på andre aktører, noe som tilsvarer Callons andre oversettelsesfase. Denne interesseringen resulterte i at de

eksterne forskerne ble innrullert i nettverket, og at forskerne fra UiB på grunn av denne hjelpen til slutt klarte å identifisere arten.

I artikkelen skrevet av Bergensavisen den 30. januar, ser vi også tydelig at flere aktører ble innrullert kort tid etter at hvalens art var avslørt. Her sa Lislevand at de jobbet på spreng for å finne ut hva som skulle skje videre med hvalen, men at de hadde som mål å få skjelettet på museum. For at dette skal kunne skje, sa Lislevand, så må de få noen fra Universitetsmuseet som har god erfaring med å slakte store dyr til å rengjøre og skjære løs skjelettet (Flatekvål, 2017). Dette ble skrevet før slakteprosessen ble satt i gang.

I samme artikkel kommenterte også Mette Nygård Havre, som er kommunikasjonssjef i Bir (renovasjonsselskap i Bergensområdet), at Bir bedrift også var involvert i historien om gåsenebbhvalen: «*Planen nå er å få sendt restene av hvalen med matavfallet til Fitjar hvor den blir kompostert og blir til jord. Hvis ikke det går, er alternativet å brenne den, da blir hvalen til energi*» (Flatekvål, 2017). På dette punktet i historien har altså renovasjonsselskapet Bir blitt innrullert, i tillegg til at forskerne jobbet for å innrullere flere relevante aktører som kan hjelpe til med å få hvalskjelettet på museum.

Søndag ettermiddag ble hvalen fraktet fra Sotra til universitetets marinbiologiske stasjon i Blomsterdalen. Der skulle den bli partert, dissekert og rensset, slik at skjelettet kunne bli utstilt (Ferguson, 2017). Bergensavisen skrev i en artikkel fra 31. januar 2017 at UiB har hentet inn to erfarne slaktere fra Universitetsmuseet, og at de neste dagene kommer til å gå med til å rense det store dyret for kjøtt og spekk (ibid.). På dette punktet hadde innrulleringen av relevante aktører lyktes. De jobbet nå mot samme mål: å få skjelettet av gåsenebbhvalen inn på Universitetsmuseet. Man kan påstå at denne innrulleringen gikk ganske effektivt for seg, da slaktingen allerede var i full gang dagen etter Lislevands uttalelse om at de var på leting etter noen som kunne slakte.

Terje Lislevand sa samme dag til NRK at «*dette er en veldig stor begivenhet og veldig uvanlig. Vi snakker en ny pattedyrart for Norge og det er stort i seg selv*». Han sa også at han regnet med at dette skjelettet kom til å bli en attraksjon på museet, og at en slik hendelse ikke var hverdagskost for en zoolog (Johansen & Økland, 2017). Til Bergensavisen påpekte Lislevand at han visste om folk som hadde jobbet på Universitetsmuseet i 40 år uten å ha opplevd en slik begivenhet, og at all innsats var verdt ressursene.

På Naturhistorisk museum i Bergen har de mange ulike skjeletter av hval. Alle disse er fredet av riksantikvaren. Museets mål er at publikum skal kunne se alle hvaltypene som eksisterer i Nord-Atlanteren. Frem til 2017 var gåsenebbhvalen den eneste hvalen som manglet i samlingen. Terje Lislevand sa til NRK at dette var hovedgrunnen til at de ville ta vare på hvalen da den strandet på Sotra (Bjørge & Leirvik, 2018). Museets «hvalsal» har vært et av hovedattraksjonene. Når museet blir gjenåpnet etter 6 år med oppussing og modernisering, sa Lislevand, ville skjelettet av gåsenebbhvalen få hedersplassen (Løland & Pisani, 2019). Dette forteller oss at hvalen i denne artikkelen ble oversatt som et ettertraktet museumsutstillingsobjekt, og at museet fremstiller gåsenebbhvalen som verdifull i sin sjeldenhet.

Underveis i slaktingen ble marinbiolog Christoph Noever nysgjerrig på hva denne hvalarten egentlig hadde spist på sin ferd mot Vestlandet. Noever var generelt veldig interessert i hvalers spisevaner, og dette var intet unntak (Sky News, 2017). Han insisterte derfor på at hvalens magesekk skulle åpnes. Han visste at gåsenebbhvalen hovedsakelig spiser

blekksprut, men ikke hvilken type blekksprut den spiser i norske farvann (Sky News, 2017). Her skulle han få en stor overraskelse. Dette kommer jeg tilbake til i neste kapittel.

4.3 – Gåsenebbhvalen i tall

Ved å undersøke hvor mange artikler det ble publisert om gåsenebbhvalen de første dagene etter at den ble funnet, samt hvilke aviser som publiserte dem, kan man få en indikasjon på omfanget av forskernes suksess med å innrullere media. Antallet avisartikler gjenspeiler i hvilken grad journalistene ble interessert, i tillegg til hvor stor aktualitet avisene trodde temaet hadde for avisens lesere. Ser vi på hvor de ulike avisene blir gitt ut i landet, og hvilke aviser det er, kan vi også få kunnskap om omfanget av innrulleringen.

Atekst Retriever viser at det før 2017 ble publisert få avisartikler som inneholdt ordet «gåsenebbhval» i Norge, med unntak av enkelte faktaartikler og lignende. Fra 2017 økte antallet til 247 avisartikler, i 2018 var det 128, og i 2019 kun 44 artikler. Vi ser altså en stor økning i antallet avisomtaler med ordet «gåsenebbhval» i tiden etter at hvalen på Sotra ble funnet. Den største økningen kom fra januar til februar 2017. I januar ble det publisert sju artikler om gåsenebbhvalen, mens det i februar ble publisert hele 127 artikler. I månedene etter sank antallet artikler, med unntak av juli 2017 der det ble publisert hele 37 artikler om gåsenebbhvalen.. Her må man ta høyde for at Atekst ikke er beregnet for denne typen statistikk og at statistikkfunksjonen på Atekst kan være av litt varierende kvalitet.

Når vi undersøker hvem som skrev om gåsenebbhvalen, så ser vi en sterk tendens til at lokalavisene nevner ordet «gåsenebbhval» oftere enn andre aviser i denne tidsperioden. Bergensavisen er på publiseringstoppen både når det kommer til saker om gåsenebbhvalen, både i papiravisen og i nettavisen. Ellers er hvalen nevnt i aviser fra hele landet, fra Alta i nord til Lindesnes i sør. En annen tendens er at det er skrevet oftere om gåsenebbhvalen i nettavisene enn i papiravisene. Som eksempel har Altaposten én artikkel i papiravisen om gåsenebbhvalen, sammenlignet med 6 artikler i nettavisen. Det er få aviser som har skrevet om den mer enn 7 ganger. Unntakene for papiravisene er som sagt Bergensavisen og NTBtekst. For nettavisene er det Bergensavisen, ABC nyheter, Aftenposten for abonnenter, Bergensavisen pluss og NRK som troner på publiseringstoppen om gåsenebbhvalen.

I dagene etter at det ble et faktum at hvalen var av sjelden art, ble det som vi ser skrevet om den i en rekke ulike aviser. Adjektivene som ble brukt om hvalen i avisartiklene, kan fortelle oss noe om hvordan den ble fremstilt i media. Ordbruken forteller oss også at forskerne klarte å interessere media nok til at de valgte å gå ut med budskapet til den norske befolkning, da media sjelden skriver om ting ingen har noen interesse av å lese. I tillegg får vi en forståelse av hvordan de ulike talspersonene tolket gåsenebbhvalen. Altså, hvordan hvalen fungerer som et grenseobjekt. På den andre siden forteller antallet artikler som ble publisert om gåsenebbhvalen før plasten ble funnet (omtrent 7 stk., om man skal tro Atekst), at dette var en nyhet som kanskje var mest spennende for en spesifikk gruppe mennesker. I artiklene ble Gåsenebbhvalen blant annet presentert som en sensasjon og en sjeldenhet (Ferguson, 2017), som en spesiell art (Flatekvål, 2017) og som en museumsattraksjon (Johansen & Økland, 2017). Årsaken til at nettopp disse ordene ble brukt er åpenbart fordi den er en ytterst sjelden art å se i Norge, og fordi funnet vakte stor oppmerksomhet i marinbiologmiljøet. Det er nettopp denne aktørgruppen som sannsynligvis ble mest begeistret av hvalen, men man kan heller ikke utelukke at deler av lesergruppen som ikke er biologer også kan synes et slikt funn er spennende. Det ble imidlertid aldri noe førstesidestoff, da forskernes problematisering på dette punktet var for

svak til å kunne oversette gåsenebbhvalen til noe mer enn bare en vitenskapelig sensasjon innen marinbiologien.

4.4 – Hvordan gåsenebbhvalen ble oversatt til en vitenskapelig sensasjonshval

Hvalen skulle egentlig bli senket ned på havbunnen, men forskernes nysgjerrighet stoppet dette fra å skje. Den marinbiologiske avdelingen ved UiB hadde stor interesse i å undersøke strandede hvaler, og da spesielt strandede hvaler av ukjent art. Lislevands første teori var at hvalen var en vanlig nebbhval, og ikke en grindhval slik Sangholt hadde gjettet seg fram til (Jetmundsen, 2017). Generelt sett er nebbhvalene de hvalene man vet minst om. En av årsakene til dette er at de trives best på dypt vann. I Norske farvann finnes det mest sannsynlig bare tre nebbhvalarter. Disse kalles bottlenose, cuviernebbhval og sowerbyspisshval (Skjervøy, 1997). Bottlenosehvalen kalles også for vanlig nebbhval, og er den av de tre artene som er oftest å se i Norge. Arten ble fredet i 1976, og er ikke like sky som de andre artene. Den kan bli opptil ni meter lang og fire tonn tung (ibid.). At Lislevand trakk den konklusjonen at gåsenebbhvalen var en vanlig nebbhval var ikke helt uten grunn, da vanlige nebbhvaler er langt vanligere å se i Norge enn gåsenebbhvaler.

De norske forskerne fra UiB fikk hjelp av en polsk ekspert for å fastslå hvalens art, og dette indikerer at de ikke hadde den nødvendige kompetansen for å selv gjøre dette. Få forskere kjenner alle dyrearter like godt og universitetet hadde heller ikke sett og undersøkt en slik hvalart tidligere. På grunn av den manglende kompetansen innad i universitetsgruppen, så forskerne derfor seg nødt til å utvide nettverket ved å innrullere andre forskere utenifra. Det betydde samtidig at nettverket ble utvidet og styrket.

På grunn av hvalens sjeldne art, samt hvordan de valgte å ordlegge seg om funnet, ble det også som jeg nettopp viste større oppmerksomhet i media om gåsenebbhvalen enn det var i dagene før. Marinbiologene kom inn som en viktig talsperson, og gikk ut med budskapet om at hvalen var en sjelden sensasjonshval. Vi kan tydelig se hvordan handlekraften sirkulerte mellom forskerne som én viktig aktørgruppe, og media som en annen gruppe. Den gjensidige interesseringsprosessen førte til økt publisitet. Forskerne var i utgangspunktet interessert i hvalen på grunn av det media hadde skrevet om den. Etter at de hadde oppdaget at hvalen var en sjelden artstype, oversatte de medias tidlige tolkning som da var «strandet hval», til å bli «vitenskapelig sensasjonshval». Denne oversettelsen ble ytterligere styrket av media, da flere nyhetsbyråer etter dette valgte å bruke forskernes ord i sine artikler om hvalen.

Etter artsoppgagelsen innledet forskerne en ny problematiseringsfase, ved at de interesserte flere aktører for å få gåsenebbhvalen inn på Universitetsmuseet. Med dette gjorde de seg selv til en talsperson for gåsenebbhvalen. Jeg har allerede påpekt at media fungerte som en «talsperson» før forskerne kom inn i bildet, men nå hadde både media og forskerne fra UiB blitt likeverdige talspersoner. Vi kan forklare det som at disse aktørene henger sammen, som i en symbiose. Dette kan sammenlignes med Sölin's uttalelse om at Greenpeace og mediene henger sammen i en symbiose. Situasjonen jeg har forklart nå er en type gjensidig interesseringsprosess der media får informasjon fra forskerne ettersom de kommer med sine oppdagelser. På grunn av marinbiologenes oppdagelser, øker antall publikasjoner om gåsenebbhvalen. Dette viser tydelig at forskerne hadde interessert mediene, og at mediene også hadde latt seg innrullere ved at de valgte å bruke forskernes ord i det de skriver om gåsenebbhvalen. Denne prosessen førte til et sterkere nettverk, som igjen økte hvalens tilknytning til frasen «vitenskapelig sensasjon». Oversettelsen ble sterkere når nettverket ble sterkere.

Så langt i kapittelet har jeg sett på hvordan oversettelsesprosessen fra strandet hval til sensasjonshval gikk for seg. Nå skal jeg ta en nærmere titt på hvalens kulturelle og symbolske bakteppe. Befolkningens bakenforliggende syn på hvalen som art kan være en av årsakene til at gåsenebbhvalen ble gjort til et symbol på den marine plastforsøplingen. Derfor har jeg valgt å vise hvordan oppfatningen av hvalen har endret seg i løpet av de siste århundrene.

4.5 - Den følsomme og symbolske hvalen

Om man hadde funnet en strandet hval for hundre år siden, ville man mest sannsynlig ha prøvd å slepe den opp på land for slaktning (Haugdahl, 2013). I dag forsøker man å dytte strandede hvaler ut til havs, for å berge dem. Et eksempel på dette ser vi i saken om gåsenebbhvalen som strandet på Sotra. Hvorfor har det blitt slik? Hva er det som har skjedd i løpet av disse hundre årene som gjør at våre forestillinger og praksis når det kommer til hval har endret seg?

Jan Vindenes uttalte at han tror hvaler har følelser, og at de kan føle smerte, sorg og glede som oss mennesker (Sky News, 2017). Han er ikke alene om å mene dette. TV-serier, filmer og bøker fra nyere tid viser gjerne hvalen som et vesen med menneskelige følelser. På midten av 1800-tallet ble Herman Melvilles roman om den grusomme hvalen «Moby Dick» publisert. Her blir hvalen fremstilt som et ødeleggende uhyre, og som et symbol på ondskapen selv (Melville, 1851).

I løpet av 1970-tallet ble hvalen mye brukt i populærkulturen, og denne tendensen økte utover på 1980-tallet. Hvalen ble i større grad enn tidligere representert i film, TV og litteratur. At mennesker fikk «møte» hvalen gjennom lyd og bilde, gjorde at de fikk et helt annet forhold til arten enn de tidligere hadde hatt (Haugdahl, 2013). Hvalen ble nå presentert på en helt annen måte enn det bildet Melvilles bok hadde søkt å skape. Eksempler på denne typen presentasjoner var TV-serien om delfinen Flipper som ble sendt fra 1964 til 1967. Også i filmen «Slipp Willy fri» fra 1993 hadde hvalen en annen identitet og verdi enn hos Melville. I begge disse blir hvalen fremstilt som et vennligsinnet og tamt dyr.

I tiden da «Moby Dick» ble skrevet var naturen noe som skulle bekjempes - den var stor og farlig. Fra rundt 1970 fikk man en helt annen tilnærming til den. Nå var naturen skjør og sårbar, og dette kan man også se i måten hvalen ble omtalt på. Man kan si at måten hvalen har blitt betraktet på, også har endret seg i takt med hvordan synet på naturen har endret seg (Haugdahl, 2013). En av grunnene til at synet på hvalen forandret seg på 1970-tallet var at en ny generasjon med biologer begynte å interessere seg for det store pattedyret. Disse ble kalt for etologer, og var veldig interessert i hvordan dyr oppførte seg i sitt naturlige miljø. De fant ut at hvalen kommuniserte ved hjelp av lyder. Dette førte til at de begynte å interessere seg for hvalens intelligens (Haugan, 2013).

Morten Haugdahl skriver at hvalen på denne måten ble definert på nytt. Før hadde den blitt sett på som et lønnsomt næringsprodukt, men nå ble den heller betraktet som et intelligent og sårbart vesen (Haugdahl, 2013). Han skriver også at det på 1970-tallet dukket opp en mer økologisk tankegang. På dette tidspunktet var mange også opptatt av hvordan dyrene hadde det. Fra 70-tallet ble begreper som dyrevelferd, artsmangfold og bærekraft aktuelle i samfunnsdebatten. På grunn av denne nye tenkemåten, kombinert med etologenes oppdagelse av hvalens vesen og intelligens, ble hvalen for noen et symbol på den menneskelige ødeleggelsen av moder jord (Haugdahl, 2013).

I etterkant av dette, kunne man antyde en forandring i måten hvalen ble oppfattet og beskrevet på. Direktøren for «Cetacean Society International», Robbins Barstow, sa i 1989 at «*Now is an appropriate time to face and discuss the moral and ethical issues involved in the commercial harvesting of whales*» (Kalland, 1993). Et tidligere medlem av «The U.S. Marine Mammal Commission» ved navn Scheffer, ga i 1991 fire grunner til at vi bør bry oss om hvaler. Han sa at hvaler fungerer som ikoner, eller som et slags totem for dyrefrigjøringsbevegelsen. For det andre, sa han, er de mystiske og fantastiske vesener. Som en tredje grunn påpekte han at de også er vakre dyr. Scheffers siste grunn var at de beriker vårt folkeminne (Kalland, 1993). Scheffers tanker om hvalene som spesielle pattedyr har også blitt delt av miljøbevegelsen. Greenpeace er et eksempel på en bevegelse som har brukt hvalen som et symbol innad i organisasjonen (ibid.).

I 1991, i en pressemelding rett før åpningen av IWCs 43. årlige møte i Reykjavik, uttalte miljøvernorganisasjonen WWF at flere og flere mennesker verden over har blitt klar over hvalenes bemerkelsesverdige kvaliteter, og at det er en økende tvil om etikken i å drepe hvaler for kommersiell fortjeneste selv om det kan garanteres å være både bærekraftig og humant (Kalland, 1993). Et år senere, i januar 1992, skrev generalsekretæren i WWF-Sverige, Jens Whalstedt, et brev til den svenske miljø- og landbruksministeren der han understreket at hvaler har såpass stor symbolsk verdi at en gjenopptakelse av kommersiell hvalfangst er uakseptabelt (ibid.).

Da Scheffer uttalte de fire grunnene til at vi spesielt bør bry oss om hvaler, så han ikke på hvalen som ren biologi på lik linje som en fugleart eller et marsvin. Men som Kalland skrev, som jeg for øvrig nevnte i oppgavens innledning, forteller dette oss noe om samfunnet og kulturen vår. Jens Whalstedts uttalelse om at hvalens store symbolske verdi står i veien for kommersiell hvalfangst, belyser også dette utsagnet. Symbolikk kan altså være så kraftfullt at det muligens kan stoppe praksiser som har vært vanlige i mange hundre år.

Som jeg har vist, ble hvalen som en felles artsgruppe et symbol på ødeleggelsen av jorden etter at den økologiske tankegangen dukket opp på 1970-tallet. Det ble som sagt også et større fokus på hvalen som et intelligent vesen, og mange miljøvernorganisasjoner og andre enkeltpersoner med innflytelse gikk ut med en uttalelse om at hvaler har en stor symbolsk verdi (Haugdahl, 2013). Som nevnt i avsnittet over, kan symbolikk være en av årsakene til at praksiser tar slutt. Vi kan dermed stille spørsmål om befolkningens tanker og følelser knyttet til hvalen som art muligens har gjort det enklere for forskerne og media å innrullere aktører nettverket?

På bakgrunn av at det finnes empiri om hvalen som et symbolsk dyr, kan man tenke seg at en stor del av befolkningen ser på hvaler som noe mer enn bare et biologisk vesen. Når jeg senere i oppgaven sier at plashvalen blir oversatt til et symbol på grunn av at ulike aktører trekker i samme retning, kan jeg bruke den kjensgjerningen at hvalen som art allerede ble sett på som et miljøsymbol som et viktig bakteppe for å kunne argumentere for dette. Dersom hvalen fortsatt hadde blitt ansett som et monster slik Melville skildrer den i boka Moby Dick, ville plashvalen likevel blitt ansett som et symbol på marin forsøpling?

4.6 - Oppsummering av kapittelet

I dette kapittelet har jeg fortalt historien om en hval som strandet i skjærgården på Vestlandet en januardag i 2017. Denne hendingen ble raskt fanget opp av mediene, noe som førte til at forskere fra Universitetet i Bergen ble interessert i å undersøke hvalen nærmere. Ved hjelp av forskere fra utlandet og andre universiteter i Norge ble hvalens art

raskt identifisert til å være gåsenebbhval. Denne arten hadde aldri før blitt registrert og undersøkt i Norge, noe som vakte stor begeistring i det marinbiologiske miljøet. Etter denne avsløringen ble hvalen portrettert som en vitenskapelig sensasjonshval i mediene, og det ble publisert en rekke artikler om hvalen i flere ulike aviser i dagene etter. Videre har jeg gått nærmere inn på hvordan den strandede hvalen ble oversatt til en vitenskapelig sensasjonshval. I tillegg har jeg også sett på hvordan folks oppfattelse og følelser rundt hvalen som art har endret seg i løpet av det siste århundret.

Når det kommer til hvordan oversettelsesprosessen har forløpt på veien fra strandet hval til en vitenskapelig sensasjon, fant jeg ut at både forskerne og media har fungert som viktige talspersoner i problematiseringsfasen. Årsaken til dette er at det var media som først interesserte forskerne til å undersøke hvalen. På den annen side interesserte også forskerne media til å publisere enda flere artikler om den etter at det ble klart at hvalen var en sensasjon. Med andre ord har vi å gjøre med en gjensidig interesseringsprosess, der begge aktørgrupper i like stor grad er med på å innrullere flere relevante aktører i nettverket. Forskernes innramming av hvalen ble styrket av media, noe som til slutt endte med å forsterke hvalens tilknytning til det å være en vitenskapelig sensasjonshval.

I neste kapittel går jeg over på en ny fase i fortellingen. Da Noever åpnet hvalens magesekk, gjorde han et grusomt funn. På grunn av dette funnet, kunne man på ny observere endringer i relasjonene rundt hvalen. Dette endret atter dens identitet og førte til at flere aktører ble innrullert, i tillegg til at nettverket som hvalen var en del av endret seg drastisk. Med andre ord vil jeg påstå at det forskerne fant i gåsenebbhvalens mage satte i gang en ny oversettelsesprosess, en prosess som til slutt endte opp med at den strandede hvalen ble sett på som et kraftfullt symbol på den marine plastforsøplingen.

Kapittel 5 - Fra marinbiologisk sensasjon til plasthval

I forrige kapittel tok jeg for meg det som skjedde fra den strandede hvalen ble funnet i Vindenes, til den hadde blitt oversatt som en vitenskapelig sensasjonshval i media. Ved hjelp av forskerne fra UiB, som også innrullerte andre forskere fra både utland og andre norske universiteter, kom biologene fram til at det var en gåsenebbhval. Media presenterte saken om hvalen som en fremtidig museumsattraksjon, en sjeldenhet og en sensasjon. Med andre ord ble hvalen oversatt fra en helt vanlig strandet hval, og til en sjelden sensasjonshval. Jeg presenterte også hvalens kulturelle bakteppe, og konkluderte med at synet på hvaler har forandret seg det siste århundret. Fra å bli betraktet som skumle sjømonstre, ble de på grunn av en økt tilstedeværelse i populærkulturen fremstilt som spesielle, vennlige og som et dyr med sterk symbolsk verdi. Noen miljøorganisasjoner, slik som Greenpeace, bruker hvalen som et symbol på menneskenes ødeleggelse av jorda.

I dette kapitlet skal vi se at hvalen «skifter ham». Det skjedde da forskerne fant et sjokkerende funn i hvalens magesekk. I magen lå det godt over 30 plastposer og en mengde annen plast. Dette funnet fikk forskerne til å trekke linjer mellom gåsenebbhvalen og alvorlighetsgraden av den marine plastforsøplingen (Johansen, 2017). På samme måte som jeg beskrev i forrige kapittel, kan dette ha ført til en ny identitetsendring av hvalen. Vi skal se at nye aktører ble innrullert, og at nettverket endret seg med dette. Mitt hovedspørsmål i dette kapitlet er hvordan hvalen ble oversatt fra å være en marinbiologisk sensasjonshval, og til å bli en symbolsk plasthval. Aviser både innenlands og utenlands publiserte utallige artikler om hvaltragedien som fant sted i Vindenes i slutten av januar 2017.

Ved å analysere innholdet i nyhetene den første måneden etter at plasten ble funnet, kan jeg finne svar på mitt forskningsspørsmål. Videre skal jeg vise hvordan gåsenebbhvalen ble et viktig tema i mediene både i Norge og i utlandet. Hvalen fremstår her som et grenseobjekt. Var hvalen bare med i ett nettverk, eller kan det være flere ulike nettverk med flere talspersoner som forsøkte å gi hvalen hver sin mening? Med andre ord skal jeg klarlegge om det er mulig å identifisere multiple oversettelser av hvalen blant de aktørene som ble interessert og innrullert av medias publikasjoner om gåsenebbhvalen. I dette kapitlet blir aktørenes fremstilling av hvalen i media presentert i tre ulike grupper: miljøvernere, politikere, og lekfolk.

5.1 – En sjelden hval med plast i magen: forskernes oversettelse

Sent på kvelden den 1. februar 2017, kunne NRK som det første store mediet rapportere om at den sjeldne hvalen som strandet i Vindenes var full av plast (Johansen, 2017). I artikkelens ingress ser vi tydelig at gåsenebbhvalen ble oversatt som en sjelden hval. Der sto det at: «*Gåsenebbkvalen var aldri dokumentert i Noreg før han blei avliva*» (ibid). Det sto også at fem personer brukte seks timer på å partere hvalen, og at det var en hektisk prosess der de også måtte bruke mye tid på å sortere kjøtt, spekk, bein og galle. Terje Lislevand, som ble presentert i forrige kapittel uttalte: «*-Magen var heilt fullstoppa av plast. Rundt 30 plastposar i tillegg til ein del småplast. Det er veldig trist*». (Johansen, 2017). Han la også til at «*Funna er ikkje overraskande, men klart det er trist å oppdaga så store mengder*» (ibid). I artikkelen skrev journalisten at hvalens spekklag var relativt tynt, noe som viste at hvalen var utmagret. I tillegg var tarmsystemet tomt og uten næring. Hvalen må med andre ord ha lidd før den ble avlivet (Johansen, 2017). Hvalen måtte ha hatt det vondt siden plastpartiklene hadde hopet seg opp som en propp i

systemet. «*Dette syner berre kor stort problemet er*», poengterte han (ibid). Med problemet siktet forskeren til utfordringene med marin plastforsøpling.

Bare ut ifra denne artikkelen kan det se ut som at hvalens identitet var i ferd med å endre seg. Før plastfunnet var det hvalens status som sjelden i den norske marinbiologiske verden som var tema i media. Nå virker det som at plastfunnet fikk større betydning enn hvalens status som sjelden. Vi ser videre at det ble trukket en linje mellom plasten i gåsenebbhvalen, og problemet med at det er økende mengder plast i havet. Denne koblingen ble forsterket etter som flere aviser skrev om saken. Sett i lys av den pågående oversettelsesprosessen talte forskerne på vegne av en ny problematisering: å spre ordet om at den plasten vi kaster i havet kan ende opp i magen på blant annet hvaler. Videre at dette er et problem som folk og samfunnet bør gjøre noe med.

Dagen etter, den 2. februar, sa forsker Christoph Noever til VG at «*Å finne så mye plast i en sjelden hval er sjokkerende, og et trist eksempel på hvilken påvirkning vi mennesker har på havet*» (Ertesvåg, 2017). Dette utsagnet kan vi tolke som at det å finne plast i en hval er sjokkerende nok i seg selv, men at det er ekstra ille når hvalen i tillegg er unik av sitt slag i Norge. Uttalelsen er med på å styrke problematiseringen jeg forklarte i avsnittet over, da hvert utsagn fra forskerne i media som kobler gåsenebbhvalen med plast i havet, gjorde at hvalen stadig fikk en sterkere forbindelse til frasen «*plasthval*».

Artiklene fra VG og NRK viser begge til informasjon om marin forsøpling. Det kommer blant annet frem i NRK-artikkelen at marin forurensning er et stadig økende problem. Lislevand forteller her at

-Menneske har nytta havet som ei enorm søppelfylling, men avfallet dukkar diverre opp att i samanhengar som denne. Det er ikkje ofte ein går så nøye til verks som det me har gjort i dette tilfelle, så det er vanskeleg å vita kor vanleg slike mengder e» (Johansen, 2017).

I artikkelen i VG kan vi også lese om hvor stort problemet med plast i havet er, og hvor mye plast som havner i verdenshavene årlig. Lislevand påpekte i denne artikkelen, at «*Plastavfall i havet er et kjent globalt problem. (...) I norsk farvann er det fra før gjort funn av sjøfugl med plast i kroppen*» (Ertesvåg, 2017).

I disse sitatene får vi et bilde av at havet har fungert som søppelplass for befolkningen, og at dette er en trussel for dyrelivet. I oppgavens innledning skrev jeg om søppel og hvilket forhold vi mennesker har til det. Her nevnte jeg blant annet at det for kystbefolkningen i Norge og Russland har vært helt naturlig å kaste søppel på sjøen, og at store deler av det marine plastavfallet derfor stammer fra fiskeriene langs kysten (Århus, 2018). Det andre er at mennesker i dagens samfunn gjerne forbinder søppel med noe som er i veien for oss, og at vi helst vil bli kvitt det så fort som mulig (Eriksen, 2011). Dette gjør at vi ofte kaster plast på en slik måte at det havner i sjøen.

I løpet av et døgn hadde forskerne, i samarbeid med media, skapt et budskap om at plasten i hvalen handler om problemet med marin plastforsøpling. Flere andre store nyhetsaktører publiserte artikler om dette i løpet av 2. februar, blant annet TV2 (Husebø-Evensen, 2017), Dagbladet (Gimse, 2017), Aftenposten, (NTB & Nilsen, 2017) VG (Ertesvåg 2017) og Nettavisen (NTB, 2017). I dagene etter 2. februar kan vi også legge merke til at stadig nye aktørgrupper ble talspersoner for hvalen.

Så langt har vi sett at marinbiologene fant store mengder plast i gåsenebbhvalens mage. I de to første dagene etter dette funnet, var det forskerne som var de mest tydelige

talspersonene for hvalen. Både Lislevand og Noever ga uttalelser til media om at plasten i hvalmagen tydet på at den marine plastforsøplingen var et stort miljøproblem. Med andre ord var det så langt bare forskerne som hadde fått sine fortolkninger av gåsenebbhvalen fremstilt i media, og denne fremstillingen var knyttet den mot dette miljøproblemet.

Fra den 2. februar 2017 til 16. februar 2017 kan vi se at også flere andre aktører ble innrullert, og dette ser vi ved at flere fortalte hva de mente om funnet til flere ulike aviser. At politikere, miljøvernere og lekfolk uttalte seg til media, forteller oss at forskernes fremstilling av plasthvalen antakelig interesserte disse aktørene. Hvem som uttalte seg om saken, og hvilket budskap de ville formidle, hadde betydning for hvilken oppmerksomhet saken skulle få de neste årene. Det kan virke som at innflytelsesrike og kjente personers ytringer om saken fører til økt interesse i allmenheten. Hvordan gåsenebbhvalen ble beskrevet kan også ha mye å si for hvordan publikum mottok og prosesserte budskapet.

5.2 – Miljøvernernes fremstilling av plasthvalen

Personer knyttet til miljøvernorganisasjoner involverte seg i saken i ukene som fulgte. Ved å studere noen av uttalelsene fra disse personene, kan man få et godt bilde av i hvilken grad denne aktørgruppen forsøkte å innrullere gåsenebbhvalen i sitt nettverk. Med andre ord kan det stilles spørsmål om i hvilken grad miljøvernere var en del av oversettelsen av gåsenebbhvalen til en «miljøhval», altså hvordan de gjorde den til et argument for at man må ta tak i den marine plastforsøplingen. En av de som uttalte seg angående dette var styremedlem i Naturvernforbundet i Oslo, Sten Helberg. I et intervju i en artikkel på NRK den 2. februar, uttalte han at

-Nå kan man ikke lenger fornekte at plast er et stort problem. Det er en av de største pågående naturkatastrofene vi har. Det er noe som skjer sakte, men sikkert. Vi har kanskje sett slike hendelser andre steder i verden, nå ser vi det rett utenfor døra vår i Norge (Lindin & Nordli, 2017).

Samme dag sa Ruben Oddekalv, som er organisatorisk nestleder i Norges Miljøvernforbund, til NRK at Norge burde ha grepet fatt i denne problematikken for lenge siden.

Styresmaktene sitter på gjerdet og venter på at noen skal finne opp en løsning som forandrer alt, og i mellomtiden krangler på noen øre på en plastpose. Vi må få til et internasjonalt samarbeid på dette, fordi problemet er så stort at vi ikke kan gjøre dette alene (Olsen & Larsen, 2017).

Oddekalvs sitat er også knyttet opp mot saken med plasten som ble funnet i gåsenebbhvalen. Det vi ser her, er at Helberg og Oddekalv brukte plasthvalen som et argument for at marin plastforsøpling er et problem som er så stort at styresmaktene burde gripe fatt i det med en gang. Oddekalvs sitat forteller oss at han synes at norske politikere bør initiere et samarbeid med internasjonale aktører. Grunnen til dette er at han synes at plastproblemet er for betydelig til at befolkningen i lille Norge skal klare å håndtere det på egenhånd. Dette kan tolkes som at noe av det miljøvernere ville, var å innrullere politikere som var relevant for saken. På denne måten kunne konkrete tiltak bli satt i gang. Dette ville også styrke miljøgruppens egen agenda og organisasjon.

I en artikkel på Nettavisen som også ble publisert 2. februar, sto det skrevet i ingressen at «Miljøorganisasjoner maner til handling etter at forskere fant 30 plastposer i magen på den syke hvalen (...)» (NTB, 2017). Videre sto det at miljøorganisasjonen Greenpeace

oppfordrer den norske regjeringen til å gå foran med et godt eksempel (ibid). Greenpeace-leder Truls Gulowsen skrev i en epost til NTB, at

Vidar Helgesen viste i fjor godt lederskap da verden ble enig om et forbud mot HFK-gasser. Nå må han gå foran og vise det samme lederskapet for å stanse den marine forurensningen gjennom en internasjonal avtale, men også med konkrete tiltak her i Norge (NTB, 2017).

Greenpeace forsøkte å innrullere én spesifikk politiker, ved at talspersonen henvendte seg direkte til vedkomne. I samme artikkel uttalte også eksperter ved miljøinformasjons-senteret GRID-Arendal seg. Disse folkene samarbeidet tett med FNs miljøprogram. Vi kan lese at de omtalte nyheten om gåsenebbhvalen som alarmerende, men at det langt ifra er det første eksempelet på plastforurensning i dyr: «*Det er vel dokumentert at plast er funnet både i fugler, havskilpadder og pattedyr*» (NTB, 2017). Dette sa Joan Fabres, som jobber i stiftelsen (ibid).

Den 6. februar 2017, noen dager senere, kunne vi lese på Aftenposten.no at Lise Gulbrandsen, som er daglig leder av Hold Norge Rent, uttalte seg om funnet knyttet opp mot forurensning og farlig avfall i norsk natur (Nord, 2017). Det er nemlig dette denne foreningen arbeider mot. Hun sier at «*Flaks for oss at denne hvalen dukket opp her. Den har virkelig åpnet øynene til folk. Det finnes masse tall og fakta om plast og søppel i havet. Hvalen gjorde at folk klarte å se for seg problemet*» (Nord, 2017).

Her ser vi at hvalen ble omtalt som en øyeåpner, og at det ifølge Gulbrandsen gjorde det enklere for folket å innse at den marine plastforurensningen er et stort miljøproblem. Alt i alt ser vi at miljøvernerne brukte hvalen som et argument for å innrullere politikere til å igangsette tiltak mot plastproblemet, samtidig som at de fremstilte det som at det var positivt at den dukket opp. Aktørgruppen «miljøvernere» formidlet et budskap gjennom media som forteller oss at hvalen hadde satt et problem på kartet, og at den marine plastforurensningen var blitt tydelig for både politikere og den norske befolkning.

5.3 – Politikernes fremstilling av plashvalen

Det tok heller ikke lang tid før politikerne uttalte seg til media om hva de syntes om saken. 2. februar, dagen etter plastfunnet, publiserte NRK en artikkel med overskriften: «*Miljøministeren om plashvalen: - Dette er det ekte havmonsteret*» (Olsen & Larsen, 2017). I denne artikkelen kunne vi lese uttalelser fra klima- og miljøminister Vidar Helgesen fra Høyre, Terje Aasland som er miljøpolitisk talsmann i Arbeiderpartiet, og Arild Hermstad i Miljøpartiet De Grønne. Helgesen sa til NRK, at «*Funnet forteller om en stadig tristere tilstand i havet. Plast er trolig verdens raskest voksende miljøproblem. Dette er det ekte havmonsteret, og det må vi bekjempe*» (Olsen & Larsen, 2017). Helgesen understrekte også at problemet hovedsakelig var internasjonalt, og at vi derfor burde jobbe internasjonalt for å få bukt med søppelproblemet. Dette utsagnet kan tyde på en innrulling av internasjonale aktører. Han pekte ut Kina som den største kilden til plast i havet globalt, og hevder samtidig at Norge har tatt initiativ til å vurdere strengere internasjonalt regelverk når det gjelder dette problemet (ibid.). Terje Aasland sa at «*Norge må gjøre mer, men vi må også ha en sterkere stemme internasjonalt og sørge for at det internasjonale samfunnet tar mye større ansvar*» (Olsen & Larsen, 2017). Hermstad fra MDG sa at norske myndigheter ikke har gjort nok for å begrense den marine plastforurensningen, og at Norge har sviktet både internasjonalt og nasjonalt (ibid.).

Disse uttalelsene forteller oss at politikerne hadde innsett at plast er et stort miljøproblem, men at både Helgesen og Aasland hovedsakelig betraktet det som en internasjonal

utfordring. Mens miljøvernernes uttalelser om hvalen var et forsøk på å innrullere politikerne for effektive tiltak mot marin plastforsøpling, forsøkte Helgesen og Aasland å få det internasjonale samfunn til å ta større ansvar. Dette inkluderte særlig Kina, som Helgesen spesifikt nevnte i intervjuet. Med andre ord oversatte disse to plasthvalen til et internasjonalt problem. På den andre siden finner vi Hermstad fra MDG, som i motsetning til de to andre politikerne understrekte at Norge har gjort for lite, og at vi burde ha gjort mye mer.

Kort tid etter funnet la også enkelte politikere frem forslag om konkrete tiltak for å gjøre noe med den marine plastforsøplingen. På partiet Høyre sin nettside den 07.02.2017 stilte stortingsrepresentant Elisabeth Røbekk Nøvre noen spørsmål direkte til klima- og miljøminister Vidar Helgesen. Her la hun frem et forslag om at Norge, på lik linje med Frankrike og Italia, bør innføre et tilsvarende forbud mot bruk av tynne (0,05mm) mikroplastposer. Disse posene benyttes blant annet i matvarebutikkens frukt og grønnsaksdisker. Nøvres begrunnelse for å legge frem et slikt forslag, var: *«De siste årene har vi fått økt kunnskap om omfanget og følgene av marin forsøpling. At problemet er svært alvorlig fikk vi også et bilde på da en hval nylig strandet utenfor Bergen med 30 plastposer i magen»* (Nørve, 2017). Videre understrekte hun at et slikt forbud ville vært en god og viktig start på å redde både fisk, fugl og hval fra å dø på grunn av plastforurensing (ibid.). Her ser vi altså at en enkeltaktør innen den politiske sfæren forsøkte å innrullere en aktør med større makt til å utføre en konkret oppgave, og at det er hvalen som var grunnlaget for dette innrulleringsforsøket.

Den 8. februar 2017 ble det holdt en spørretime på Stortinget. Her stilte Rasmus Hansson fra MDG et spørsmål som var direkte knyttet opp mot funnet av gåsenebbhvalen: *«I januar ble et eksemplar av den sjeldne gåsenebbhvalen funnet med 30 plastposer i magen i Hordaland. Dette illustrerer hvordan marin forsøpling er en global trussel mot livet i havet og dermed også en fundamental trussel mot norsk sjømatnæring»* (Stortinget, 2017). Hansson avsluttet med å spørre hva statsråden vil gjøre for å beskytte livet i havet og fremtiden til norsk sjømatnæring.

Spørsmålet var altså direkte rettet mot statsråd Bent Høie. Høie svarte blant annet at Norge skal følge EUs vedtatte regelverk for å redusere plastposebruken, samt at Klima- og miljødepartementet vil ha en dialog med bransjeaktørene, avfallsbransjen og dagligvarebransjen om hvordan Norge skal nå målet om redusert bruk av plastposer. I tillegg sa han at Norge under norsk formannskap i Nordisk ministerråd i 2017 har satt marin forsøpling og mikroplast i havet på topp på agendaen (Stortinget, 2017).

Den 16. februar 2017 ble det publisert en avisartikkel i Dagens Næringsliv med overskriften: *«35 millioner til å rydde marin forsøpling»* (Dagens Næringsliv, 2017). I denne artikkelen kommer det frem at Jens Frølich Holte (H), politisk rådgiver for statsråd Vidar Helgesen, fortalte på et folkemøte i Fjell kommune i Hordaland at det samme dag hadde blitt bevilget 35,2 millioner kroner til prosjekter som hadde som mål å rydde i marine områder. Holte beskrev det som en god start på et massivt ryddeprosjekt. Han sa også at det muligens er noen regelendringer på vei, samt at de har en tilskuddsordning for innsats mot marin forsøpling. Pengebevilgningen knyttes i artikkelen opp mot funnet av plasten i gåsenebbhvalen (ibid.).

I Bergensavisen den 16.02 sa Jens Frølich Holte, at *«Det var veldig tragisk med hvalen, men det positive med det at den døde med magen full av plast, er at det har skapt et voldsomt engasjement mot marin forsøpling og det er dette folkemøtet et godt eksempel*

på». (Eriksen , Vaksdal, & Karlsen, 2017). Videre uttalte han at han er overrasket over at engasjementet rundt marin plastforsøpling har eksplodert, og at han lover at regjeringen skal bidra til at mange vikar i Norge blir ryddet for plastsøppel (ibid.).

Vi ser her at marinbiologenes plastfunn hadde interessert norske politikere i såpass stor grad at det på dette tidspunktet hadde blitt bevilget mange millioner til å rydde marin plastforsøpling på grunn av nettopp dette funnet. Gåsenebbhvalen ble også nevnt på Stortinget bare en uke etter plasten ble funnet i hvalen. Jeg velger derfor å argumentere for at politikerne ble innrullert av forskernes oversettelse av hvalen som et bilde på den marine plastforsøplingen, og at de som aktørgruppe videreførte denne oversettelsen og gjorde den til sin «egen». På bakgrunn av de uttalelsene og sakene jeg har presentert her, ser vi at vi har flere ulike politiske talspersoner som formidler et budskap på vegne av hvalen som et ikke-menneskelig objekt. Alle disse talspersonene ble i utgangspunktet involvert i debatten på grunn av forskernes oversettelse. I tillegg var det enkelte miljøvernaktører som spesifikt forsøkte å innrulle innflytelsesrike og viktige politikere ved å henvende seg til enkeltindivider i media. Et eksempel på dette, som jeg presenterte tidligere, er Greenpeacelederen som adresserte Vidar Helgesen i en avisartikkel for å få han til å gå konkret til verks for å gjøre noe med plastproblemet.

For å få et fullstendig bilde av hvordan gåsenebbhvalen ble fremstilt i media i februar 2017, kan det være interessant å se nærmere på hva «vanlige» mennesker sa om saken. For at en hval skal kunne bli et kraftfullt symbol, er man nemlig avhengig av at en stor del av landets befolkning oversetter hvalen på samme måte. På grunn av dette ser jeg det relevant å undersøke hvordan også denne aktørgruppen fremstilte hvalen i media. Med vanlige mennesker mener jeg lekfolk, altså ufaglærte personer som verken er forskere, politikere eller aktive miljøvernere. Jeg må dog påpeke at hvem som er lekfolk og hvem om er journalister kan være litt utydelig, da det kan være litt vanskelig å skille disse to aktørgruppene fra hverandre i media.

5.4 – Lekfolkets fremstilling av plashvalen

Den 08.02.2017 skrev Jostein Hærnes et debattinnlegg i Gudbrandsdølen Dagingen. Hærnes er journalist i samme avis. Han oversatte historien om gåsenebbhvalen med plast i magen som en lidelseshistorie som ga oss et innblikk i vår egen «*begredelige forbrukerhistorie*» (Hærnes, 2017). I Stavanger Aftenblad den 11.02.2017, ble det publisert et debattinnlegg om gåsenebbhvalen av Ingjerd H. Haarstad, som er daglig leder av Delfinen svømmeskole. Hun skrev at:

Det en trodde var en syk hval, var en hval død av menneskets likegyldighet. Død av vår bruk-og-kast-mentalitet. Gåsenebbhval er en eksotisk art aldri tidligere registrert i Norge, den var et svømmende symbol på at problemet er globalt og når alle kyster (Haarstad, 2017).

Her ser vi at forskernes tidlige tolkning av hvalen som en vitenskapssensasjon kom inn i Haarstads oversettelse av den, men også den første tolkningen som var at det var en vanlig syk hval. Hun formidlet et budskap om at det var menneskene som drepte gåsenebbhvalen med vårt skjødesløse forhold til plast, og at den er et symbol på nettopp dette globale søppelproblemet. Ved å se på måten Haarstad ordlegger seg i dette sitatet, ser vi at hun gjorde hvalen til noe mer enn bare en materiell skapning, altså en strandet

hval. Hun kuttet rett og slett koblingen mellom hvalen og det rent biologiske aspektet ved den, og koblet den istedenfor opp mot idéverdenen.

En annen person som hadde sterke meninger om hvalen, var journalisten Hallgeir B. Skjelstad i et innlegg i Romerikets Blad den 04.02.2017. Han presenterer fortellingen om en syk hval som ble avlivet av lokale viltmyndigheter som hadde sterkt begrenset kunnskap om hval. Han skriver at han selv trodde hvalen var en spisshval, men at viltnemnda trodde det var en grindhval: *«Den ligner ikke stort mer på en grindhval enn en buss ligner på en F-16. Men dessverre er dette nokså symptomatisk for kunnskapsnivået hos lokale viltmyndigheter, når man beveger seg utenfor påkjørte hjortedyr»* (Skjelstad, 2017).

Videre skrev han at plasten i hvalens mage var rystende, men ikke overraskende. Han viste til de utallige kadavrene av sjøfugl som har blitt funnet med plastskrot i magen. Han fortalte også om en hendelse som skjedde for over 30 år siden i Storbritannia. Her ble sjøfugl funnet død med magen full av *«strikk som virile herrer benytter for å forhindre kostbart bidragsansvar»* (ibid.). Skjelstad beskriver dette som *«et talende symbol på at bare vi mennesker har det gøy, gir vi blaffen i hva vi utsetter våre medskapninger for»* (Skjelstad, 2017).

Skjelstad påpekte gjennom dette innlegget at plastproblemet ikke er et nytt problem, men at det har eksistert lenge. I media kan vi lese historien om gåsenebbhvalen som blant annet en historie om menneskets forbrukermentalitet. Mange aktører knytter den opp mot våre praksiser knyttet til kjøp-bruk-og-kast, og opp mot vår ansvarsløshet: det er historien om et dyr som slukte i seg vårt søppel for å døyve sulten. I likhet med Haarstad så også Skjelstad på hvalen som et symbol, men han knytter symbolikken opp mot menneskers ansvarsløshet når det kommer til avfall og kast-og-bruk.

I et innlegg i Bergensavisen den 04. februar, ble det publisert et debattinnlegg med overskriften *«BA mener: En «budbringer» som må få oss til å forstå»*. Det fremstilles her som at det var hvalen som kom til oss for å fortelle oss hvor alvorlig situasjonen er. Videre sto det: *«Forurensing av havene er et enormt miljøproblem, og vi har bare så vidt begynt å våkne. Kanskje skjer det noe etter at vi fikk se de avskyelige bildene av mageinnholdet til vår første gåsenebbhval»* (Bergensavisen, 2017). BA skrev også at den marine plastforsøplingen er et verdensomfattende problem, men at det var til «oss» på Vestlandet at hvalen kom som budbringer. Avisen påpekte også at *«Man kan bli religiøs av mindre»* (ibid). Helt til slutt i artikkelen sa de at

Det ikke øyet ser, gjør ikke hjertet vondt. Slik er det ikke lenger. At plasten flyter rundt, skyller i land og blir spist og tar livet av fisk, fugl og altså hval, har en «fordel». Det er ikke lenger mulig å overse svineriet (Bergensavisen, 2017).

Disse aktørene tolket i denne teksten plasthvalen som et tegn på at noe må gjøres med den marine plastforsøplingen. Bergensavisen skrev også at det at vi faktisk kunne se problemet med våre egne øyne var en stor fordel. «Beviset» på at plast i havet er et stort miljøproblem lå rett foran øynene på oss, og derfor var det nærmest ikke mulig å overse (Bergensavisen, 2017). Det er derfor tydelig at avisen fortolket bildene av hvalens mageinnhold som en viktig årsak til interesseringen av befolkningen. Det kan dermed tolkes som at bildet av plasten i magen til hvalen var en av de utløsende faktorene til at hvalen ble oversatt til noe mer enn bare en syk hval og en vitenskapelig sensasjonshval

av folk flest. Som en kuriositet ser vi også hvordan hvalen ikke bare kobles til Norge, men også til Vestlandet.

Som tidligere nevnt, oversatte forskerne hvalen til et tegn på at den marine plastforsøplingen er en fare for livet i havet. Ved å se på utsagnene fra alle aktørene jeg har presentert så langt, kan man argumentere for at denne oversettelsen fungerer som et viktig bakteppe for alt som ble skrevet i media om hvalen i februar 2017. Kort oppsummert tolket miljøvernerne gåsenebbhvalen som en miljøhval, og som en viktig motivasjon for at politikerne skal ta tak i den marine plastforsøplingen med en gang. Den politiske aktørgruppen la også vekt på at den marine plastforsøplingen må bekjempes, men de understreket også at dette hovedsakelig er en internasjonal affære som ikke Norge kan ta tak i alene. På den andre siden førte gåsenebbhvalen til at politikerne bevilget mange millioner kroner til rydding av plastforsøpling på strender. Dette skjedde bare to uker etter funnet. I debattinnlegg og artikler skrevet av «vanlige mennesker», ser vi at hvalen i mindre grad ble sett på som en biologisk skapning enn den blir av de andre aktørgruppene. Her ble det brukt ord som symbol og budbringer, og dette viser oss at hvalen for noen hadde gått over til å bli noe mer enn bare en hval med plast i magen. Forskernes opprinnelige fremstilling hadde blitt gjenstand for en refortolkning, en forflytning, og gjennom denne forflytningen mellom aktørene ble hvalens representasjoner endret.

5.5 - Gåsenebbhvalen i internasjonal presse

I tillegg til at mange norske aviser skrev om gåsenebbhvalen på Sotra, fattet også internasjonale medier interesse ovenfor saken. Ved å undersøke hvordan nyheten spredde seg ut over de norske landegrensene, kan vi danne oss et inntrykk av i hvor stor grad forskerne fra UiB klarte å interessere og innrullere andre relevante aktører. En av disse aktørene var nyhetskanalen Sky News fra London. Som jeg nevnte tidligere ble det holdt et folkemøte i Fjell kommune den 16. februar, og Sky News var et av de fremmøtte på dette møtet. Thomas Moore, som var reporter i nyhetskanalen, ble intervjuet av Bergensavisen under møtet. Han fortalte at

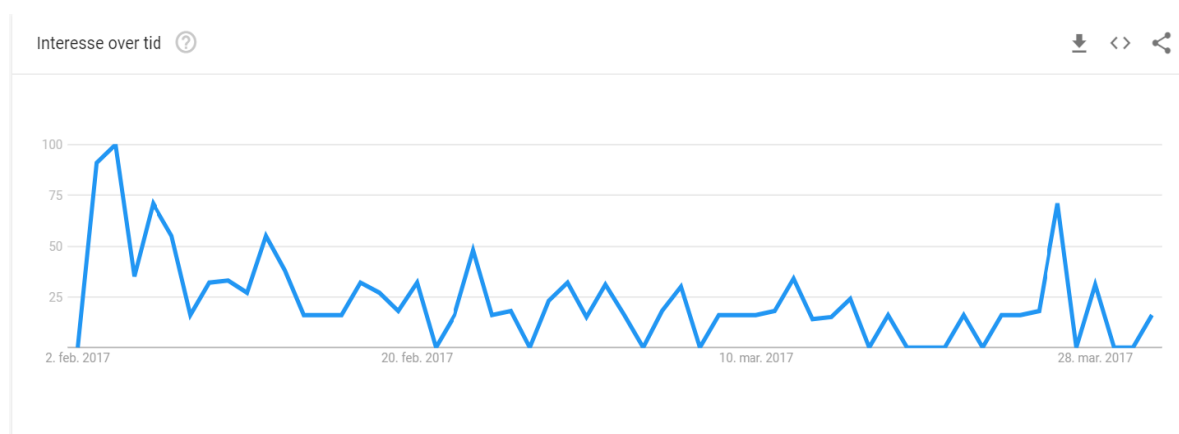
Vi er her i Bergen og Hordaland fordi vi så bildene av hvalen for to uker siden. Vi laget et innslag den gangen, men det var noe som fanget vår oppmerksomhet. Vi la merke til av svært mange snakket om hvalen og all plast som flyter i havet (Eriksen, Vaksdal & Karlsen, 2017).

Han poengterte videre at reportasjen han laget fra folkemøtet kom til å bli sendt i hele 180 land, og at millioner av mennesker kom til å se hva lokalbefolkningen på Sotra gjorde for å bekjempe den marine plastforsøplingen. Dette, la han til, kom mest sannsynlig til å skape stort engasjement som sprer seg langt utover Norge. Til slutt fortalte han at «Verden forstår at dette er galt, og kanskje er dette øyeblikket der menneskene starter å tenke på hvordan man egentlig ødelegger kloden» (Eriksen, Vaksdal, & Karlsen, 2017). Det vi ser her, er at reporterens besøk på Sotra kanskje førte til en potensiell innrullering av millioner av mennesker verden over. Årsaken til denne påstanden er at menneskene som så reportasjen muligens ble en del av oversettelsesprosessen, der plasthvalen gradvis ble gjort til et symbol.

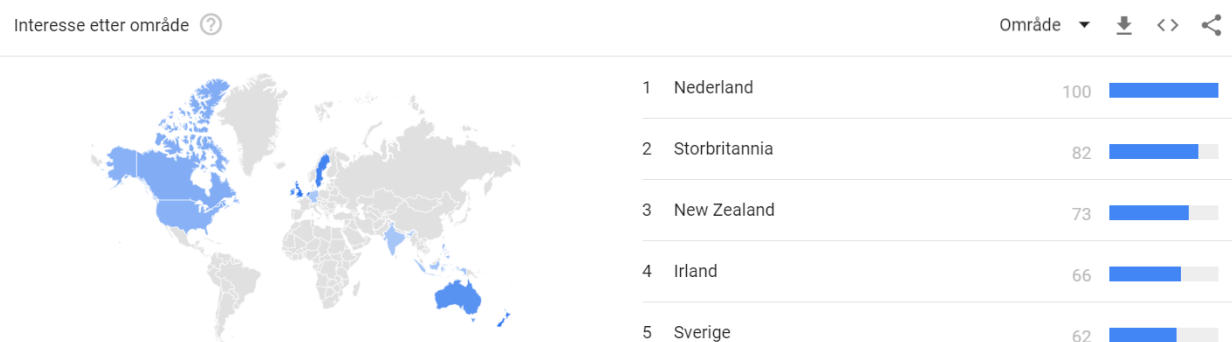
Det var altså graden av interesse rundt gåsenebbhvalen, altså antallet avisartikler, debattinnlegg og lignende som ble publisert om den og plast i havet, som fikk nyhetskanalen til å dra til Vestlandet for å være med på folkemøtet. Moore påpekte også

at bildene av plasten i hvalmagen var det som interesserte dem helt i begynnelsen, som da førte til at de lagde et nyhetsinnslag slik som også mange andre medier gjorde. Etter hvert som det ble publisert nye artikler om saken både i Norge og i utlandet, skjønnte de at dette var noe stort som de burde være mer inkludert i. Med andre ord var det denne massive oppmerksomheten som førte til at Sky News forflyttet seg fra London til Norge.

At engelske Sky News reiste til Sotra for å lage en reportasje om Folkemøtet i Fjell kommune, forteller oss litt om hvor stort dette funnet også var blant internasjonale medier. I denne tiden var det også mange andre utenlandske nyhetskanaler som lagde reportasjer og artikler om saken, og for å få et bedre innblikk i akkurat dette gikk jeg inn på Google Trends for å se hvor stor interesse det var rundt søkeordet «plastic whale» internasjonalt sett. Tallene i statistikken representerer søkeinteressen, der 100 viser oss når termen er mest populær. Er verdien 50 betyr det at søkeinteressen er halvert. Er verdien 0 finnes det ikke nok data til å slå fast søkehyppheten.

Denne grafen viser oss hvor populært søkeordet «plastic whale» var i hele verden, fra 02. februar 2017 til utgangen av mars 2017. Vi ser her at interessen eksploderte den dagen funnet ble kjent for offentligheten, og at den holdt seg høy de neste dagene. Det som også er interessant å se på, er hvilke land i verden som viste størst interesse når det kom til å google hvalen.

Som vi ser her, nådde de første publikasjonene om plasthvalen utenlandske medier allerede samme dag som plasten ble funnet, og det var størst søkeinteresse i Nederland. Dette gir oss en indikasjon på at de utenlandske mediehusene raskt hadde blitt innrullert, og at nettverket nå hadde ekspandert og blitt internasjonalt.

5.6 – Grenseobjektet plasthvalen

Ved å bruke det teoretiske perspektivet om grenseobjekt, kan vi identifisere de mange aktørene som har forsøkt å mobilisere den. Som Star og Griesmer skrev, er et grenseobjekt et objekt som har tilhørighet i to eller flere nettverk (Star & Griesmer, 1989). Dette vil si at aktørene ga plasthvalen et spesifikt meningsinnhold, og at de fortolket den på en bestemt måte. Når det foreligger mange ulike mobiliseringer av samme objekt, snakker vi om multiple oversettelser: hvalen blir mobilisert av flere ulike aktører på samme tid (Star, 2001). Problemstillingen for denne oppgaven er som sagt å finne ut hvordan gåsenebbhvalen på Sotra ble gjort til et symbol på den marine plastforsøplingen. For at noe skal «bli gjort» til noe annet enn det opprinnelig er, er man avhengig av at alle relevante aktører trekker i samme retning, altså at det skjer en mobilisering. Som vist i teorien, tilhører ikke alle aktører som forsøker å mobilisere et grenseobjekt samme nettverk (Star & Griesmer, 1989). Vi kan forklare det slik at grenseobjektet, altså hvalen, befinner seg i midten, og at de ulike aktørgruppene er plassert rundt objektet. I dette kapitlet så jeg nærmere på forskerne som studerte hvalen, miljøvernere, politikere og lekfolk. I denne sammenheng er det altså disse som er de relevante aktørgruppene. Disse aktørgruppene består av både enkeltindivider, grupper, organisasjoner og partier, men alt i alt tilhører de samme sosiale sfære.

Som jeg skrev i teorikapitlet, vil en aktør alltid forsøke å innrullere andre aktører når de forsøker å innrullere et grenseobjekt. Årsaken til dette er at de vil vinne frem med sin egen oversettelse av objektet, og da lønner det seg å ha et sterkest mulig nettverk (Star, 2001). Som jeg forklarte tidligere, blir nettverk sterkere når det består av mange aktører som blir mobilisert. Men Star påpeker også at det er mulig å oversette et grenseobjekt uten å lykkes med å innrullere de andre aktørene (Star, 2001). Ut ifra den empirien jeg har lagt frem, ser vi at fellesnevneren i alle aktørenes uttalelser er at marin plastforsøpling er et stort problem, og at det er gåsenebbhvalen som har gjort oss enda mer oppmerksom på dette problemet. Jeg velger derfor å beskrive hvalen som en katalysator for at oppmerksomheten ble økt rundt et spesifikt miljøproblem, fordi det kommet tydelig frem gjennom empirien at hvalen var et viktig element i at det ble et større fokus på marin plastforsøpling i media og i politikken.

5.7 - Oppsummering av kapitlet

I dette kapitlet har jeg undersøkt det som skjedde etter at forskerne fra UiB fant over 30 plastposer og en mengde annen plast i gåsenebbhvalens mage. På grunn av dette funnet, ble hvalen av mange omdøpt til *plasthvalen*. I forrige kapittel så vi at oppdagelsen av hvalens rettmessige art førte til en identitetsendring, og at den dermed ble fremstilt på en annen måte i media. Her har vi sett at forskernes funn og måten de omtalte det på, førte til at hvalen ble koblet til den marine plastforsøplingen i mediebildet. På bakgrunn av forskernes og medias mobilisering av hvalen som et symbol på plastproblemet, ble også andre aktører interessert til å bli talsperson for plasthvalen. Jeg delte disse talspersonene opp i 4 ulike aktørgrupper: forskerne, miljøvernerne, politikerne og lekfolket.

Alle talspersonene i hver aktørgruppe hadde sin fortolkning av saken, og på grunn av dette kan plasthvalen anses som et grenseobjekt. Hvalen hadde med andre ord tilhørighet i flere ulike nettverk, og disse nettverkene forsøkte alle å mobilisere hvalen. Dette vil si at talspersonene forsøkte å gi plasthvalen mening innad i sin sosiale gruppe. Vi kan på grunn av dette derfor si at plasthvalen hadde en multipel identitet, men at fellesnevneren i alle

mobiliseringene var at plastfunnet i gåsenebbhvalen viste oss hvor stort miljøproblem den marine forsøplingen faktisk er.

I neste kapittel skal jeg ta for meg plashvalens rolle i samfunnet i dag, og jeg ser nærmere på hvordan fremstillingen av hvalen endrer seg de neste tre årene. Som i dette kapitlet inndeler jeg empirien i ulike grupper: miljøvern, politikk og kulturliv. Jeg skal også se nærmere på hvor mye oppmerksomhet det var rundt marin plastforsøpling i årene før gåsenebbhvalen ble funnet. Ved å studere dette kan man få en indikasjon på om plashvalen igangsatte en ny innsats, eller om den bidro til å styrke en innsats som allerede eksisterte.

Kapittel 6 – Plasthvalen som kulturprodukt

I forrige kapittel så jeg på hvordan gåsenebbhvalen ble oversatt til et symbol på det marine plastproblemet. Dette gjorde jeg ved å undersøke hvordan fire ulike grupper mobiliserte hvalen. Disse var forskere, miljøvernere, politikere og lekfolk. Jeg fant ut at fremstillingene av de ulike talspersonenes fortolkning av hvalen ikke var fullstendig identiske, og jeg hevdet derfor at hvalen kan betraktes som et grenseobjekt. Med andre ord ble hvalen fremstilt forskjellig innad i hver av de sosiale gruppene, noe som vil si at plasthvalen hadde en multippel identitet som kom til syne gjennom media. Susan Leigh Star har også sagt at grenseobjekters multiple identitet som regel er lik nok til at det kan skapes samarbeid eller en samlende forståelse blant aktørene som mobiliserer objektet (Star, 2010). Dette vil si at plasthvalens rolle som grenseobjekt så langt ikke har vært et hinder for nettverksbyggingen. Jeg kom også frem til at det som var felles for de ulike gruppene oversettelse av hvalen, var at plastfunnet i gåsenebbhvalen er et bevis på at marin plastforsøpling var et stort miljøproblem.

Med tidens forløp avtok oppslagene om plasthvalen. Det kan synes som om bekymringene knyttet til hvalens triste endelikt ble erstattet av en mer generell bekymring for plastforurensning i naturen. For å undersøke dette, vil jeg i dette kapitlet se på hva som skjedde med de ulike aktørenes fremstilling av og måte å forholde seg til hvalen på fra 2017 og frem til i dag, tre år etter den ble funnet.

I dette kapitlet skal jeg bevege meg mot nåtid. Jeg vil særlig vektlegge fremstillingene av hvalen innen miljøvern, politikk og kulturliv. Med kulturliv mener jeg TV-programmer og museumsutstillinger. For å finne ut om størsteparten av tiltakene rundt marin plastforsøpling skyldtes plasthvalen eller ikke, skal jeg starte med å vise om det var oppmerksomhet rundt plast i havet i norsk media og politikk før den ble funnet i januar 2017. Deretter vil jeg se hvordan plasthvalen har blitt brukt som et argument for norske miljøvernere. Videre vil jeg beskrive og analysere hvordan plasthvalen ble diskutert i norsk politikk. Dette leder over i en diskusjon om hvordan plasthvalen inngår som meningsuttrykk i kulturlivet. Avslutningsvis vil jeg vise hvilken rolle plasthvalen har i samfunnet i dag.

6.1 - Marin plastforsøpling i media og politikken før januar 2017

I dette underkapitlet skal jeg se mer inngående på den marine plastforsøplingens rolle i media og i politikken i året før plasthvalen ble funnet. For å få et innblikk i dette, skal jeg her gjennomgå en stortingsproposisjon, en stortingsmelding, et debattinnlegg og to avisartikler. Det kan være vanskelig å måle hvor mye oppmerksomhet det er rundt et tema uten å ta i bruk kvantitative metoder, men vi kan muligens få en indikasjon ved å se nærmere på om marin plastforsøpling blir nevnt flere ganger innen en gitt tidsperiode.

I Klima- og miljødepartementet stortingsmelding nr. 18, fra mars 2016, står det skrevet:

Regjeringen ser at det er et stort behov for tiltak mot marin forsøpling, og har igangsatt en satsing for å bekjempe problemet. Det ble i statsbudsjettet for 2015 satt av tilskuddsmidler til bekjempelse av marin forsøpling, og satsingen videreføres i 2016 (Klima- og miljødepartementet, 2016, s. 52).

Klima- og miljødepartementet ga også uttrykk for at Solberg-regjeringen vil fortsette å legge til rette for rydding av avfall i strandsonen. Departementet opplevde et betydelig

engasjement for å rydde søppel i marine områder (ibid.). Videre i stortingsmeldingen står det at stortingskomiteen påpekte at marint avfall utgjorde en betydelig trussel mot dyrelivet, både det som finnes under vann og på land. Det står også at stortingskomiteen viser til den store og folkelige mobiliseringen mot marin forsøpling i forbindelse med strandryddeaksjonene arrangert av «Hold Norge Rent» (Klima- og miljødepartementet, 2016).

I en proposisjon til Stortinget fra Finansdepartementet i september 2016, som omhandler statsbudsjettet for 2017, finner vi partienes prioriteringer når det kommer til miljø. Et eksempel vi kan trekke ut fra denne proposisjonen er at Kristelig Folkeparti (KrF) mente at marin forsøpling er et av de største miljøproblemene for tiden: «*Dette gjelder både avfall og større fragmenter som er kastet på sjøen, men også mikroplast, tapte fiskeredskaper og annet. Dette medfører store skader på sjøfugl, fisk og vannlevende pattedyr*» (Finansdepartementet, 2016).

Sosialistisk Venstrepartis (SV) alternative statsbudsjett i denne proposisjonen, viste at partiet ville øke innsatsen mot marin plastforsøpling med 50 millioner kroner. I tillegg foreslo SV å innføre en avgift for å bruke plast (ibid.). Plast i havet som et miljøproblem ble for øvrig nevnt i de aller fleste partienes statsbudsjettforslag i denne proposisjonen (Finansdepartementet, 2016).

Vi ser her at det allerede var politisk fokus på marin plastforsøpling også i Norge før plashvalen ble funnet i januar 2017. Enkelte politiske partier, slik som KrF og SV, arbeidet for å skape mer bevissthet om at plast i havet og i strandsonen utgjorde en stor trussel mot dyrelivet på land og på vann. Disse partiene ønsket også å øke innsatsen mot forurensing betraktelig. Men det var ikke bare i politikken at marin plastforsøpling var i søkelyset før plashvalen gjorde sitt inntog i januar 2017. Også media trykket saker om temaet, og innleggene hadde ofte en politisk vinkling. Jeg skal nå presentere noen eksempler på dette.

I desember 2016 publiserte klima- og miljøminister Vidar Helgesen (Høyre), justis- og beredskapsminister Anders Anundsen (FrP), helse- og omsorgsminister Bent Høie (Høyre) og fiskeriminister Per Sandberg (FrP) et debattinnlegg. Overskriften var «*Havet kveles av plast*». (Helgesen, Anundsen, Høie, & Sandberg, 2016). Dette viser at andre partier enn KrF og SV var opptatt av på plastproblemet. Høyrepolitikerne skrev om de farene plastforsøplingen utgjorde for naturen og dyrelivet. De var spesielt opptatte av Svalbard. Innlegget viste til at regjeringens statsbudsjett inneholdt en økning av bevilgningene til å fjerne marin forsøpling fra 15 millioner til 35 millioner kroner (ibid.). Artikkelforfatterne fra Høyre/FrP-regjeringen hevdet videre at kampen mot marin forsøpling hadde fått økt prioritet, at dette var noe de ga uttrykk for i internasjonale møter. Det siste poenget som disse politikerne ville gjøre oppmerksom på, var at Solberg-regjeringen vil styrke arbeidet med sirkulær økonomi der plast vil bli et viktig tema. Det innlegget viser er at marin plastforsøplingen alt var en viktig sak for Regjeringen i 2016 (Helgesen, Anundsen, Høie, & Sandberg, 2016).

I juni 2016 publisert NRK.no en artikkel med overskriften «*-Søppel i havet kan ødelegge levebrødet vårt i fremtida*» (Thonhaugen, 2016). I artikkelen ble det lagt vekt på at klima- og miljøminister Vidar Helgesen (Høyre) fryktet store økonomiske konsekvenser av at flere millioner tonn plast havner i havet hvert år, og at mye av dette reker med havstrømmene mot Norge. Rådgiver Fredrik Myhre i WWF, sa til NRK i denne artikkelen at:

Studier viser at plast kan være en direkte dødsårsak for store arter, som spermhval. Plasten kan dessuten føre til at fisken ikke vokser som den skal, noe som over tid kan føre til at vi får mindre å høste fra havet (Thonhaugen, 2016).

Noen få måneder før plasten ble funnet i magen på gåsenebbhvalen, ble det funnet en flere centimeter lang plastbit i magen på en torsk utenfor Skagerak-kysten (Westhrin, 2016). Marinbiolog og fagrådgiver i Naturvernforbundet, Per-Erik Schulze, sa til NRK at han syntes det var sjokkerende å se bilder av en torsk som har svømt rundt med et halvt drikkebeleg i magen: «*Dette er bare toppen av isfjellet. Det er gigantisk dyreplageri*», sa Schulze. Han påpekte også at han har kjennskap til tilfeller der fisketrålere har funnet ølbokser i magen på fisk, og at han er veldig bekymret for all plasten som finnes på sjøen (Westhrin, 2016).

Disse eksemplene viser at norske politikere og miljøvernere allerede før plasthvalen var oppmerksomme på at plast i havet var et miljøproblem. Videre at de så at plast hadde potensiale til å skade både store hvaler og små fisker. I 2016 hadde den marine plastforsøplingen altså blitt oversatt av både politikerne og andre miljøaktører til å være en miljøutfordring. Da plasthvalen strandet var problemet aktuelt og kunne skape interesse og oppmerksomhet hos andre. De aktørene jeg nevnte her, kan også derfor sees på som talspersoner for dette miljøproblemet. I neste delkapittel skal jeg presentere i hvilken grad plasthvalen ble relevant i et miljøvernperspektiv. Har hvalen blitt oversatt til et argument for norske miljøvernere?

6.2 - Plasthvalen i norsk miljøvern

Selv om mange av aktørene sa at det var trist at gåsenebbhvalen døde av at magen var full av plast, var det likevel mange som hevdet at det var en hendelse som vi trengte for å forstå hvor stort problemet egentlig er. I mars 2017 ble plasthvalen presentert som en positiv sak i en VG-artikkel. Dette var snau to måneder etter funnet. Overskriften på saken var «*Plasthvalen som kan endre alt*». Her sto det skrevet at plasthvalens pinsler kunne føre noe godt med seg. Årsaken til dette, skrev journalisten, var at bilder og symboler alltid er sterke virkemidler, og at dette kunne vise seg å være spesielt viktig i kampen mot den marine forsøplingen (Wiik-Hansen, 2017).

Allerede i artikkelens overskrift skapes det et inntrykk av at plasthvalen vil være en slags katalysator for positiv fremtidig endring når det kommer til marin plastforsøpling. Fredrik Myhre, som er fiskeri- og havmiljørådgiver i WWF (Verdens naturfond), skrev: «*Hvalen var et forferdelig enkelttilfelle, men dødsfallet bidro til at folk endelig våknet opp. Det er trist at en død hval må til for at folk skal se omfanget av plasten vi bruker i hverdagen*» (Wiik-Hansen, 2017). Han understreket at tiden var moden for en hendelse og et symbol som kunne skape større oppslutning og involvering blant mange aktører.

Foreningen Hold Norge Rent har som hovedformål å arbeide mot forsøpling i naturen. Mer spesifikt inviterer de til samarbeid, og bidrar i kampen mot forsøpling gjennom konkret aktivitet (Hold Norge Rent, u.d.). I Hold Norge Rents sammendrag av strandrydder rapporten for 2017 kan vi lese at det i 2017 har vært en økning på 163 % sammenlignet med 2016 når det kom til antall frivillige som engasjerte seg i opprydding av marint avfall. Daglig leder av Hold Norge Rent, Lise Keilty Gulbransen, sa at «*Gåsenebbhvalen som strandet på Sotra, er utvilsomt hovedårsaken til denne formidable økningen*» (Hold Norge Rent, 2017). Vi ser her at selskapet velger å fremstille plasthvalen som hovedårsaken til den store økningen av frivillige som deltok i opprydding av plastsøppel.

Nøyaktig ett år etter plasthvalens død ble det publisert en artikkel på NRK, der Synnøve Kvamme, representant for samarbeidsgruppen «Arven etter plasthvalen», uttalte at hvalen har vekket folk fra dvalen: «*Det grusomme synet gjorde at folk fikk øynene opp for hvor alvorlig plastproblemet er. Nå er det blitt så stort at det er dødelig for liv i havet*» (Aarekol, 2018). Hovedtemaet for denne artikkelen er plasthvalens ettårsmarkering i Vindenes på Sotra, der folk samlet seg til minneseremoni for den døde hvalen. I artikkelen sto det også at plasthvalen hadde fått en egen minnetavle, der det stod skrevet: «*Døyande med magen full av plast kom du med budskapet din om stoda i havet. Takk for at du vekte oss*» (Aarekol, 2018).

Her ser vi at hvalen ble tillagt rollen som talsperson. Disse aktørene hevdet at det var hvalen selv som hadde brakt budskapet om at marin plastforsøpling var et stort miljøproblem. Med andre ord fremstår det i denne situasjonen nesten som at hvalen i seg selv «fortalte» oss om situasjonen i havet. Om man tolker det på denne måten, kan man også argumentere for at det var plasthvalen i egen «person» som mobiliserte aktørene til handling. Slik jeg ser det var det menneskelige aktører som fortalte hvalens historie, og ikke hvalen. Det er likevel interessant å se hvordan plasthvalen ble tillagt menneskelige egenskaper, da det forteller oss mye om hvordan den har blitt oversatt av disse aktørene.

I august 2018, publiserte NRK en artikkel med overskriften: «*verden trengte en hval full av plast for å våkne*» (Dimmen, 2018). Her skrev journalisten at bare 2,5 prosent av alle nordmenn tenkte på plast som et miljøproblem i 2015. I 2018 hadde andelen økt til 45 prosent (ibid.). I samme artikkel uttalte kommunikasjonsrådgiveren i klimakommunikasjonsbyrået «Footprint», Beate Nossum: «*Vi har hatt endeløse forsøk på kampanjer fra myndigheter til store selskap. Ingen har noensinne greid å skape det engasjementet vi nå ser. Det måtte en hval til*» (Dimmen, 2018). Hun sa også at det tidligere har vært vanskelig å vekke et engasjement blant nordmenn som kan føre til en reell endring når det kommer til miljøsakene, men at hun nå merker en stor forskjell (ibid).

I artikkelen fremstilte Nossum plasthvalen som en atferdsendrer, og Tvinnereim oversatte den som en øyeåpner og en bevisstgjører. I artikkelens innledning ble plasthvalen direkte knyttet opp mot økningen av andelen nordmenn som ser på marin plastforsøpling som et miljøproblem. Det er lett å se at både journalisten og de som blir intervjuet har prøvd å få frem at plasthvalen har satt spor i befolkningen, og dette forstår vi også ved at Nossum poengterte at den har greid å skape et engasjement som hun aldri før har sett maken til. Om vi tolker det Nossum sier i lys av oversettelsesbegrepet, ser vi at hun mener at en stor del av den norske befolkningen hadde mobilisert gåsenebbhvalen til å være et tegn på at det er på tide å ta tak i plastproblemet. Om dette er tilfellet, har forskerne som fant plasten i hvalmagen lyktes med å innrullere mange nok aktører til at det ble satt i gang en bevegelse når det kom til å rydde plast i naturen.

I begynnelsen av desember 2018 publiserte avisen *Vårt land* et debattinnlegg om plasthvalen. Artikkelen ble skrevet av miljøfilosofen Sigurd Hverven på oppdrag fra «Forfatternes klimaaksjon». Hverven la her frem flere poeng til hvorfor plasthvalen hadde så stor virkning på befolkningen. I tillegg påpekte han at teknologien spilte en dobbeltrolle i denne saken: gåsenebbhvalen ble et offer for den menneskelige teknologien, altså plasten, men at det også var teknologien som var den viktigste forutsetningen for at plasthvalen kunne bli et nasjonalt mediefenomen (Hverven, 2018).

Hverven trakk også frem bildet av plasten i hvalens magesekk som den aller viktigste årsaken til engasjementet som oppstod:

(...) Bildet av hvalmagens indre bidro til å gjøre problemet konkret, nært og erfart. Miljøproblemer generelt, og den globale oppvarmingen spesielt, blir ofte fremstilt på måter som gjør dem abstrakte (...). Plasthvalen ser ut til å vise at konkrete erfaringer motiverer til handling på en måte som abstrakte fremstillinger ikke gjør. Bildet av plasten i hvalmagen ble kringkastet og delt i sosiale medier. Da ble problemet med plastforsøpling nettopp erfart som konkret og akutt, men reelle virkninger for liv i havet (Hverven, 2018).

Ifølge Hverven, var det svært viktig at vi fikk et konkret bilde som bevis for at den marine plastforsøplingen er et presserende problem. På grunnlag av Hvervens uttalelser, kan man argumentere for at han mente at bildene av plasten i hvalmagen var den viktigste årsaken til at flere aktører ble innrullert i nettverket. I denne sammenhengen består nettverket av alle de aktørene som Hverven mente begynte å rydde plastsøppel i naturen på grunn av plasthvalen. Andre ville kanskje hevde at engasjementet allerede var der, men at det hadde tatt seg opp på grunn av hvalen.

En stund etter at gåsenebbhvalen ble funnet på Sotra, ble samarbeidsgruppen «Arven etter plasthvalen» opprettet. På engelsk heter den «The Plastic Whale Heritage». Gruppen var hovedsakelig knyttet til tidligere Hordaland fylke. Over 30 organisasjoner var med i samarbeidsgruppen, og formålet var å jobbe sammen mot marin forsøpling (The Plastic Whale Heritage, u.d.). I april 2018 inviterte gruppen til et stort arrangement på Sotra, som bestod av strandrydding i skjærgården og en konferanse med fokus på hva som må gjøres for å forbedre situasjonen. På arrangementets hjemmeside sto det: «*Gåsenebbhvalen og budskapet den kom med skal ikke glemmes, men føre til handling og endring mot en framtid hvor ingen flere hvaler, fugler eller andre skapninger skal måtte dø av menneskers søppel*» (The Plastic Whale Heritage, u.d.). Blant samarbeidsgruppens deltagende organisasjoner finner man blant annet Akvariet i Bergen, Bergen kommune, Naturvernforbundet i Hordaland og Miljøvernforbundet (ibid).

At det ble opprettet en samarbeidsgruppe som bestod av så mange ulike organisasjoner, og som er direkte knyttet opp mot plasthvalen, forteller oss mye om plasthvalens rolle innen norsk miljøvern. Det viser oss også at engasjementet mot marin forsøpling var stort, og at plasthvalen passet godt inn i denne sammenhengen. For det første viser det oss at miljøvernnettverket rundt plasthvalen hadde ekspandert siden januar 2017. For det andre er en slik paraplyorganisasjon et godt eksempel på en mobilisering der mange aktører trekker i samme retning. Mange av disse aktørene er miljøorganisasjoner, men det finnes også andre organisasjoner i samarbeidsgruppen som ikke direkte er knyttet til natur og miljø. Alle disse aktørene samler seg rundt én talsperson, som da er gruppen «Arven etter plasthvalen». Jeg vil også påpeke at samarbeidsgruppen er et klart og tydelig signal på hvordan de som miljøvernere velger å bruke hvalen for at de skal nå sine mål med å rydde opp i den marine forsøplingen.

Samarbeidsgruppen sa at gåsenebbhvalen kom med et budskap som ikke må glemmes, og at dette budskapet skulle mobilisere folket til handling. På grunn av denne uttalelsen, og det at de inviterte til et stort arrangement som hadde fokus på marin plastforsøpling, kan jeg argumentere for at gruppen forsøkte å interessere andre til å bli med i denne bevegelsen for opprydding. Fremstillingen av hvalen som en budbringer hadde på dette tidspunkt slått rot blant miljøvernerne, noe som vil si at måten de oversatte hvalen på hadde endret seg siden begynnelsen av 2017.

I en artikkel skrevet av Naturvernforbundet, står det at det aldri før har vært flere frivillige i Norge som har ryddet plastavfall i naturen, og at 2018 var et nytt rekordår for strandryddeuken arrangert av Hold Norge Rent: «En NRK-undersøkelse viste at etter plashvalen ble funnet på Sotra har 25 prosent av befolkninga plukka plast» (Naturvernforbundet, u.d.).

For å oppsummere det jeg har skrevet i dette delkapittelet, kan jeg først og fremst påpeke at det som er fellesnevneren for de aller fleste miljøvernaktørene, er hvalens påståtte egenskap som katalysator for atferdsendring. Mange aktører argumenterte for at hvalen fungerer som en øyeåpner og en bevisstgjører, og mange så derfor på den som en direkte årsak til at flere anså marin plastforsøpling som et problem. Man kan også se tendenser til at hvalen blir tillagt menneskelige egenskaper, og at den derfor blir sin «egen» talsperson som formidler et budskap. Dette er spesielt synlig på plashvalens minneplakett som ble satt opp i Vindenes ett år etter hvalen ble avlivet. I forrige kapittel viste jeg at miljøverngruppen mobiliserte plashvalen som en ren miljøhval. Det at miljøverngruppen her legger større vekt på hvalens rolle som budbringer, viser også at det har vært en endring i oversettelsen av plashvalen.

Vi har nå sett at plashvalen fikk stor oppmerksomhet i det norske miljøvernet. I neste del skal jeg undersøke hvordan plashvalen ble gjort gjeldende i den norske politikk. Dette gjør jeg ved å undersøke hvordan plashvalen blir nevnt i stortingsdokumenter, stortingstaler og lignende.

6.3- Den politiske plashval

Etter at plashvalen ble funnet på Sotra i slutten av januar 2017, hendte det at den ble trukket frem som et eksempel i politiske debatter og saker som var knyttet opp mot den marine plastforsøplingen. Det synes imidlertid som at aktørene i miljøvernnettverket i større grad var enige om hvalens oversettelse, enn det aktørene i politikken var. Dette kan jo til en viss grad handle om at politikere forholder seg til mange saker, mens miljøvernere er opptatt av én sak. Spredningen i politisk ståsted og mening kan bety at det var vanskeligere å få alle relevante politikere til å trekke i samme retning, slik vi for eksempel så at det skjedde i samarbeidsgruppen «Arven etter plashvalen» som hadde et mer homogent verdisyn. I Meld. St. 22 (2016-2017) skrevet av Utenriksdepartementet i mars 2017, kan vi lese at

Norske forskere fant i 2017 for første gang arten gåsenebbhval utenfor norskekysten. Hvalen var døende, men magen full av plast – blant annet 30 plastposer, et to meter langt plastflak og mange små plastbiter. Dette er ett av mange tydelig eksempler på at plasten er en trussel mot livet i havet (Utenriksdepartementet, 2017, s. 61).

Plasten i havet knyttes i denne stortingsmeldingen også opp mot truet matsikkerhet. Matsikkerhet handler om å sikre befolkningen nok mat. Et annet begrep, mattrygghet, handler om at maten er trygg å spise. Kanskje handlet marin plast om begge? (Utenriksdepartementet, 2017). Plashvalen blir i stortingsmeldingen koblet opp mot både miljøvern, matsikkerhet og mattrygghet. Grunnen til dette er at de mener at plashvalen også satte søkelyset på at sjømaten vi spiser kan være full av mikroplast, noe som igjen muligens kan skade oss mennesker. Utenriksdepartementet fortolker altså ikke bare plashvalsaken som en trussel mot livet i havet, men også en trussel mot oss mennesker gjennom mindre tilgang til marine ressurser.

I slutten av mars 2017 ble det avholdt et møte på Stortinget hvor representantene diskuterte nasjonale tiltak for å stanse forsøpling av havet og kysten. Dette var en innstilling fra energi- og miljøkomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentant Rasmus Hansson (MDG). Politikerne refererte alle til gåsenebbhvalen på Sotra i sine taler.

Rigmor Andersen Eide fra Krf var den første som uttalte seg i dette møtet, og hun sa

Da en gåsenebbhval lå og trykket mot fjæresteinene på Sotra i vinter, ble det starten på en nasjonal oppvåkning om marin forsøpling. (...) Det er viktig å understreke at om myndighetenes offensive handling kommer i en tid med høy bevissthet i befolkningen om et problem, er det lettere å få forståelse for iverksettelse av nødvendige tiltak og mobilisere alle gode krefter til handling. Det er grunn til å anta at dette vil føre til økt innsats av både frivillige og profesjonelle aktører for å gjennomføre rydding av marint søppel i sjø og strandsone (Stortinget, 2017).

Neste taler i møtet var Åsmund Aukrust fra AP. Også han nevnte gåsenebbhvalen i sin tale. Han innledet talen med å hevde at marin plastforsøpling er et av våre aller største miljøproblemer, og at det snart vil være mer plast enn fisk i havet. Videre viste han til bildet av hvalen «full av plastposer, som gjorde så stort inntrykk på oss alle». Aukrust påpekte at dette er en sterk illustrasjon på at forsøplingen er et alvorlig problem som stadig går i feil retning, og at Norge som en stor kyst- og havnasjon bør ta et spesielt internasjonalt ansvar for å løse problemet (Stortinget, 2017).

Videre uttalte Rasmus Hansson fra MDG seg

Plastproblemet er et strålende eksempel på noe vi har sittet stille og sett komme i tiår etter tiår. (...) Så det er en fin ting at storting og regjering nå ser alvorret. Det er litt sørgelig at det skyldes en nebbhval som tilfeldigvis strandet på Sotra. Jeg er redd for at engasjementet ikke hadde vært helt det samme uten den hvalen (Stortinget, 2017).

I Stortinget ble det skapt enighet om å pålegge regjeringen å undersøke hvordan gratis levering av marint avfall kunne organiseres. Det ble også vedtatt å be regjeringen fremme en sak om endring av forurensningsloven, slik at kommunene får hjemmel til å ilegge overtredelsesgebyrer i forsøplingsaker (Stortinget, 2017). Totalt sett ble 8 av 11 forslag, som var direkte knyttet til tiltak for å stanse forsøpling av havet og kysten, nedstemt.

Det vi kan lese ut fra stortingsmøtet den 28.mars 2017, er at plasthvalen var et viktig tema for mange politikere. Bare det faktum at den blir nevnt såpass mange ganger under møtet, viser at en rekke av politikerne har blitt innrullert. Politikerne fra Krf påpekte at det er lettere å mobilisere Norges befolkning til handling, hvis de forstår at det foreligger et problem. Dette problemet ble satt på kartet av plasthvalen, noe som ifølge Eide gjør det lettere å iverksette nødvendige tiltak for å begrense den marine plastforsøplingen.

Hansson fra MDG uttrykte bekymring for at plasthvalen var den eneste grunnen til plastengasjementet fra regjeringen, Stortinget og den norske befolkning, men at det likevel var fint at de nå innså alvorret. Det var for øvrig Hansson selv som initierte dette møtet, og derfor velger jeg å se på han som en særdeles viktig aktør og talsperson i denne politiske oversettelsesprosessen. Grunnen til dette er at det er Hansson som forsøker å

innrullere de andre politikerne, slik at de går med på å iverksette en rekke tiltak knyttet opp mot plast i havet.

Tross i at mange av politikerne uttrykte en positiv holdning knyttet til plasthvalen og miljøproblemene som den belyser, ser vi at 8 av 11 forslag om å stanse marin forsøpling ble nedstemt på dette stortingsmøtet. Dette kan bety at store deler av stortinget ikke hadde blitt «overbevist» av plasthvalargumentet, eller at de ikke syntes det veide tungt nok til å faktisk iverksette tiltak for å gjøre noe med den marine plastforsøplingen. Eides teori om at synlige problemer kan gjøre det enklere å iverksette tiltak, viser seg dermed å ikke stemme helt i denne situasjonen. Vi kan derfor konkludere med at Rasmus Hansson fra MDG ikke lyktes med å innrullere flertallet av de andre politikerne under dette stortingsmøtet.

I neste delkapittel skal jeg se på plasthvalens rolle i TV og på museum. Dette gir oss et godt innblikk i nøyaktig hvordan disse aktørene velger å fremstille hvalen for et publikum. Ved å analysere dette får vi en bedre forståelse av plasthvalens ettermæle, og det blir lettere å se hva den egentlig kommer til å bli husket for. Er det den sjeldne arten som er i fokus på disse arenaene, eller det faktum at den var full av plast?

6.4 - Plasthvalen i kulturlivet

Også i det norske og internasjonale kulturlivet, kan vi se spor etter plasthvalen. I oktober 2017 lanserte den engelske nyhetskanalen Sky News en dokumentar som het «A plastic Whale». Dokumentaren forteller historien om gåsenebbhvalen. Filmen varer i ca. 45 minutter, og viser klipp fra da hvalen ble funnet. I tillegg får vi se intervjuer med personer som var involvert i saken. Et fellestrekk for disse folkene er at de alle viser en stor bekymring for fremtidens generasjoner, på grunn av den marine plastforsøplingen.

I begynnelsen av dokumentaren får vi høre frasen «*hvalen kom til oss mennesker med et budskap, og nå er det opp til oss mennesker å ta aksjon*» (Sky News, 2017). Det som er gjengående i dokumentaren, er at det i stor grad blir spilt mye på hvalens «naturlighet», «ektehet», og at hvalen som art er noe naturlig og uberørt som nå har blitt ødelagt av oss mennesker. En del handler også om hvalen som pattedyr, og hvalen som et følelsesdyr. I dokumentaren blir hvalen beskrevet som et dyr vi mennesker har lett for å relatere oss til, og som en relativt mystisk art som mange tror føler, tenker og kommuniserer (Sky News, 2017). Denne måten å tilføre hvaler en spesiell karakter og ofte menneskelignende roller, er noe vi finner både i filmer og i innslag laget av denne type miljøgrupper.

Den 3. mai 2018 ble det sendt en episode av programmet «Norge Nå» på NRK, der temaet var «plastproblemet». Her møter vi tre personer som blir intervjuet om funnet av plasthvalen. En av disse er Anne Helene Solberg Tandberg, som er marinbiolog ved Universitetsmuseet i Bergen. Hun var med da de skar opp Gåsenebbhvalen. I programmet forteller Tandberg at forskerne da de fikk høre om den ikke tenkte på hvalen som en plasthval. Den var heller en sjelden hval som det var interessant å ta vare på med tanke på forskning. Dette var en hval som ikke var funnet i norske farvann før. Den føyde seg derfor fint inn i skjelettsamlingen. Tandberg påpekte videre at hun trodde at det var avgjørende for det store engasjementet at det var en hval, og ikke et annet dyr. Hun sier at andre dyr med plast i magen ikke har fått samme grad av oppmerksomhet. Ifølge Tandberg er hvalen et stort, fredelig og vakkert pattedyr, og at dette har mye å si for responsen. Saken blir verre da, sa hun (NRK, 2018).

Plasthvalen ble også et tema i NRKs dokumentarserie fra 2018 – «Planet plast». Serien handlet om programleder Line Elvsåshagen, som ville redde hvalene, fiskene og fuglene som dør av plasten i havet. Programlederen var dermed på leting etter en løsning på problemet. I de ulike episodene i serien undersøkte hun også om det allerede var for sent å gjøre noe med den marine plastforurensningen. I første episode reiste Line derfor til utstillinga om plasthvalen i Bergen. Der inspiserste alle plastposene som ble funnet i gåsenebbhvalens mage (NRK, 2018).

Utstillingen som Line Elvsåshagen besøkte, befant seg på Universitetsmuseet i Bergen og varte fra sommeren 2017 til sommeren 2019. På museet sin nettside, står det: «*I januar 2017 strandet en 6 meter lang gåsenebbhval på Sotra. Den var utsultet fordi mage og tarm var tilstoppet av over 30 plastposer og plastflak. Hva er det som skjer med havet?*» (Universitetet i Bergen, 2019). På denne utstillingen kunne man få informasjon om gåsenebbhvalens arts karakteristika, se en 6 minutter lang film om plasthvalen, samt utforske alle plastposene som befant seg i hvalens mage. Noen av hvalens ryggvirvler var også utsilt. På nettsiden står det også at barn og ungdom er den viktigste målgruppen for denne utstillingen, og at deler av utstillingen er «*viet folks engasjement for å bekjempe plastforurensning og for å rydde opp langs kysten*» (Universitetet i Bergen, 2019).

I dag er utstillingen borte, men plasthvalen har likevel fått plass i museets hvalsal. Her har museet utstilt gåsenebbhvalens skjelett. Under skjelettet er det plassert noen krukker med noe av plasten i hvalens magesekk. Plasten i krukken gir et godt bilde på den forurensningen som drepte hvalen. Skapet med skjelettet og plasten har fått det veldig passende navnet «Faenskapet», noe jeg humret godt over da jeg selv besøkte utstillingen i januar 2020. Her kan man lese en tekst om den marine plastforurensningen. Inne i skapet står det skrevet: «*Hvalen som vekket verden*».

Det at plasten har fått en så stor rolle i gåsenebbhvalens utstilling, viser oss at dette ikke bare er en utstilling av et rent biologisk vesen: Faenskapet viser ikke bare hvalen som en hval, men også hvalen som en plastspisende skapning. Det er plasten som er i fokus, og dermed også samfunnets forurensning av havet. De som satte opp utstillingen valgte å sette søkelys på det samfunnsmessige ved hvalen, og ikke det biologiske. Slik ser vi at hvalens symbolske aspekt også skinner igjennom på museet.

For å oppsummere hvalens rolle innen kulturlivet, vil jeg først påpeke at det her blir lagt svært liten vekt på hvalens sjeldne art. Dette gjelder både på museum og i TV. I dokumentaren «A Plastic Whale» og i «Norge nå» blir hvalen mobilisert som et følsomt, vakkert og intelligent dyr som kom med budskapet om hvordan situasjonen er i havet. Det er lett å se at hvalens symbolske side overtar for det rent biologiske aspektet ved den. Dette kan til en stor grad knyttes til funnet. Det sier kanskje også noe om måten dagens museer har gått fra å vise frem eksempler til å presentere hele «sammenhenger». Der blir dyr satt inn i en større kontekst, i forhold til folks opplevelse av dyret eller samfunnet.

Måten hvalen blir oversatt på i «A Plastic Whale» og i «Norge Nå», kan også kobles opp mot fenomenet superhvalen. Som jeg skrev i oppgavens innledning, har superhvalen blitt skapt av organisasjoner som har som mål å verne hvalene. Superhvalen brukes også ofte som symbol på menneskenes overgrep mot naturen (Sæther, 2004). Men som Kalland skriver, så er det vi mennesker som tillegger hvalen denne symbolikken. Hvalen er i prinsippet et biologisk vesen som ligger utenfor den kulturelle og symbolske sfære (Kalland, 1993). Det er vi mennesker som opphøyer hvaler til noe mer enn bare et vanlig dyr.

I neste underkapittel skal jeg undersøke hvilken rolle plasthvalen har hatt i media det siste året. Til slutt trekker jeg sammen alle trådene fra dette kapittelet, og svarer på hva som skjedde med de ulike aktørenes syn på og måte å forholde seg til hvalen på fra 2017 og frem til i dag.

6.5 - Plasthvalen i dag

Et raskt søk på Atekst Retriever, viser at det ble publisert 92 artikler med ordet «plasthvalen» i 2019. Dette viser at plasthvalen fremdeles var ganske aktuell noen år etter at den først dukket opp i nyhetene. Noe av det siste som ble publisert dette året, var at plasthvalen skulle få et eget monument på Sotra. Dette ble det også skrevet om i Bergensavisen i desember 2019. Da artikkelen ble skrevet var arbeidet med å ferdigstille monumentet i full gang, ifølge initiativtaker Kenneth Bruvik. Monumentet er seks meter langt og veier ett tonn, og er omtrent like stort som hvalen var da den ble funnet (Karlsen, 2019). Det ble avduket den 28. januar, på stedet der hvalen døde i januar 2017. Det var samarbeidsgruppen «Arven etter plasthvalen» som sto bak arrangementet, og rundt 300 mennesker deltok (Edwardsen, 2020).

Synnøve Kvamme i Naturvernforbundet, sa til Bergensavisen at de håper at det blir et monument som gjør at vi aldri glemmer hvalen. Det er mange aktører som har donert penger til monumentet, og ifølge Rune Gaasø i selskapet Clear Ocean har innsamlingen mer eller mindre gått av seg selv på grunn av det store antallet mennesker som har bidratt. I artikkelen står det også at det frem til nå har vært en minneplakett på det stedet hvalen ble avlivet, men at monumentet nå erstatter denne. Plasthvalen har for øvrig fått navnet Jarle Kval, noe som både står på minneplaketten som befinner seg i Vindenes, samt på det nye monumentet (Karlsen, 2019). Det at gåsenebbhvalen har fått et menneskenavn, underbygger den «menneskelige» og symbolske siden ved den.

Avdukingsseremonien ble blant annet dekket av Bergens Tidende, og avisen skrev at både ordfører i kommunen, utviklingsminister Dag-Inge Ulstein, fiskeridirektør Liv Holmefjord, leder i Handelens miljøfond Rasmus Hansson og Peter J. Kershaw fra FNs miljøprogram var til stede. Alle snakket varmt om betydningen av å forstå hva plasthvalen representerte. Videre var det viktig å fange opp det engasjementet som fulgte med den (Edwardsen, 2020).

Ordfører Tom Georg Indrevik sa i sin tale på avdukingsseremonien at en død hval aldri har fått så stor betydning før, og at vi må gå foran i kampen mot forsøpling av havet når det er havet vi skal leve av i fremtiden. Han utpekte også 28. januar til å være Øygardens offisielle nasjonaldag for rydding av havet (Edwardsen, 2020). Utviklingsminister Dag-Inge Ulstein sa i sin tale, at

Plasthvalen» fikk hele verdens oppmerksomhet, og verdenspressen kom hit. Det skjedde takket være de gode initiativene som ble tatt her ute. Engasjementet dere har vist har ført til at det spres kunnskap og man finner løsninger på hvordan rydde strendene og havet. (...) Vi har et eget program i utviklingspolitikken som skal bekjempe marin forsøpling der regjeringen har satt av 1,6 milliarder kroner. Vi har bare ett hav. Dere har tatt fatt i problemet og vist verden hva som skal til (Edwardsen, 2020).

Det utviklingsminister Dag-Inge Ulstein sa her, viser at den store pengesummen som regjeringen satte av til bekjempelse av marin forsøpling er direkte koblet opp mot plasthvalen. Ulstein understrekte også at lokalbefolkningen på Sotra var en viktig del av at plasthvalen fikk såpass stor oppmerksomhet både i Norge og i utlandet.

På denne treårsseremonien deltok både miljøvernere, politikere og vanlige borgere. Tidligere i denne oppgaven har jeg skrevet om disse aktørenes oversettelse av hvalen i separate deler. Ved å studere artikkelen fra Bergens Tidende om denne seremonien, ser vi at plasthvalen som grenseobjekt viskes litt ut og blir utydelig. I forrige kapittel påpekte jeg at plasthvalen ble mobilisert på ulikt vis av disse aktørgruppene, og at den derfor hadde en multippel identitet. Jeg hadde fokus på at de ulike aktørgruppene formidlet hvert sitt budskap på vegne av hvalen, men at det også fantes noen fellestrekk mellom hvordan de fortolket den.

Treårsseremonien ga et inntrykk av at de sosiale gruppene som var til stede mobiliserer hvalen på samme måte. Med andre ord har hvalen fått en felles oversettelse. De aktørene som tidligere befant seg i hver sine respektive nettverk, trekker nå i samme retning innad i samme nettverk. Vi kan lese at alle aktørene som talte på arrangementet, snakket positivt om hvalen og dens rolle som katalysator for det engasjementet som fulgte i kjølvannet av den. Man får også et inntrykk av at det er bred enighet om at dette folkelige og politiske engasjementet var en direkte konsekvens av plasthvalen. Det er ingen på seremonien om står frem med en oversettelse av hvalen som skiller seg drastisk ut i mengden, men det betyr ikke at det ikke finnes noen som fortolker hvalen på en annerledes måte enn den som vi kan lese ut av avisartikkelen.

Den 28. januar 2020 deltok jeg på plasthvalens treårsmarkering på Universitetsmuseet i Bergen. Her ble det presentert en rekke foredrag om plasthvalen og marin plastforsøpling av ansatte og studenter ved Universitetet i Bergen, i tillegg til at vi fikk tilgang til å se plasthval-utstillingen på museet. Førsteamanuensis Terje Lislevand og postdoktor Christoph Noever var to av de som holdt foredrag. Begge disse hadde sentrale roller i håndteringen av den døde gåsenebbhvalen, og det var Noever som initierte at hvalens magesekk skulle åpnes. Det var også mulighet til å lete etter mikroplast på laben, samt å møte bærekraftspilotene ved UiB. Det var med andre ord et stort fokus på å løse problemet med marin plastforsøpling denne dagen, og de som holdt foredraget la vekt at det var plasthvalen som var «startskuddet» for den enorme mobiliseringen.

Lislevand fortalte at kommunikasjonsavdelingen ved UiB hadde gjennomført en undersøkelse blant en utvalgt gruppe for å finne ut hvor stor påvirkning plasthvalen har hatt på den norske befolkningen. Denne undersøkelsen er også beskrevet på NRKs nettsider. I artikkelens innledning står det: «*Ny undersøkelse viser at hvalen som var full av plastposer ikke døde forgjeves. – Vi kan snakke om et «før» og «etter» plasthvalen*» (Mossing & Algerøy, 2020). 1011 personer fra 15 år og opp fra hele landet deltok i undersøkelsen. Den viste at rundt halvparten av de spurte hevdet at hvalen ble en personlig vekker. Åtte av ti svarte at de husker plasthvalen, og fire av ti mener at hvalen har endret deres vaner knyttet til plast. Undersøkelsen viser også at nesten annenhver nordmann har fått økt miljøengasjement på grunn av plasthvalen, og at åtte av ti sier de er villige til å rydde plast i strandsonen (Mossing & Algerøy, 2020).

Undersøkelsen som ble utført av UiB, viser oss at vi nærmest kan snakke om en ny tidsregning: før og etter plasthvalen. Det er tankevekkende at hvalen her blir omtalt på samme måte som Jesus Kristus, som i Bibelen blir fremstilt som en forlengelse av Gud som kom ned fra himmelen for å redde oss fra fortapelsen. I denne situasjonen blir det fremstilt som at gåsenebbhvalen kom opp av havet og åpnet øynene våre for omfanget av den marine plastforsøplingen. Ser man det på denne måten, er det kanskje ikke så rart at noen snakker om en ny tidsregning: undersøkelsen fra UiB viste tross alt at plasthvalen har ført til målbare endringer i nordmenns miljøengasjement.

Nøyaktig tre år etter gåsenebbhvalen ble funnet av hjelpsomme naboer i Vindenes på Sotra, satt jeg og hørte på engasjerte marinbiologer som la ut om plasthvalens konsekvenser i samfunnet. Samtidig ble en massiv og svært påkostet statue av en hval avduket på en øy noen mil unna, der det befant seg enda flere mennesker. Dette viser oss hvordan hvalen har blitt oversatt: fra strandet hval til symbolsk kulturprodukt. En materiell skapning har altså gradvis blitt gjort til en idéskapning. Selve hvalkroppen er i dag borte, men skjelettet henger på museum sammen med en påminnelse om at hvalen ikke bare er en hval. Denne idéskapningen, eller symbolet som jeg også kaller det, har blitt brukt som et argument for å mobilisere både politikere og resten av befolkningen til aksjon mot den marine plastforsøplingen.

At noe blir transformert fra å være noe ikke-fysisk til å bli noe fysisk, blir nevnt i mange av Latours verker. I artikkelen «Technology is Society Made Durable» (1990), og i bøkene «The pasteurization of France» (1988) og «Reassembling the Social» (2005), viser Latour at noe går fra å være abstrakt til å være noe materielt. I «The pasteurization of France», prøver Pasteur å fremme ideen om at små organismer var årsaken til at folk ble syke, og at denne ideen etter hvert gradvis ble godtatt og implementert i helse- og mattrygghetssystemet (Latour, 1988). I «Technology is Society Made Durable», skriver Latour om en hotelleiers ønske om at hotellnøklene skal leveres tilbake. Vi ser her at dette ønsket, eller ideen, blir bygget inn i en teknologi (1990). I boka «Reassembling the Social» påstår Latour at samfunnet først og fremst er en idé, og at det er materialitet som holder det samlet (2005). I Callons kamskjellartikkel blir vi også presentert for en idé som ender som en fysisk installasjon (Callon, 2001). Det er med andre ord ikke uvanlig for en forsker innen ANT å studere prosessen der noe ikke-fysisk blir gjort til noe fysisk. I denne oppgaven har jeg som nevnt sett nærmere på hvordan plasthvalen ble oversatt fra noe fysisk, til å hovedsakelig være noe ikke-fysisk. Jeg har ikke lyktes med å finne artikler innen fagfeltet STS som analyserer en slik omvendt oversettelsesprosess. Dette kan bety at denne avhandlingen antakelig kan være med på å belyse dette temaet.

6.6 – Oppsummering av kapittelet

I dette siste analysekapittelet har jeg undersøkt hvordan plasthvalen inngikk i måten ulike aktører italesatte marin forurensning. Norske politikere var oppmerksomme på at plast i havet var et miljøproblem da hvalen ble funnet. Det samme gjaldt miljøvernere, som ofte uttalte seg i media om dette før 2017. Plasthvalen ble altså brukt som et argument for å styrke en sak som allerede eksisterte. Fra 2017 til 2020, etter mye av oppmerksomheten rundt det konkrete funnet, fortsatte hvalen å være et tema i media. Den ble også ofte med i argumenter når forurensning ble tatt opp i debatter på Stortinget. Da hvalen ble funnet var tiltak rettet mot marin plastforsøpling allerede satt i gang.

Plasthvalen figurerte også i avisartikler, TV-programmer og dokumentarer. Her ble hvalen fremstilt som et følsomt, vakkert og intelligent dyr med et budskap til oss mennesker. I dag henger hvalskjelettet på Universitetsmuseet i Bergen sammen med plasten som ble funnet i hvalmagen, og dette befinner seg i et skap som kalles for «Faenskapet». Faenskapet har fokus på menneskets forsøpling av havene, og at plasthvalen dermed er et symbol på dette. I tillegg til denne utstillingen, har hvalen også fått et eget monument i Vindenes der den ble funnet.

I forrige kapittel viste jeg at gåsenebbhvalen ble et grenseobjekt som ble mobilisert på forskjellig måte av ulike grupper. Den hadde altså multiple identiteter. I dette kapittelet har jeg vist at de multiple identitetene gradvis ble samlet til én. Grunnen til dette er at

miljøvernernes, politikernes og kulturlivets oversettelse av hvalen er ganske lik. Jeg kan forklare dette som at grenseobjektet er blitt standardisert over tid.

Susan Leigh Star skriver at mennesker har en tendens til å ville kontrollere og standardisere grenseobjekter (Star, 2010). Dette betyr med andre ord at aktører som mobiliserer et objekt, ofte vil forsøke å innrullere andre aktører som mobiliserer objektet på en annen måte enn de selv gjør. I denne situasjonen har alle aktørenes mobilisering av plashvalen vært ganske lik helt siden den ble en figur i media. Denne standardiseringen av plashvalen preger måten hvalen blir fremstilt i politikken, av miljøvernere og i kulturlivet.

Kapittel 7 – Å gjøre noe til et miljøsymbol

I denne oppgaven har jeg forsøkt å undersøke prosessen der gåsenebbhvalen ble gjort til et symbol på marin plastforsøpling. Jeg har også sett nærmere på hvilke konsekvenser den fikk for aktørenes syn på marin forurensing. Her var det vanskelig å vise konkrete forbindelser. Hvalen ble mest sannsynlig nok et element i samtidens bilde på marin forsøpling. Fremstillingen av plasthvalens symbolikk hadde jeg selv sett i utallige avisartikler, samt på TV. Målet med denne studien var å undersøke *hvordan* dette skjedde. I tillegg lurte jeg på om den faktisk hadde endret måten vi nordmenn fortolker fenomenet marin plastforsøpling på. Jeg bestemte meg også for å utelukkende bruke medieartikler og enkelte politiske dokumenter for å finne ut av dette. Grunnen til at jeg valgte dette, var at jeg så at aktørers fremstillinger om hvalen tydelig kom frem i media og i offisielle statsdokumenter.

7.1 – Oppsummering av analysekapitlene

Gjennom oppgavens analysekapitler har jeg sett på tre ulike aspekter ved plasthvalens historie. I kapittel 4 virket det som at marinbiologiske forskerne fra Universitetet i Bergen ble begeistret da de fant ut at den strandede hvalen var av sjelden art. Gåsenebbhval hadde aldri før blitt registrert i Norge, og derfor ble hvalen raskt portrettert som en vitenskapelig sensasjonshval i mediene. I dette kapitlet brukte jeg Latours talpersonebegrep, og jeg kunne se tendenser til at forskerne fra UiB og media fungerte som talpersoner da hvalen ble oversatt fra vanlig strandet hval til en vitenskapelig sensasjon. Begge aktørgrupper var mest sannsynlig med på å innrullere flere aktører i nettverket rundt hvalen.

I kapittel 5 studerte jeg tre aktørgruppers fremstilling av hvalen fra det øyeblikket forskerne fant over 30 plastposer og annen småplast i hvalens magesekk. Funnet ble raskt plukket opp av media, og den grufulle nyheten spredde seg i både det norske og utenlandske mediebildet. Dette funnet var hovedårsaken til at gåsenebbhvalen uoffisielt ble «omdøpt» til plasthvalen. Det jeg så i dette kapitlet, var at miljøvernerne, politikerne og lekfolket mobiliserte plasthvalen ulikt. På grunn av dette, argumenterte jeg for at plasthvalen i dette kapitlet fremstår som et grenseobjekt med multippel identitet (Jf. Star, 2010; Star & Griesmer, 1989) Gjennom media så jeg at miljøvernerne fremstilte hvalen som en ren miljøhval, og at de brukte den som et viktig argument for at norske politikere umiddelbart skulle innføre tiltak mot marin plastforsøpling. Ved å studere media og politiske dokumenter, viste jeg at også den politiske aktørgruppen sa at man må gjøre noe med plasten i havet, men at det ikke var noe Norge kunne løse alene. Tross i dette bevilget norske politikere flere millioner kroner til rydding av marint plastavfall bare to uker etter funnet, og plasthvalen ble brukt som et argument i denne bevilgningen. Blant lekfolket var det noen som fremstilte plasthvalen som en symbolsk budbringer, men også i denne aktørgruppen var det mange som delte miljøvernernes syn på hvalen.

I kapittel 6 forflyttet jeg meg tre år frem i tid. I begynnelsen av 2020 var det nøyaktig tre år siden plasthvalen opptrådte i media for aller første gang, og man kunne begynne å undersøke plasthvalens rolle i det store engasjementet rundt marin plastforsøpling. For å finne ut om den betydelige oppmerksomheten rundt marin plastforsøpling først dukket opp etter februar 2017, undersøkte jeg også i dette kapitlet om det var fokus på temaet i politikken og i media før dette tidspunktet. Det jeg fant ut var at en vesentlig andel av

norske politikere og norske miljøvernere hadde innsett omfanget av miljøproblemet før plasthvalen ble funnet. Fra 2017-2020 ble plasthvalen likevel brukt som et argument for å få igjennom tiltak blant enkelte politikere. Vi kan derfor si at plasthvalen ble et nytt element i kampen mot plast i havet. Jeg så også på hvordan plasthvalen har figurert i TV og på museumsutstillinger. Her fant jeg ut at det ble lagt stor vekt på det symbolske aspektet ved hvalen i begge institusjoner. Helt til slutt i kapitlet, argumenterte jeg for at hvalens rolle som grenseobjekt har endret seg. Hvalens multiple identitet har gradvis samlet seg til én, slik at hvalen har blitt standardisert som et nasjonalt symbol på marin plastforsøpling.

7.2 – Oppgavens funn

I denne oppgaven har jeg tatt utgangspunkt i en strandet hval, et massivt pattedyr som endte sine dager i en vik på Vestlandet med magen stappfull av menneskelige etterlatenskaper. Jeg anvendte aktør-nettverksteori for å identifisere aktørene som «hjalp» hvalen på dens transformasjon fra å være en strandet hval, til å bli et symbol på marin plastforsøpling. Under analysen brukte jeg teori fra blant annet Latour, Callon og Star. Deres begrepsapparat gjorde meg i stand til å klarlegge nettverket som plasthvalen var en del av.

Fra det øyeblikket en innbygger i den lille bygda Vindenes annonserte at det lå en hval i strandkanten ble det satt i gang en oversettelsesprosess, og stadig flere aktører ble koblet på nettverket. Det som er fellesnevneren i innrulleringen av nye aktører, er media. For det første var det media som interesserte forskerne fra Bergen til å ta en titt på hvalen. Jeg vil argumentere for at om det ikke hadde vært for at lokalavisen i området hadde skrevet en sak om den strandede hvalen, så er det ikke sikkert det hadde blitt noen plasthval å skrive masteroppgave om. Media *forflyttet* forskerne fra kontorene sine på Universitetet i Bergen, og ut til en kai på Sotra. Altså, forskerne ble innrullert av media, noe som senere førte til en identitetsendring for hvalen.

Da hvalen gikk fra å «kanskje være en grindhval», til å bli kategorisert som en gåsenebbhval, skjedde det en endring i mediebildet. For forskerne utgjorde denne identitetsendringen en stor forskjell i håndteringen av hvalkadaveret. Man kan tenke seg til at om hvalen hadde vært en vanlig grindhval, så ville den mest sannsynlig bli slept ut til havs for så å aldri se dagens lys igjen. Det ble derimot bestemt at hvalen skulle parteres, slik at skjelettet kunne bli en del av museumsutstillingen i hvalsalen på Universitetsmuseet i Bergen. Dermed ble enda flere aktører innrullert i nettverket. Ved å undersøke medieoppslag fra dette tidsrommet, ser vi at forskernes nye fortolkning av hvalen kan ha hatt innvirkning på hvordan hvalen ble beskrevet i disse oppslagene.

Noen dager senere, da Christoph Noever bestemte seg for å åpne gåsenebbhvalens magesekk, ekspanderte nettverket voldsomt og endret seg totalt. Så å si alle norske aviser skrev om gåsenebbhvalen i ukene etter plastfunnet, så vel som internasjonale aviser. Hvalen ble nå en verdensomspennende sak hvis fremstilling ble farget av talspersoner som forskere, miljøvernere, politikere og andre som kom med sine synspunkter i avisartiklene. Talspersonene som fikk muligheten til å uttale seg i media, oversatte hvalen på litt ulik måte. På grunnlag av dette beskrev jeg plasthvalen som et grenseobjekt. Men, det budskapet som «sto igjen» i 2020, var at plasthvalen fremsto som en viktig grunn til å gjøre noe med plastproblemet. Det virker derfor som at plasthvalen ble standardisert som

et argument for å gjøre noe med plasten i havet, og som et symbol på marin plastforsøpling.

Som tidligere nevnt har jeg funnet ut at plasthvalen ble et nytt element i samtidens bilde på marin plastforsøpling. En spørreundersøkelse utført av NRK viste i 2018 at 25% av befolkningen hadde plukket plast etter at plasthvalen ble funnet på Sotra. I artikkelen ble det spesifikt påpekt at denne økningen har skjedd etter plasthvalen (Farestveit & Aarekol, 2018). Senere i 2018 publiserte NRK en ny undersøkelse som viste at andelen av nordmenn som tenkte på plast som et miljøproblem hadde økt fra 2,5 prosent i 2015, til 45 prosent i 2018 (Dimmen, 2018). Denne økningen knyttes her også opp mot plasthvalen. Det vi ser gjennom disse undersøkelsene er altså at plasthvalen som et symbol på marin plastforsøpling, muligens ble materialisert gjennom et endret handlings- og tankemønster. Hvalen, som symbol på marin plastforsøpling, ble av media fremstilt som et viktig element som førte til at mange gikk ut i fjæra for å plukke plastsøppel. I tillegg har den antakelig vært medvirkende til at den har endret måten en del av den norske befolkning forstår marin plastforsøpling på.

Både museumsutstillingen, plasthvalkonferansen og monumentet av plasthvalen synliggjør at plasthvalen har blitt omskapt til en symbolsk skapning. Plasthvalens rolle i nettverket, og den måten aktørene har mobilisert den på, har med andre ord ført til flere konkrete og materielle objekt, en installasjon og et arrangement, så vel som at media har brukt den i fremstillingen av et endret handlings- og tankemønster knyttet til marin plastforsøpling. Dette gjelder også i norsk politikk, der jeg har vist at plasthvalen blant annet har blitt brukt som et argument for å bevilge mange millioner kroner til strandrydding.

Det er altså ingen tvil om at plasthvalen har vært en viktig del av en endring i samfunnet vårt, og at den ble tildelt en rolle i denne endringen fordi en stor del av Norges befolkning mobiliserte den som et symbol på den marine plastforsøplingen. I oppgavens innledning skrev jeg at vi lever i et mediasamfunn. I saken jeg har studert her, har vi sett at media har vært en svært viktig aktør når det kommer til oversettelsen av plasthvalen. Vi har også sett at en rekke viktige aktørgrupper har kanalisert det de mener er hvalens budskap gjennom media, slik at andre aktører har kunnet tolket dette budskapet på sin egen måte. Jeg mener derfor at den mest betydningsfulle aktøren i denne saken har vært media, fordi media har fungert som kanaliseringsobjekt som har lagt til rette for at nettverket har kunnet ekspandere og endre seg.

Nøkkelordene i plasthvalens oversettelsesprosess til å bli et nasjonalt symbol, vil jeg påstå er *media*, *interessering* og *fremstilling*. Jeg vil også argumentere for at disse tre nøkkelordene er hovedelementene i svaret på problemstillingen. For å oppsummere dette kapittelet kan jeg derfor si at gåsenebbhvalen først og fremst ble gjort til et miljøsymbol og til et argument i kampen mot marin plastforsøpling, fordi media i stor nok grad ble interessert til at de valgte å skrive om hvalen. Den andre grunnen vil jeg si er fordi media interesserte flere aktører ved å publisere saker om den, og disse aktørene fikk sin fortolkning av plasthvalen fremstilt på en bestemt måte i medieartiklene. Fordi mange nok av disse fremstillingene hadde likhetstrekk, som da var at hvalen var sterkt knyttet opp mot marin plastforsøpling, var det dette som til slutt ble fellesnevneren som «vant frem» i den nasjonale mobiliseringen av gåsenebbhvalen.

En viktig del av at det at gåsenebbhvalen ble gjort til et symbol, som jeg tok opp i kapittel fire, kan også være at hvalen som art allerede mest sannsynlig ble sett på som et

miljøsymbol blant miljøvernere før plasthvalen ble tema i media. Mer spesifikt ble den av mange miljøvernere betraktet som et symbol på ødeleggelsen av jorda. Dette hang som sagt sammen med 70-tallets økologiske tankegang (Haugdahl, 2013). Det at hvalen allerede hadde symbolsk verdi før gåsenebbhvalens tragiske skjebne ble synlig gjennom media, kan ha gjort det «enklere» å mobilisere plasthvalen til et symbol på den marine plastforsøplingen. En grunn til at jeg påstår dette er at aktørenes oppfatning av hvalen formodentlig ble «farget» av den symbolikken som allerede var festet til arten, noe som igjen kan ha påvirket medias fremstilling av plasthvalen.

Bruno Latour har i flere bøker og artikler skrevet om ideer, påstander og visjoner som blir materialisert (Latour, 1990; Latour, 1988; Latour, 2005). Dette vil si at noe går fra å være abstrakt til å være noe materielt. Dette så vi også i Callons artikkel, der forskernes idé endte som en fysisk installasjon på havets bunn. I denne oppgaven har vi sett at noe materielt, altså en biologisk hval, har blitt gjort til en symbolsk idéskapning. Vi har med andre ord å gjøre med en «omvendt» oversettelsesprosess, spesielt om vi ser det i lys av Callons kamskjellartikkel og Latours artikler og bøker om materialisering. I så måte har jeg i denne oppgaven gjort noe som kanskje ikke normalt gjøres innen aktørnettverksteorien, da jeg her har belyst hvordan en slik omvendt prosess kan forløpe i praksis.

Litteraturliste

- Aarekol, I. (29.01.2018). Ett år etter «Plasthvalen» døde: – Den har vekket oss. *NRK*. Hentet fra https://www.nrk.no/hordaland/ett-ar-etter-_plasthvalen_-dode_-_den-har-vekket-oss-1.13888990
- Andersson, A. (28.01.2017). Her blir hvalen avlivet. *Bergens Tidende*. Hentet fra <https://www.bt.no/nyheter/lokalt/i/GERXQ/her-bli-hvalen-avlivet>
- Asdal, K. (15.03.2013). Det er i laboratoriet det skjer. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/mening/kronikk/i/KJRAL/det-er-i-laboratoriet-det-skjer?>
- Asdal, K., & Hobæk, B. (04.03.2016). Assembling the Whale: Parliaments in the Politics of Nature. *Science as Culture*, 25:1, s. 96-116.
- Asdal, K., Brenna, B., & Moser, I. (2001). *Teknovitenskapelige kulturer*. Oslo: Spartacus.
- Bergensavisen. (04.02.2017). BA mener: En "budbringer" som må få oss til å forstå. *Bergensavisen*. Hentet fra <https://www.ba.no/leder/debatt/fiskeri-og-havbruk/ba-mener-en-budbringer-som-ma-fa-oss-til-a-forsta/o/5-8-512950?key=2019-11-11T10:18:31.000Z/retriever/fffe22af617f6ceded1cbe28a3982909e8e4e3d3>
- Bjørge, R., & Leirvik, J. B. (20.12.2018). Kvalen sette dagsorden i plastdebatten - no kjem den på utstilling. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/hordaland/kvalen-sette-dagsorden-i-plastdebatten.-no-kjem-kjendiskvalen-pa-utstilling.-1.14348690>
- Blok, A. (2010). Mapping the Super-Whale: Towards a Mobile Ethnography of Situated Globalities. *Mobilities* 5:4, s. 507-528.
- Bloor, D. (1991). *Knowledge and Social Imagery* (2. utg.). Chicago: The University of Chicago Press
- Callon, M. (2001). Elementer til en oversettelsessosiologi: kamskjell, fiskere og forskere. I K. Asdal, B. Brenna, & I. Moser, *Teknovitenskapelige kulturer* (s. 91-124). Oslo: Spartacus Forlag AS.
- Carstens, S. (2018). *Fortidens visjoner - fremtidens løsninger*. Trondheim: Museumsforlaget .
- Dagens Næringsliv. (16.02.2017). 35 millioner til å rydde marin forsøpling. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra <https://www.dn.no/miljoern/klima/miljo/35-millioner-til-a-rydde-marin-forsopling/2-1-43422>
- Díaz, S., Settele, J., Brondízio, E. S., Ngo, H. T., Guéze, M., Agard, J., . . . Zayas, C. N. (2019). *The global assessment report on biodiversity and ecosystem services - summary for policymakers*. Bonn: IPBES.
- Dimmen, S. D. (12.08.2018). - Verden trengte en hval full av plast for å våkne. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/plasthvalen-okte-nordmenns-miljoengasjement-1.14162855>
- Douglas, M. (2003). *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. London: Routledge.
- Edvardsen, A. (28.01.2020). – Hvalen kom hit for å dø, men den hadde med seg et budskap. *Bergens Tidende*. Hentet fra <https://www.bt.no/nyheter/lokalt/i/zGPVb1/hvalen-kom-hit-for-aa-doe-men-den-hadde-med-seg-et-budskap>

- Eriksen, R., Vaksdal, B., & Karlsen, M. S. (16.02.2017). Sky News dukket opp på folkemøte på Sotra. *Bergensavisen*. Hentet fra <https://www.ba.no/nyheter/sotra/natur-og-miljo/sky-news-dukke-opp-pa-folkemote-pa-sotra/s/5-8-519808?key=2019-11-12T14%3A51%3A18.000Z%2Fretreiver%2Fa0e679a05e5f20016e3b325b0408737abded8550>
- Eriksen, T. H. (2011). *Søppel- avfall i en verden av bivirkninger*. Oslo: Aschehoug.
- Ertesvåg, F. (02.02.2017). Syk Sotra-hval hadde 30 plastposer i magen. *VG*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/12w2e/syk-sotra-hval-hadde-30-plastposer-i-magen>
- Farestveit, E., & Aarekol, I. (21.01.2018). "Plastkvalen" fekk ein av fire til å plukke plast. *NRK*. https://www.nrk.no/vestland/_plastkvalen_-fekk-ein-av-fire-til-a-plukke-plast-1.13875715
- Ferguson, K. (31.01.2017). Nå slaktes den sjeldne hvalen. *Bergensavisen*. Hentet fra <https://www.ba.no/dyr/hval/universitetet-i-bergen/na-slaktes-den-sjeldne-hvalen/s/5-8-510226>
- Finansdepartementet. (2016). *FOR BUDSJETTÅRET 2017 — Statsbudsjettet* (Prop. 1 S (2016–2017) Gul bok). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-gul-bok-20162017/id2513899/?ch=1>
- Fiskeridirektoratet. (01.07.2017). Dyrevelferdsmessig forsvarig håndtering av levende strandet hval, hval i oppdrettsmerder og hval viklet inn i fiskeredskaper i sjøen. Hentet fra <https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Dokumenter/Veiledere/Haandtering-av-levende-strandet-hval>
- Fjelltveit, I. (28.01.2017). Hval avlivet på sotra. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/vestland/hval-avlivet-pa-sotra-1.13347704>
- Flatekvål, B.-L. S. (30.01.2017). Hvalen som ble skutt ved Vindenes var helt spesiell. *Bergensavisen*. Hentet fra <https://www.ba.no/okonomi-og-naringsliv/nyheter/sotra/hvalen-som-ble-skutt-ved-vindenes-var-helt-spesiell/s/5-8-509716>
- Gimse, L. M. (02.02.2017). Syk hval hadde 30 plastposer i magen. Måtte avlives. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/syk-hval-hadde-30-plastposer-i-magen-matte-avlives/66927711>
- Haarstad, I. H. (11.02.2017). Vi må snakke om havet om vi fortsatt vil puste. *Aftenbladet*. Hentet fra <https://www.aftenbladet.no/meninger/debatt/i/EPdBP/hoer-her-vi-maa-snakke-litt-om-havet-dersom-vi-fortsatt-vil-puste>
- Haugan, I. (21.09. 2013). Bakgrunn: Fornuft og følelser i hvalkrigen. Hentet fra <https://forskning.no/sjodyr-bakgrunn-vitenskapshistorie/bakgrunn-fornuft-og-folelser-i-hvalkrigen/609333>
- Haugdahl, M. (2013). *Fornuft og følelser? Forståelser og forvaltning av hval og hvalfangst* (doktoravhandling). NTNU, Trondheim.
- Helgesen, V., Anundsen, A., Høie, B., & Sandberg, P. (14.12.2016). Havet kveles av plast. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/kultur/havet-kveles-av-plast/66053502>
- Hold Norge Rent. (23.12.2017). STRANDRYDDERAPPORTEN 2017: SAMMEN RYDDER VI NORGE! Hentet fra <https://holdnorgereent.no/2017/12/strandrydderappen2017/>
- Hold Norge rent. (u.d.). Samarbeid. Hentet fra <https://holdnorgereent.no/samarbeidspartnere/>

- Husebø-Evensen, M. (02.02.2017). Sjelden hval ble funnet med over 30 plastposer inne i magen. *TV2*. Hentet fra <https://www.tv2.no/a/8901597/>
- Hverven, S. (01.12.2018). Mennesket i hvalfiskens buk. Hentet fra <http://www.verdidebatt.no/innlegg/11749081-mennesket-i-hvalfiskens-buk>
- Hærnes, J. (08.02.2017). Ute av syne, ute av sinn. *Gudbrandsdølen Dagingen*. Hentet fra <https://www.gd.no/debatt/kommentar/jostein-hernas/ute-av-syne-ute-av-sinn/o/5-18-410489>
- Jetmundsen, G. (29.01.2017). Nå er hvalen tatt på land. *Bergensavisen*. Hentet fra https://www.ba.no/nyheter/dyr/sotra/na-er-hvalen-tatt-pa-land/s/5-8-508972?onboarding_mode=true&access=granted
- Johansen, E. N. (01.02.2017). Fann 30 plastposar i magen på den sjeldne kvalen. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/vestland/fann-30-plastposar-i-magen-pa-den-sjeldne-kvalen-1.13355206>
- Johansen, E. N., & Økland, F. (31.01.2017). Sjelden hval ble skutt - havner på museum. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/hordaland/sjelden-hval-ble-skutt--havner-pa-museum-1.13353009>
- Kalland, A. (1993). Management by Totemization: Whale Symbolism and the Anti-Whaling Campaign. *Arctic Vol. 46*, s. 124-133.
- Kalland, A. (2009). *Unveiling the whale*. New York: Berghahn books.
- Karlsen, M. S. (13.12.2019). Her lages det gigantiske Plasthvalen-monumentet. *Bergensavisen*. Hentet fra <https://www.ba.no/nyheter/plasthvalen/sotra/her-lages-det-gigantiske-plasthvalen-monumentet/s/5-8-1194186?key=2020-01-27T10:08:41.000Z/retriever/ebb7501d929e92df431244d331342980d4e0fcbf>
- Klima- og miljødepartementet. (11.04.2016). *Friluftsliv — Natur som kilde til helse og livskvalitet* (Meld. St. 18 (2015–2016)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-20152016/id2479100/>
- Latour, B. (1987). *Science in action*. Cambridge: Harvard University Press.
- Latour, B. (1988). *The pasteurization of France*. Cambridge: Harvard University Press .
- Latour, B. (1990). Technology is Society Made Durable. *The Sociological Review*, 38, s. 103-131.
- Latour, B. (1996). On actor-network theory. A few clarifications plus more than a few complications. *Soziale Welt no. 47*, s. 369-381.
- Latour, B. (1999). *On recalling ANT*. Malden: Blackwell Publishers.
- Latour, B. (2005). *Reassembling the social*. New York: Oxford University Press.
- Law, J. (2007). *Actor Network Theory and Material Semiotics*. Lancaster: Lancaster University.
- Lindin, I.-K., & Nordli, S. (02.02.2017). - Plast er en av de største pågående naturkatastrofene. *NRK*. Hentet fra https://www.nrk.no/ostfold/_-plast-er-en-av-de-storste-pagaende-naturkatastrofene-1.13357244
- Lislevand, T. (27.02.2019). Blekhodenebbhval ny for Norges fauna – en hval med plast i magen. Hentet fra

https://www.researchgate.net/publication/331374686_Blekhodenebbhval_ny_for_Norges_fauna_-_en_hval_med_plast_i_magen

- Lusher, A. L., Hernandez-Milian, G., O'Brien, J., Berrow, S., O'Connor, I., & Officer, R. (2015). Microplastic and macroplastic ingestion by a deep diving, oceanic cetacean: The True's beaked whale *Mesoplodon mirus*. *Environmental Pollution Volume 199*, s. 185-191.
- Lyngø, I. J. (2013). Melkeemballasje: Glass, papp og handlekraft. *Heimen 03/2013 (volum 50)*, s. 199-2014.
- Løland, L. R., & Pisani, T. G. (14.10.2019). Noregs eldste museum opnar att etter seks år - og stiller ut ein enhjørning. *NRK*. Hentet fra https://www.nrk.no/hordaland/noregs-eldste-museum-opnar-att-etter-seks-ar_-og-stiller-ut-ein-einhjorning-1.14723799
- Melosi, M. V. (2000). *The Sanitary City*. Pittsburg: University of Pittsburg Press.
- Melville, H. (1851). *Moby-Dick; or, The Whale*. New York: Harper & Brothers Publishers .
- Miljødirektoratet. (27.05.2019). Forsøpling av havet. Hentet fra <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/tema/avfall/forsopling-av-havet/>
- Mossing, J. B., & Algerøy, Å. (28.02.2020). Fire av ti har endret plastvaner på grunn av plasthvalen. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/hordaland/fire-av-ti-har-endret-plastvaner-pa-grunn-av-plasthvalen-1.14878294?fbclid=IwAR3WvW1YBw-5-X7USgppqUBWtkBM0VufmL-fnPFsDrc5Lx3S1UoqhAEUkMkw>
- Mæland, C. E. (2018). *Er plast i havet en krise?* (masteroppgave). Universitetet i Stavanger, Stavanger.
- Naturvernforbundet. (u.d.). Den store plastjakten - nå rydder vi hele Norge! Hentet fra <https://naturvernforbundet.no/ryddeaksjoner/category4183.html>
- Nord, B. A. (06.02.2017). -"Plasthvalen" åpnet øynene på folk. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/qI0Mm/plasthvalen-aapnet-oeynene-paa-folk?>
- NRK (Regissør). (2018). *Norge Nå 3. mai 2018* [Film].
- NRK (Regissør). (2018). *Planet Plast episode 1* [Film].
- NTB. (28.01.2017). Hval avlivet på Sotra. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/hval-avlivet-pa-sotra/66915562>
- NTB. (02.02.2017). Plastposer i hval skaper store miljøbekymringer. *Nettavisen*. Hentet fra <https://www.nettavisen.no/nyheter/innenriks/plastposer-i-hval-skaper-store-miljobekymringer/3423309148.html>
- NTB. (01.10.2019). Mye av plastsøppelet i havet kommer trolig fra skip. Hentet fra <https://forskning.no/forurensning-havet-ntb/mye-av-plastsoppelet-i-havet-kommer-trolig-fra-skip/1571255>
- NTB, & Nilsen, M. (02.02.2017). Syk hval hadde 30 plastposer i magen. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/jyWEA/syk-hval-hadde-30-plastposer-i-magen>
- Nørve, E. R. (07.02.2017). Spørsmål til Klima- og miljøminister Vidar Helgesen. Hentet fra https://hoyre.no/moreogromsdal/aktuelt/sporsmal-til-klima-o_4/

- Olsen, A. N., & Larsen, K. N. (02.02.2017). Miljøministeren om plasthvalen: - Dette er det ekte havmonsteret. *NRK*. Hentet fra https://www.nrk.no/hordaland/miljoministeren-om-plasthvalen_-_dette-er-det-ekte-havmonsteret-1.13355821
- Oslund, K. (2004). Protecting fat mammals or carnivorous humans? Towards an environmental history of whales. *Historical Social Research* 29(3), s. 63-81.
- Secchi, E., & Zarzur, S. (1999). Plastic debris ingested by a Blainville's beaked whale, *Mesoplodon densirostris*, washed ashore in Brazil. *Aquatic Mammals* 25, s. 21-24.
- Skjelstad, H. B. (04.02.2017). Plasthvalen. *Romerikets Blad*. Hentet fra <http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05503120170204cb739d1840a18bddf0db89df4a80fba6&serviceId=2>
- Skjervøy, A. (1997). *Kvalboka*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Skjølvold, T. M. (2015). *Vitenskap, teknologi og samfunn - en introduksjon til STS*. Oslo: Cappelen Damm.
- Sky News (Regissør). (2017). *A Plastic Whale* [Film].
- Solberg, E. (05.02.2020). Tale til Hold Norge Rent. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tale-til-hold-norge-rent/id2689108/>
- Star, S. L. (2001). Makt, teknologier og konvensjonens fenomenologi. Om å være allergisk mot løk. I B. B. Kristin Asdal, *Teknovitenskapelige kulturer* (s. 125-153). Oslo: Spartacus Forlag AS.
- Star, S. L. (2010). This is Not a Boundary Object: Reflections on the Origin of a Concept. *Science, Technology, & Human Values* 35 (5), s. 601-617.
- Star, S. L., & Griesmer, J. R. (1989). Professionals in Berkley's Museum of Vertebrate Zoology, 1907-1939. *Social Studies of Science*, vol 19, nr. 3, s. 392-393.
- Stephanis, R. d., Giménez, J., Garpinelli, E., Gutierrez-Exposito, C., & Cañadas, A. (2013, April 15). As main meal for sperm whales: Plastics debris. *Marine Pollution Bulletin Volume 69*, s. 206-2014.
- Stortinget. (2017). Stortinget - Møte tirsdag den 28. mars 2017. Oslo, Norge.
- Stortinget. (28.03.2017). *Voteringsoversikt for sak: Representantforslag om nasjonale tiltak for å stanse forsøpling av havet og kysten*. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/Voteringsoversikt/?p=67520&dnid=1>
- Stortinget (08.02.2017). Muntlig spørretime. Oslo, Norge.
- Sæther, V. H. (2004). *Keiko - det kom en hval til Skålvikfjorden*. Oslo: Aschehoug.
- Sörlin, S. (1991). *Naturkontraktet*. Helsingborg: Carlssons.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse - en innføring i kvalitative metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- The Plastic Whale Heritage. (u.d.). Deltakende organisasjoner. Hentet fra <https://events.provisoevent.no/websites/f0454f9b-e199-4396-9421-55a397f1aab3/62a49751-1e4e-4642-90bb-7c48f36e133a.html>

- The Plastic Whale Heritage. (u.d.). The Plastic Whale Heritage. Hentet fra <https://events.provisoevent.no/websites/f0454f9b-e199-4396-9421-55a397f1aab3/index.html>
- Thonhaugen, M. (08.06.2016). - Sjøppel i havet kan ødelegge levebrødet vårt i fremtida. *NRK*. Hentet fra https://www.nrk.no/nordland/_soppel-i-havet-kan-odelegge-levebrodet-vart-i-fremtida-1.12988554
- Universitetet i Bergen. (24.01.2019). Plasthvalen. Hentet fra <https://www.uib.no/universitetsmuseet/108348/plasthvalen>
- Utenriksdepartementet. (2017). *Hav i utenriks- og utviklingspolitikken* (Meld. St. 22 (2016–2017)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-22-20162017/id2544710/>
- Vikøyr, H. (28.01.2017). Måtte avlive strandet hval på Sotra. *VG*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/kkz8j/maatte-avlive-strandet-hval-paa-sotra>
- Westhrin, V. (15.12.2016). Fant denne i magen på torsken. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/fant-denne-i-magen-pa-torsken-1.13275057?>
- Wiik-Hansen, B. S. (17.03.2017). "Plasthvalen" som kan endre alt. *VG*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/8wkvrx/plasthvalen-som-kan-endre-alt>
- WWF. (u.d.). Forsøpling av havet. Hentet fra <https://www.wwf.no/dyr-og-natur/hav-og-fiske/plast-i-havet>
- Århus, A. (2018). *Kast det på havet, eller? Fiskeres holdninger og atferd knyttet til fenomenet marin forsøpling* (masteroppgave). UiT Norges arktiske universitet, Tromsø.

